

FORUM

FIKİR MEYDANIDIR

ONBEŞ GÜNLÜK TARAFSIZ SİYASET İKTİSAT KÜLTÜR DERGİSİ

Cilt : 4 Sayı : 39

60 Kuruş

1 KASIM 1955

Tel. 27531

P. K. 131 Ankara

İÇİNDEKİLER

Yol Ayrımındayız	1	İşletme İktisadi Enstitüsü ... Dr. Zeyyat Hatiboğlu	17
ONBEŞ GÜNÜN NOTLARI :		OKURLARIN FORUMU :	
Sıra Millet Vekillerinde mi?; Genel İdare Kurulu ve Müsterek Haysiyet Divanına Bakış; Bir Siyasal Parti Kongresinin Asıl Görevi; Kaynaşmanın Gerçek Saiki; Tek Taraflı İzah; Ezme Politikası; Mebusluktan İhraç; Tartışma ve Denetlemeğe Karşı Tavrı; Demokrat Partinin İcraat Raporu; Milletlerarası Banka ve Kalkınma Meselesi; Altıncı Nüfus Sayımı; Barış İçin Atom; Tehlikeli Oyun; İrandan Sonra	3 - 9	Eğer (F. Ervardar); Aydınların Günahı (H. Mızrak); Aydının Kişiliği (O. Varış); Yeni Bir Mesruluk Anlayışı (H. Coşkun); Forum Daha Ne Yapmalı (F. A.); Otel mi, Elçilik mi? (A. Çetin-türk); Bir Tenkid Münasebetiyle (M. Taplamacı, Y. Karayalçın)	18 - 20
İNCELEMELER :		NE DİYORLAR :	
Ali Paşa ve Hürriyet	10	Türkiyenin Son Durumu	21
Profesörlerin Siyasal Yayınları Memnu Mudur? Dr. Muammer Aksoy	11	KÜLTÜR VE SANAT :	
Müessir Bir Sosyal Politika Zarureti	14	Kültür Önderi	22
Dr. Cahit Talas	14	Üniversite Öğretim Üyesi ve Pedagoji	23 - 24
Milletlerarası Para Fonu ve Bankanın İstanbul Toplantısı II. Milletlerarası Banka ... Aydın Yalçın	15	Bir "Londra Günlüğü" Hakkında Cavit Erginsoy	23 - 26
		Ödül Kazanan İki Kitap ... Cavit Orhan Tütengil	26 - 27
		Müzik: George Markovitz; Besançon Üzerine Tartışma; Okuduğunu Anlamak	28-29-30
		Onbeş Günün Yayınları	30

Y o l A y r ı m ı n d a y ı z

Cumhuriyetimizin otuz ikinci yıl dönümünü kutladığımız günlerdeyiz. Otuz iki yıl bir insan için olduğu kadar bir rejim ve sistem için de olgunluk çağı sayılır. Bu gün bir asrın üçte birini doldurmuş olan siyasi rejimimize halâ olgunluk çağına girmişti diyemiyoruz. Dünyada işgal ettiğimiz maddi ve manevi mekân bakımından, dost ve düşman bilhassa bu günlerde bizi dikkatle takip ediyor. Bize bunca ümitler bağlayan hür dünya, vatanımızdaki son gelişmeleri artık bugün saklıyamadıkları bir endişe, hayal kırıklığı ve üzüntüyle seyrediyor. Düşmanlarımız, son otuz küsur yılda, asırlardır uyuklamış ve göçmeye yüz tutmuş bir varlığa yapılan son bir müdahalenin neticesini merakla bekliyor. Yakın zamanlara kadar canlı,

hayatliyet dolu, kendinden emin bir bünye gibi görünen Türk toplumunda, son yıllarda beliren aksamaların onları ne kadar ümide düşürdüğünü tahmin zor olmaz. Hepsinden daha acı olanı, hür ve medeni bir toplum olarak yaşamaya ve gelişmeye hazırlanan bir neslin duyduğu hayal kırıklığıdır.

Memleketimiz bugün bir yol ayrımındadır. Beş yıl evvel büyük ümitlerle iş başına getirilen bir parti dördüncü kongresini yapıp dağılmıştır. Bu kongrenin iç politikamızda ve siyasi rejimimizin, Türk toplumunu rahatsız eden askıdaki meselelerinde hiç birini halletmeden dağılmış bulunması bir vaki'dir. Dergimizin notlar kısmında, bu kongrenin halletmek şöyle dursun, siyasi atmosferi

feri büsbütün ağırlaştırılan veçheleri hakkında, okurlarımız bir çok yazı bulacaklardır. Meclisin yeni çalışma devresi, kongrenin bu mirasını tasfiye ile işe başlayacaktır. Kongrenin hazırlanma, çalışma ve dağılma safhalarını takip edenler, ancak Büyük Millet Meclisinin, büyük azim, basiret ve feragatla işe koyulduğu takdirde bu tasfiyeyi başarabileceğine kanidirlir.

Fazla teferruatına girmeden, bu kongrenin kısa bir icmalini yapalım: Hazırlık devresinde göze çarpan en mühim hususiyet, binleri aşan bir insan kütesinin fikir teatisi yapacağı bu yer için, hiç bir fikri hazırlıkta bulunmadan toplanmış olmasıdır. Buna mukabil, zaman zaman gazetelere akseden havadislerden,

bu topluluğa yeni teklif ve tasavvurlarla geleceği tahmin edilenlere karşı, sistemli bir temizleme hareketine geçildiğinin anlaşılmasıdır. Parti liderleri mücadele edilmesi en güç ve en sarî bir varlık olan fikir hareketine karşı, mukabil fikir koyacak yerde; en tesirsiz, fakat görünüşte emniyet veren bir yol gibi gelen, insanlarla mücadele metoduna başvurmuşlardır. Kongre arifesinde de bu çeşit mücadeleye hız verilmesi, ilk anda Kongrenin havasını tamamen ifsad etmiş, daha başından bu toplantının akıbetini tayin etmiş bulunuyordu.

Bütün Kongre, istikbali ümit, emniyet ve fikir dolu bir şekilde karşılamaya hazırlanan bir topluluk olmaktan uzak, cansız ve pasif bir yığın manzarası arz ediyordu. Beş yıllık devlet sorumluluğunu sırtında taşıyan bir parti, anlaşılmaz bir atalet ve fikir kısırlığına gömülmüştü. Tecrübelerden alınan dersleri tartışan, istikbale ait plânları gözden geçiren, canlı ve velûd bir insan topluluğundan eser yoktu. Bütün endişeler, konuşmalar, nutuklar, perde arkası faaliyetleri, çığ ve aşıkâr bir iktidar inhisarı ve mücadelesi gayretlerinden öteye geçemedi. Meseleleri açıkça konuşma, karşı tarafın noktai nazarını da dinleme, adalet ve insaf hudutları içinde "oyun kaidelerine" riayet ederek, halkın hakemliğini kabul etme zihniyetinden eser yoktu. Hatta açıkça, kaidelerin çiğnendiği ifade edildi, muhtelif vesilelerle söylenen nutuklarda, mahiyeti iyce açıklanmayan bir «siyasî istikrar» projesi için, icabında kanunların da ötesine geçileceği tarzında beyanlara yer verildi. Memlekette, basın, adliye, üniversite, sendika v. s. olarak ne kadar müstakil müessese varsa, hepsi bir fırsatla sille yemiş oldukları halde, siyasî inhisar zihniyeti el'an tatmin olmamış görünüyordu. Siyasî cihazın, millet topluluğunun neresinde bir farklı ve müstakil görüş varsa ikinci hedef orası oluyordu. Kongre dağılacağı gün, bu son hedef de tayin edilmiş oldu. Artık sıra müstakil fikir savunan millet vekillerine gelmişti.

"Iskat tasarısı" adıyla meşhur olan bir önerge, Kongrede tartışılmadan ve kabul edilip edilmediği belli olmadan günlük siyasî tartışma-

nın esas konusu oluverdi. Etrafı bir hayli sisle kaplanmaya çalışılan bu tasarının altındaki ana dayayı halk efkârı farketmekte gecikmedi. Çünkü mes'ele artık milletin nihai güveneği olan Türkiye Büyük Millet Meclisini ilgilendiriyordu. Bu Meclise seçilip giden milletvekilinden beklenen asıl vazife: hür ve müstakil karar verme ve yalnız vicdanının sesini dinleme mükellefiyeti tehlikeye sokuluyordu. Demokratik bir düzende milletvekilliği görevinin hakiki mahiyeti hakkında, esas teşkilât hukuku ve siyasî ilimler literatüründe müphem ve münakaşalı bir taraf yoktur. Bu görev kendine hür ve demokratik düzen adını veren her yerde, ufak modalite farkları ile aşağı yukarı aynıdır. Aksine delil getirmeye çalışmak veya kafa yormak lüzumsuz bir gayret ve enerji israfıdır. Fakat gerekirse dergimiz bu konuyu daha etraflı bir şekilde ileride yeniden ele alacaktır. Şimdilik şu noktayı, demokratik düzenin temelleri üzerinde en klâsik kitap sayılan Sir James Bryce'in *Modern Democracies* (Modern Demokrasiler) adlı iki ciltlik büyük eserinden bazı pasajlar nakletmek suretiyle kısaca tavih edelim: Bir milletvekili herşeyden evvel millete karşı mesuldür ve bu mesuliyetinin hesabını ancak vicdanında verir. Milletvekilini bir intihap dairesinin vekili, yahut mensup olduğu partinin delegesi şeklinde tasavvur etmek yanlıştır ve bizi demokrasiyle telifi mümkün olmayan neticelere götürür. Bunlar şöyle özetlenebilir: a) müstakil karakterli ve hür düşünceli kimseler parlamentoya girmekten menedilmiş olur; b) partisinin delegesi olan ve onun esiri haline gelen meb'uslar yüzünden, parlamentonun asıl fonksiyonu olan tartışma ve müzakerelerin kıymeti kalmaz; c) mahalli parti komitelerinin kontrol ve murakabesi çok artmış olur; d) ve nihayet hükümetin, onu murakabe edecek milletvekilleri üzerindeki baskısı çok daha fazla artar. Bu suretle, tartışan, müzakere eden ve fikir karşılaştırmasıyla yeni yollar arıyan Parlamento faaliyeti, el kaldırılan ve rey verilen bir "oy makinası" haline sokulmuş olur.

Yukarı satırlar, milletvekilinin en temelli haklarına müdahale sayıl-

ması gereken bir teklifle karşı karşıya bulunulduğunu açıkça göstermektedir. Milletimizin kaderini emanet ettiği en ulvî ve mukaddes bir kurul olan Büyük Millet Meclisinin, kendi varlığına karşı tevcih edilen bu tehlikeyi derhal farkedeceğine şüphe yoktur.

Bu çeşit bir kanun teklifine müncer olan, hareket ve zihniyetin mevcudiyeti hakikaten endişe vericidir. Bu bize uzun vadeli sebepleri olmakla beraber, tek parti devrinin zihniyet ve tutumundan, devlet adamlarımızın kendilerini kurtaramadıklarını açıkça göstermektedir. Demokratik vetirenin hakiki mahiyetini kavramış, zihniyetini benliğine yerleştirmiş olan liderler, ne çeşit olursa olsun tenkidi ve müstakil düşüncüyü kendilerine en kıymetli müttefik olarak kabul etmişlerdir. Devlet adamlarımızın tek parti gelenek ve görenekleri içinde yetişmiş olmaları onlarda, hür düşünce ve tenkide karşı hissi ve gayri iradi bir reaksiyonun doğmasını önliememektedir. Bundan başka, tek parti devrinin uzunca süren, zihni ve fikri durgunluk ve tembellik havası, bu muhit içersinde yetişmiş insanlarda, tenkidi ve yeni fikirleri, daha kuvvetli ve mükemmel fikir unsurlarıyla karşılamak yetki ve melekesini geliştirmemiştir. Memleket içinde veya dışında hürriyet havası koklamış, benliğine hayat ve canlılık dolduran böyle muhit içinde yetişmiş, siyasî liderler ve şahsiyetler sahneye bir bir atıldıkça, tabii istifa meyvalarını vermekte gecikmeyecektir. Yalnız muhitin, bunun için artık fazla gecikmeden hazırlanması lâzımdır.

En fazla hayal ve cesaret kırıcı şartlar içinde bile, siyasî rejimimizin akıbeti hususunda ümitsizlik ve yese kapılmaya mahal yoktur. Türkiye'nin siyasî ve içtimai şartları hür cemiyet düzeninden, demokratik bir rejimden başkasını kaldırmaya imkân bırakmayacak mahiyettedir. Bunu tarihi ve içtimai determinizme sırtını dayayan tabir caizse, dini bir iman halinde şuurlarımıza yerleştirmeliyiz. Demokratik düzenin büyük savunucusu ve imanlısı J. Bryce'dan bir defa daha söz açmamıza müsaade olunursa, bu derunî kanaatımızın kaynaklarını daha iyi ifade etme fırsatı bulmuş oluruz. Bir memleketin

hürriyetini kaybetmesi, demokrasi- den uzaklaşmasını kolaylaştıran bazı amiller vardır. Düşmanı harp meydanlarında mağlup edip halkın gözünü kamaştıran bir şahsiyetin, şahsî kudret ve nüfuzunu tesis etmesi kolaylaşır. Bundan başka bir memlekette etnik veya iktisadî sebeplerle dayanan şiddetli bir iç gerginlik varsa, bu da demokrasi için bir tehlike teşkil eder. Hitler veya Musolini zamanında, sınıf mücadelesinin Almanya ve İtalya'da şiddetli bir hal alışı, komünist partileri karşısında kendini tehdit altında hisseden sınıf ve zümrelerin Nazi ve Faşist boyunduruğuna geçmelerini kolaylaştırmıştır. Atatürk zamanında, Şark vi-

lâyetlerinde çıkan isyan da, memlekette siyasî hürriyetlerin kısılmasında en mühim amillerden biri olmuştur. Üçüncü bir unsur da, memleketin aydın sınıfının, siyaset müvacehesinde ilgisiz bir tavır almasıdır; bu yüzden ailevî, meslekî veya entellektüel zevk menfaat ve endişeleri, vatandaşlık vazifesinin ifası demek olan siyasetle ilgilenmenin önüne alması tehlikesidir.

Büyük siyasî mütefekkir Bryce'in bu teşhisi, bizim için de emsalsiz derecede kıymetlidir. Bugün Türkiye'de ilk iki tehlike bahis konusu değildir. Bunları bahane olarak göstermek artık imkânsızdır. Fakat üçüncü tehlike mevcuttur. Akli eren her vatanda-

şın, vatandaşlık görevlerini ihmali, başka memleketlerde emsiline rastlandığı gibi, birgün bir maceraperesin veya kendini bilmez siyasetin hisar kurmasına yol açabilir. Hangi mesleğe mensup olursak olalım — tüccar, işçi, hoca, hakim, avukat, doktor, milletvekili, asker v.s. — bir demokrasi de nihai mes'ulün gene vatandaş olduğunu bir an bile hatırdan çıkarmamalıyız. Bunun için de mes'uliyet almıya, müstakil karar vermiye hazır olmamız lâzımdır. "Bu benim işim değil, buna benim gücüm yetmez, başkaları öyle yapmıyorki" tarzında mes'uliyet ve hür kardan kaçış ifade eden zihniyet, hür ve demokratik düzenin istikbali bakımından asıl tehlikeyi teşkil eder.

Onbeş Günün Notları

Sıra Milletın Vekillerinde mi ?

D. P. Kongresi son günü - parti kongrelerine ekseriya hâkim olan miting havası sebebiyle olacak - hukukçuların üzerinde dikkatle, hattâ endişeyle duracakları bir temennide bulundu: Partilerinden ayrılan milletvekilleri meclisten de ayrılmadılar. Bu temenni D. P. Genel Başkanının kongrede uzun boyulu izahatından mülhem olmaktadır. Genel Başkanına göre bir parti kisvesi altında vatandaşların karşısına çıkarak, onların reylerini aldıktan sonra partiyi terketmek siyasî ahlâka tamamiyle aykırı bir hareket tarzıdır ve seçmenlerini aldatan bu şahıslar mebusluktan da atılmalıdır.

Bu görüş tarzını ve ilham ettiği kararı bugünkü Esas Teşkilât Hukuku nazariyeleri ve demokratik bir rejimle bağdaştırmak mümkün değildir.

İskat kanunu adı verilen kanun tasarisının Anayasaya aykırı olacağında bütün hukukçular müttefikler. Yalnız meseleyi bir anayasanın değiştirilmesiyle halledilecek bir mesele zannetmek de bir o kadar hâtalıdır. Hakikatte böyle bir hükmün Anayasamızda yer alması da mümkün değildir.

Bugünkü temsili demokrasinin dayandığı en mühim temel milletvekillerinin siyasî kanaatlerinde tam bir istiklalle hareket etmesidir. Medenî âlemin bütün Anayasalarında bu esas açıkça vâz edilmiş bulunmaktadır. Bizim Anayasamız da bunu bir çok maddesinde göstermiş bulunmak-

tadır. Bu kaidenin mucip sebebini izaha bile lüzum yoktur. Hürriyet esasına dayanan bir rejimde bu hürriyet millî iradeyi - hür millî iradeyi - izhar edecek olan mebuslarda bulunmayacak olursa, o memlekette müstakil düşünceyi aramak beyhude olacaktır.

Anayasaların seçmenleri karşısında bile müstakil kılmağa çalıştığı milletvekillerini bir partinin neferi haline getirmeğe imkân var mıdır? Zamanımızın en mühim esas teşkilât meselesi parti tüzüklerinin ağır veya hafif müeyyideleri karşısında milletvekiline "millî hâkimiyet" prensibinin gerektirdiği muhtariyet ve istiklâlî temin için tedbirler aramaktır. Başka memleketlerde partiden çıkarılmak tehdidi bile, milletvekilinin istiklâlî ve millî hâkimiyete ağır bir darbe teelâkki edilirken, bizim milletvekilini partisi tarafından her hangi bir memurdan daha kolay azledilebilir hale getirmeye çalışmamız demokratik bir rejimi samimiyetle arzu ettiğimizden şüphe ettirecek bir husustur.

Kaldı ki, son parti kongresi partinin âli menfaatleri sebebiyle tüzüğün bir tarafa bırakılmasında mahzur görülmediğini açıkça göstermiştir. O halde milletvekil, vazifesinin ifasında ve haklarının kullanılmasında en az garantiye sâhip, yahut hiç garantisi olmayan vatandaş haline geliyor demektir. Böyle bir vatandaşın "bârikai hakikat için mücadelei efkâr" da bulunacağını zannetmek bir hayalden ileri geçemez.

Partileriyle ilgisini kesen milletvekillerinin iskatının bizim sistemimizle ne derece bağdaşmayacağına en bâriz bir misalini Çekoslovak 1920 Anayasasında görmek mümkündür. Filhakika bu Anayasa birçok kayıtlar ve kontroller altında olmak

sartıyla partiden ayrılan bir mebusun temsil sıfatını da kaldırmıyordu. Fakat nisbi temsili en koyu bir şekilde tatbik eden bu memlekette seçmenler reylerini sarahaten partilere vermekte ve hakikatte partiler kazandıkları mebuslukları kendi âzaları arasında taksim etmekteydiler. Halbuki bizim bütün Esas Teşkilât sistemimiz milletvekillerinin şahsiyeti etrafında kurulmuştur.

Kaldı ki bizim siyasî partilerimizin de Avrupadakilere benzer bir tarafı mevcut değildir. Batı dünyasında siyasî partiler muayyen fikirler ve programlar etrafında toplanmışlardır. Seçimlerde vatandaşlar önüne sarıh bir seçim beyannamesiyle çıkarak, kazandıkları takdirde neler yapacaklarını tafsilâtiyle ve insicamla bildirirler. Halbuki bizde meselâ Demokrat Parti 1954 seçimlerinde seçim beyannamesi bile neşretmemiştir. Partilerin programları da gayet umumî ve renksiz hükümler ihtiva etmekten ileri gitmemektedir. Bunlar ve buna benzer sebeplerle bizim partilerimiz sadece Esas Teşkilât Hukukunda "şahis partileri" denen neviden teşekküllerden ibarettir. Bu kabil partilerde ise gevşek bir disiplin zaruridir. Aksi halde parti âzaları bir oligarşinin yahut tek şahsın emrinde bir kanunî kuvvetten başka bir şey ifade etmezler. Bu nevi partilerde sıkı bir disiplin, yerli yersiz durmadan bahsi edilen siyasî ahlâkı da yok mesabesine indirir. Siyasî ahlâkın esasî fikir istiklâlinden ibarettir, yoksa vicdanlara taş basarak, şu veya bu istikametteki her hareketi tasvip etmek değildir.

Doktrin partilerinde bile, bizdeki gibi parti liderlerinin günün şartlarına göre çizdiği politika bir tarafa, bütün partinin el birliğiyle tesbit ettiği programı açıkça tenkid eden hattâ amansız mücadele açan şahıslara ve icabında partilerini terkedenlere, medeniyet tarihinde ve zamanımızda "siyasî ahlâksız" demek kimsenin aklına gelmemiştir. Ve en nihayet seçmenler bir milletvekilinin böyle bir hareketini tasvip et-

mezlerse gelecek seçimlerde onu seçmiyerek siyasi mesuliyete mâruz bırakabilirler. Nasıl ki, bir parti çoğunluğunu iş başına getiren seçmenler yanıldıklarını anlasalar bile devre sonunu beklemek zorunda kalmaktadırlar.

Binaenaleyh ne demokratik rejimin esas teşkilât prensipleri ile telif edilebilen ne de nev'i şahsına münhasır siyasi ahlâk delilleri ile tevîl olunabilen bu temenniye sesi çoktan kısılan üniversiteler, matbuat ve muhalif partilerden sonra sıranın milletin mümessillerine geldiğini göstermekten başka bir mâna vermek mümkün olamamaktadır.

Genel İdare Kurulu ve Müşterek Haysiyet Divanına Bakış.

D. P. Müşterek Haysiyet Divanı, Kongre arifesinde partinin en kıymetli 9 elemannını ihraç ediverdi.

Bunlar, isbat hakkı teklifini imzalamakla, bu teklife büyük bir mânevi güç katmış kimselerdi. Fakat asıl değerleri; basına isbat hakkı tanınması konusunu çok aşmış olan bir hususun öncüleri olmasında idi: Bu husus parti içinde demokratik ruhun meşalesini tekrar alevlendirme idi.

Fakat, Genel İdare Kurulu, bu isbat hakçılara çengeli takmıştı. Bu kurul, bir parti içi demokrasinin gereklerine uymak istemiyordu. Parti içi demokrasi gereklerini, parti disiplinine aykırı saymakta ısrar ediyordu. Bu yüzden, teklife katılan iki üyesini kongreye gitmekten alakoymak için, hukuki olmaksızın çok maddî bir tedbir sayılabilecek bir kararlar - kurul dışı bırakmıştı. Şimdi de, onlarla beraber, diğer isbat hakçuları, bu işin gerçek mercii olmayan bir divana - ağır bir itham ile sevk ediyordu: parti içinde tesanütü bozmak, partiyi parçalamak.

Genel İdare Kurulu bir icra organıdır. Bir takım vakıaları böyle tefsir etmiş olabilir. Fakat, Haysiyet Divanı bir mahkemedir. Binaenaleyh, yapılan ithamlarla, ona dayanak teşkil etmek üzere ileri sürülen maddî vakıalar arasında bir intibak olup olmadığına bakar. Sonra da, onları, partiye hâkim ruh ile, partiyi idare eden mevzuat muvacehesinde değerlendirir. Oysaki, Haysiyet Divanı; ithamı hangi maddî vakıalara dayandığını teemmül etmeden kabul etmiştir. Daha kötüsü de, 19'ların isbat hakkının tanınmasını istemelerini D. P. safları arasına "nifak sokma" olarak tavsif etmiştir: Sözde, 19'lar; D. P. safları arasına nifak sokmak maksadı ile daha önceden muhalefet tarafından ileri sürülmüş olan bu talebi, şimdi, bu nifak sokma maksadına uygun bir şekilde ele almışlar mı...

İşte, Genel İdare Kurulunun ithamı

ile, Haysiyet Divanının, olayı yorumlama ve telâkki tarzı bundan ibarettir.

Şimdi biz, itham ile onu tahkike değil, adeta itmam etmeğe çabalayan Divanın telâkki tarzını inceleyelim:

1 — Her iki organa göre; isbat hakkının tanınmasını istemek; parti safları arasına nifak sokmak maksadına matuftur. Çünkü bu hakkın tanınmasını, önce, muhalefet istemiştir. Ve muhalefet de, bunu, iktidar safları arasına nifak sokmak maksadı ile istemiştir.

Gerçekten, isbat hakkını, önce muhalefet istemiştir. Fakat, muhalefetin bu isteğinde, karşı taraf için, mücerret bir nifak unsuru, nifak fiili, nasıl görülebilir?

Muhalefet, her zaman, rejimin ruhuna ve âmme ihtiyaçlarının tatmini zaruretine uygun taleplerde bulunabilir. Isbat hakkı; serbest bir âmme efkârının kurulması için zarurî olan basın hürriyetinin bir şartıdır. Ayrıca, halk hizmeti görenlerin suistimallerini, teşhir edilmiş görmek isteyen âmmenin bu ihtiyacının tatminine dairdir. Demek ki, demokratik rejimimizin ruhuna uygundur. Öyle ise, karşı taraf için bir nifak unsuru olamaz. Muhalefetin, rejimin ruhuna ve âmme ihtiyaçlarının tatmini prensibine uygun olan bu talebi yerine getirilir; olur, biter.

Böyle yapmayı da, muhalefetin bu teklifini, kendi safları arasında nifak unsuru olarak saymak, anlaşılır şey değildir.

2 — Her iki organa göre; 19'lar muhalefetin bu nifak sokucu teklifini onun nifak sokma maksadına uygun bir şekilde ele almışlardır. Bu sebeple, bu hareketleri, parti içinde ahenk ve tesanütü bozar; partiyi parçalamaya mâtuf bir teşebbüs mahiyetini alır.

a - Burada, her şeyden önce, her iki organın, parti içi ahenk ve tesanüt hakkındaki bir yanlış görüşü ile karşılaşılıyor: onlara göre lider şahıs ile lider organın - Genel İdare Kurulu - görüşlerine, her hal ve kârda uymak, tesanüt ve ahenktir; uymamak ise nifaktır.

Oysa ki, bir parti içindeki ahenk ve tesanüt, liderin ve lider organın şahsî telâkkilerine körü körüne uymaktan gelmez. Programdan gelir. Bir programın insicamlı hükümlerine uymaktan gelir. Liderlerin ve lider organların programı ihmal eden şahsî telâkkilerine uymamak bir ahenksizlik yaratmaz. Nereden gelirse gelsin programa, programın insicamlı prensiplerine uymayan düşünce ve hareket tarzları ahenksizlik yaratır.

Isbat hakkı isteği ise; D. P. programının esasına, prensibine, ruhuna uygundur. O halde, onu istemek; mücerret, D. P. içinde ahenk ve tesanütü bozucu bir fiil teşkil edemez. Binaenaleyh, Genel İdare Kurulunun iddiası, Haysiyet Divanının onu kabulü; D. P. programının esası, ruhu, prensibi, maksadı muvacehesinde yersizdir, varit değildir, hatta malûldür.

b - Meseleyi şekil bakımından da e-

le alınca durum gene 19'ların lehine, karşı tarafın aleyhinedir.

19'ların isbat hakkı teklifini ele alış şekillerinde de, parti içine nifak sokucu bir mahiyet yoktur. Şöyle ki:

Teklifi ilk yapanlar, tekliflerini gayet efendice yapmışlardır. Onlar Meclis koridorlarında, parti çevrelerinde, basında - altında tesanüt bozucu, nifak serpici bir unsur yatan - sun'i bir velvele yaratmağa teşebbüs ve tenezzül etmemişlerdir. Teklif yapıldıktan sonra, lider ve lider organın çevresindeki bazı unsurlardan gelen telâş belirtilerinden sonradır ki, mesele, Meclis, parti, basın çevrelerinde de önem kazanmıştır. 11'ler meseleyi, tansiyonu yüksek bir eda içinde vazetmemişlerdir. Sonraki katılmalar da, ancak saf bir duygu belirtisi halinde olmuştur. Fakat, ona cephe alanların telâşi, meseleyi böyle yüksek bir tansiyonla doldurmuştur.

Ve işte kongre arifesinde, D. P. Genel İdare Kurulu, böyle dayanaksız bir itham ile ortaya çıkmıştır. Müşterek Haysiyet Divanı da, acele bir karar ile, onu tasvip etmiştir.

Bir Siyasî Parti Kongresinin Asıl Görevi

D. P. nin; açık tüzük hükümlerine, ve cemiyetleri idare eden mevzuatın emirlerine rağmen bir türlü yapmadığı Dördüncü Büyük Kongresi, nihayet yapıldı. Bu sırada atmosfer bulanık idi. Bu bulanıklık içinde Kongre, gerçek ödevinin dışına kaçmıştır. Murakabe, uzlaştırma, mesul etme görevini yerine getirecek yerde; parti içinde iktidarın temerküzüne engel olup bir parti-içi demokrasi hareketini geliştirecek yerde; liderlerin kuvvet gösterilerine sahne olmaktan ileri gidememiş, hatta onların oligarşi egemenliğini tahkime çalışmıştır.

Bu durum, açıkça gösteriyor ki, sevgili yurdumuzda, henüz parti mefhumu tam olarak anlaşılmamıştır. Bu da pek gayri tabii değildir. Fakat, yüzde yüz bir açıklıkla kendini belli eden ve demokrasinin ilk ve en köklü kuralları olan bazı hususların, henüz uygulanma şansı bulamayışları acıklıdır.

İşte, bir parti kongresinin gerçek görevleri de demokrasinin bu ilk ve köklü kurallarındandır. Bu itibarla ihmale gelmez. Oysaki, D. P. nin son kongresi, bu kuralları ihmalinden çok daha öteye gitmiştir. Bakınız nasıl?..

Bir kere, bir siyasî parti kongresi, onun gerçek görevi nedir, onu düşünelim:

Herkes, şunu bilmekte birleşiyor: Büyük Kongre, bir partinin en büyük organıdır.

Bu fikri açıklayalım: Büyük Kongre birleşik fikre ulaşmada, kontrol etmede, mesul etmede en büyük organdır.

Onun gerçek görevi de, bu tariftten çıkar :

Bir kere, parti, bir birleşik fikirdir. Parti içindeki en büyük birleşik fikir de, en büyük organ olan Kongrede meydana çıkar. Birleşik fikre tartışma yolu ile ve türlü temayülleri uzlaştırmak sureti ile varılır. Onun için, bir kongrenin ilk görevi; bir tartışma sahnesi içinde, program etrafındaki türlü cereyanları ve fikirleri, programın içinde uzlaştırmadır.

Kongrenin ikinci görevi, parti icraatını kontroldür. Bu kontrol, bir raporu dinlemek; sonra, bir kaç ağız vasıtası ile onu ögmek; nihayet hitabet gösterileri içinde onu tasvip etmek değildir. Her meseleyi, künhüne varıncaya kadar didiklemektir; belâgatları mantıkla, güzel edebiyatları matematikle karşılayarak değirmenin suyunu araştırmaktır.

Kongrenin üçüncü görevi de; mantıktan, matematikten - dikkat edilsin rakamdan demiyoruz - geçerek künhüne varılan hesaplar sonunda, beraat ettirmek veya mesul etmektir.

Kongrenin mânası, hikmeti vücudu; parti içinde temerküze başlayan dar bir oligarşinin elinde toplanıp kontrol ve mesuliyet sahası dışına kaçmağa kalkan parti iktidarını, demokrasi yönünde çalışır kontrol ve mesuliyet tanır hale irca etmede toplanır.

Oysa ki, D. P. nin son kongresi, uzlaştırmayı aramamış; tedipleri tasvip etmiş; icra kademelerine, rakiplerini ezme vasıtaları vermeğe kalkmıştır. Bu suretle de, parti oligarşisini demokratize edilmiş bir mekanizma içinde eriteceği yerde, ona, gıda ve kuvvet kaynağı olmuştur.

Kaynaşmanın Gerçek Saiki: Tek Taraflı İzah

Büyük Kongre, kapılarını açarken, parti içinde iki fikir cereyanı ve davranış tarzı belirmişti: a) İsbatçıların fikren temsil ettikleri daha liberal, daha demokratize bir rejim; parti içi, gurup içi, meclis içi, memleket içi daha geniş hürriyet. b) D.P. icra kademelerinin fiilen ifade ettikleri daha disiplinli bir rejim; partinin üst kademelerinin fikrine münakaşasız iltihaktan doğan birleşik fikir ve onun müsaade ettiği sınırlar içinde hürriyet..

Bu iki fikir cereyanı ve davranış tarzı arasındaki tezadı; D.P. nin icra kademeleri, bir siyasî istikrarsızlık sebebi saydılar. Fikir ve davranış ayrılığını parti içinde nifak tohumu telâkki ettiler. Kongreyi de, bir kaynaşma intibası içinde bırakıp serbestçe ağır ithamlarda bulundular.

Kongre, onların bu izah ve telkinlerine kapılarını açtı. Fakat, karşı fikir ve davranış tarzının, kongrede kendini ifade etmesine imkân vermedi. Bu suretle de tek taraflı izahlarla yetinme sonucu, "kaynaşma"nın gerçek saikleri üzerinde düşünme fırsatını kaçırıldı.

Madem ki bir kaynaşma var. Kongre bunun saiklerini aramalı idi. Tarafları büyük bir tarafsızlık içinde, gerçek hüviyetleri ve samimi dilekleri ile anlamağa uğraşmalı idi. Bunun için de, bizzat işe el koymalı, mevcut fikir ayrılığını, davranış tezadının derinlemesine tahrik etmeli idi.

Oysaki böyle yapmadı. Yalnız, tek taraflı ithamları dinledi, verilen kararları tasvip etti.

Böyle yapmayıp da, bir tahkikat ve tartışma açsa idi, görecekti ki; "kaynaşma" beşerî ve fânî ihtiraslardan değil; D. P. icra kademelerinin parti içinde ve parti dolayısıyla güttüğü merkezîyetçi, mutlakîyetçi, dar hürriyetli, otoriter politikadan gelmektedir.

Evet, D.P. icra kademeleri, "kaynaşma"yı, 19 ların - belki de daha fazlaların - şahsî ihtiras ve kinlerine hamlediyor.

Gerçekten, politikada, kötü olan, sırf şahsî mülâhazalardan çıkan ihtisaslardan vardır. Bunlar bir demokratik prensibe, bir hürriyet görüşüne, bir hukukilik ve meşruluk davasına dayanmayan, sırf şahsî endişeler, menfaatlar plânında kalan ihtisaslardır.

Buna karşılık; siyasî rejim tarihinin, hürriyetsiz veya dar hürriyetli bir rejim istikametine doğru yöneldiğini görerek, geniş ve yaygın bir siyasetin liberal rejime, çok daha demokratize bir düzene varma savaşı yapma ihtirası da vardır. Bu, iyi bir ihtirastır. Bizim siyasî rejim tarihimizin kaydettiği bütün iyi gelişmeler hep bu iyi ihtiraslardan gelmiştir: İşte 1830 Tanzimatı, işte 1876 Meşrutiyeti, işte 1908 İlan-hürriyeti, işte 1923 Cumhuriyeti, işte 1946 ve 1950 iktidar savaşları!... Bu hareketlerin her biri; merkezîyetçi, mutlakîyetçi, otoriter, hürriyetsiz veya dar hürriyetli rejimlere karşı direnen iyi ihtirasların ifadesi olarak ortaya çıkmıştır. Fakat Azçok bir siyasî liberal anlayış, bir demokratize düzen kurduktan sonra da kendi içine kapanıp, kendisi dar bir rejim haline girmiştir.: önce serbest tartışma firelenmiştir. Tartışmayı teminat altına alan müesseseler bozulmuştur. Siyasî iktidarın icrasını kontrol eden müesseseler işletilmemiştir.

D. P. zaferi de, kısa bir müddet sonra böyle verimsiz, gelişmesiz olan; tersine, bir oligarşi mutlakîyetine yönelen bir yol içine girmiştir.

İşte şimdi, onun sinesinde de; hukukilik, meşruluk inancına dayanan, hürriyet prensibinden, demokratik görüşten ilham alan bir direnme hareketi gözükmeğe başlamıştır. Eğer bir kaynaşma varsa, bunun gerçek saiki; demokrasimizi merkezîyetçi bir oligarşi mutlakîyetine düşmekten kurtarmak için, bütün teminat müesseseleri ile beraber serbest tartışmayı kurmak; eskimişi, verimsizi terk ettirecek yeni yaratıcı fikre imkân veren demokratik kontrol cihazlarını yaratmak ve işletmek dileğidir.

Kongre, yalnız disiplinli bir rejim isteyenlerin; bunu da, herkesi partinin üst kademelerinin fikrine iltihaka zorlayarak sağlama yoluna gidenlerin görüşünü dinlediği için, bu gerçek saiki görememiştir.

Ezme Politikası: Mebusluktan Iskat!...

D. P. Kongresi, ancak, partinin üst kademelerinin kendisine empoze ettiği bir görüş içinde mahpus kalmıştır. Bunun sonucu olarak da; şimdilik 19 larca temsil edilen daha liberal, daha demokratize, daha geniş hürriyet isteyenlerin görüşleri ile; parti yüksek kademelerinin fikirlerine münakaşasız iltihakı empoze eden disiplinli görüş arasındaki çatışmayı; 19 ların ezilmesini tasvip ederek kapatmıştır.

Kapatmıştır, fakat gözmemiştir. Bu ezme politikasını tasvip ederek de, icra kademelerini lüzumsuz derecede ve tehlikeli bir yönde teşçi etmiştir.

Bu kadarla da kalmamıştır; ezme politikasına devam için, şeytanın aklına gelse söylemekten çekineceği bir silâh daha vermeyi düşünmüştür: bir partiden çıkan veya çıkarılan mebusların, mebusluklarının da düşmesinin kabulü..

Anayasa rejimi, mebusluğun ne zaman zail veya sakıt olacağını göstermiştir. Mebusluk, hep, suç ve suçluluk teşkil eden durumların ayıpların hasıl olması ile veya hacir altına alınma gibi beşerî şahsiyete dokunan noksanların ortaya çıkması ile zail veya sakıt olur.

Şimdi, fikirlerindeki hürriyet, şahsiyetindeki serbestlik, inançlarındaki gelişmeler yüzünden partiden çıkan veya atılanları da; suçlulukla veya, beşerî şahsiyet noksanlığı ile tavsif edilenler arasına katmak akıl alır şey değildir.

Mebusluktan iskat teklifine dair olan 50 imzalı tahrir ile onun kongrede kabulü parti başkanınca da benimsenip savunulması, siyasî rejim tarihimizde müstesna bir olay olarak yer alacaktır: Bu olay, belli bir devrede, siyasî fikir karşılaşmalarında içine düştüğümüz müsamahasızlığın delili; içtihat ve hareket tarzı ayrılığı göstererek direnenleri topyekûn ezme arzumuzun bir ifadesi olarak siyaset tarihimize geçecektir.

Şimdilik, bu mesele üzerinde kısaca duralım. Gerekirse, ileride, gene ona döneriz. Fakat, temenni edelim ki, temsili hükümet sisteminin temelini yıkan bu tasavvur, unutulması gereken bir kötü hatıra gibi hafızamızdan silinsin.

a — Bir kere, bu tasavvurun ortaya konuş ve kabul edilmiş tarzı nahestur ve sakattır.

Evet, bir parti kongresinde böyle bir dilek belirtilebilir. Çünkü delegeler arasında, anayasa prensiplerinin en önemlilerini dahi bilmeyenler bulunabilir. Bunlar arasından, böyle bir teklif yapan da çıkabilir. Fakat, bunların sayısının 50 ye çıkması şaşılacak bir şeydir.

Haydi, diyelim ki, nihayet, bir 50 kişi de çıktı!. Fakat, bunun kongrece kabulü, büsbütün garip ve hazindir. Kongre, önüne böyle bir teklif gelince, onun "Kurucu Meclislerin" yetkisi içine girdiğini anlamalı idi. Bu mesele, bütün kadroları ve bütün programı ile, bir siyasî partinin gücünü, sahasını aşar. Mebusluğun sukutu, parti nizamında bir mesele değildir. Millet niza-

mında bir anayasa düzeni dâvasıdır. Bu itibarla onu, değil böyle gayri makul şekli ile, en ilmi şekli ile ele alma yeri "Kurucu Meclis" tir.

D. P. Kongresi, millet nizamına taşan bu mesele dolayısıyla bir "Kurucu Meclis" rolü oynamaya kalkmamalı idi. Bu nahşuktan başka, işde, sakatlık da vardır: 50 li taktır, hiç münakaşa yapılmadan kabul edilmiştir. Bu ise, usule aykırıdır. Siyasi rejimimizin temeline taallük eden böyle önemli bir hususun esas tartışılma yeri, "Kurucu Meclis" olmasına rağmen, madem ki, bir lidek halinde ortaya çıktı, o zaman hiç olmazsa, tartışılmalı idi. Bu tartışmaya, kongre başkanı özel bir itina ile imkân hazırlamak şöyle dursun, teklifi yıldırım sürati ile tasvipten geçirtmeğe müsaraat edişi, hem yolsuzdur, hem de hazindir.

b — Ortaya çıkan bu yeni, mebusluk-tan iskat tasavvuru, hukuki müstenidat bakımından, bir tek makül, meşru dayanağa sahip değildir. Ciltlerle şahit getirmeğe lüzum yok.

Tartışma ve Denetlemeğe Karşı Tavır

Partinin yüksek icra kademelerini teşkil eden organların; memleketin siyasi iktidarını icra ederken, başka partilerden gelen karşı fikre, tarafsızlar çevresineden gelen yaratıcı mülâhazalara itibar etmediği bir gerçek idi. Elleri de müthiş bir dayanak vardı: 5,5 milyon seçmenin serbest oyu ile iktidara gelmişlerdi. Bu demektir ki, memleket, siyasi iktidarın icrasında onlara güvenmektedir, onlara tam bir serbestlik vermiştir. Neden karşı tarafın ve tarafsızların görüşlerine itibar etsinler?..

Çok partili hükümet sisteminde seçimi kazananın, programını uygulamak hakkını da kazanması keyfiyeti ile, gene bu sistemde, devlet politikasının, rejim meselesinin, iktisadi kalkınma gibi bütün sınıfları ve istihlal ve istihlak zümrelerini aynı derecede ilgilendiren hususların en iyi yolunun karşı fikirlere hayat hakkı vermekle bulunacağı keyfiyetini birbirine karıştıran bu görüşün sakatlığını bir yana koyalım: D. P. nin, hiç olmazsa, kendi safları arasında bir demokrasi usulü kurmağa kalkacağı umulurdu.

Fakat, D. P. iktidara geldikten kısa bir zaman sonra ancak bir oligarşinin hakimiyetine elveren bir bünye arazi göstermeğe başladı. İkinci defa iktidarı elde ettikten sonra, millî hakimiyet prensibinin gerektirdiği "tartışma ve danışmadan sızan birleşik fikir" kaidelerini büsbütün ihmal etti. Parti bünyesi; "aşağı kademelerde fikir imaline ve bunları yukarı kademelere ulaştırmağa elverişli bir demokratik kuruluş" olmaktan çok, yukarı kademelerin görüşlerini, bir "nâs" haline aşağı kademelere empoze etmeğe elverişli bir silsileler mertebesi kaidelerine göre çalıştırıldı. IV. üncü kongrenin gecikmesinin mânası; bünyeyi, bu tarzda bir çalışmaya alıştırmak ve

hazırlamak için gereken zamanı bulmaktı.

Nihayet, bu zaman içinde, bünye, yukarıdan empoze edilecek fikirleri imtisasa elverişli bir hale getirilmiştir. Ve D. P. icra kademeleri böyle müsait bir vasat içinde, kongrelerinin karşısına çıkmışlardır. Böyle bir muhit içinde yapılan bu kongre, D. P. nin yüksek icra kademelerinin kendi bünyesi içinde dahi, artık, münakaşaya karşı fikre, mürakabaya iltifat edip tahammül göstermeğe niyetli olmadığını göstermiştir. Çünkü, bu kongrede, D. P. icra kademeleri, serbest düşünme usulünü koymak, mürakabe vasıtalarını harekete geçirmek isteyen teşebbüslere hiç imkân vermemişlerdir. Böyle bir teşebbüse kalkınlar, altından kalkılması güç ağır ithamlara uğramışlardır. Bir "siyasi istikrar kurma" maksadı ile bu kademeler, "kanun ötesi tedbirler" e dahi gidebileceklerini; bu takdirde dahi, gene de, "meşru" da kalmış olabileceklerini ifham etmişlerdir.

"Kanun ötesi tedbirler" de bir "meşruluk" bulma anlayışının; kanunilik, hukukilik rejimi olan demokraside hiç yeri olmaz. Fakat, D. P. icra kademeleri, münakaşa ve mürakabaya paydos anlamında bir siyasi istikrar rejimi kurmakta ısrar ederlerse, bu rejim, merkeziyetçi, mutlakiyetçi, dar hürriyetli totaliter bir rejim olacaktır.

Demokrat Partinin İcraat Raporu

Demokrat Partinin 4. Kongresinde Demokrat iktidarın 5 yıllık İcraat Raporu da sunuldu. Bu rapor cidden ibretle okunacak bir vesikadır. Şüphesiz ki Demokrat Parti 5 yıllık iktidarı esnasında bir çok işler başarmıştır. Fakat rapor yer yer o kadar büyük bir dikkatsizlik ve beceriksizlikle ka-

leme alınmıştır ki, okuyan veya dinleyenlerde bütün icraat hakkında şüphe ve güvensizlik telkin etmektedir.

Meselâ 1954 yılı şeker istihsalimiz 179 bin ton kadar olduğu halde, raporda bu seneki istihsalın 300.000 tona yaklaştığı ifade edilmektedir. Bu sene işletmeye açılan 3 fabrikaya rağmen böyle bir artış mümkün değildir. Olsa olsa bu rakam mecmu kapasiteyi göstermektedir. İstihsal ile kapasitenin böyle birbirine karıştırılması çimento ve diğer bir çok istihsal kolları için de bahis mevzuudur.

Diğer taraftan, yapılacak işler üzerinde yapılmış olanlardan daha fazla durulmuş, tahakkuku meşkük birçok rakamlar verilmiş ve bazan da bunlar tamamıyla birbirine karıştırılmıştır. Meselâ şu gibi cümlelere sık sık tesadüf edilmektedir: "1957 senesinde bu program tamamıyla ikmal edildiği vakit 1949 senesinde 4 milyon ton olan kömür istihsalı 1957 senesinde 7 milyon tona yükselecektir." Raporun başka hiç bir yerinde de halihazır kömür istihsal miktarı verilmediğinden, böyle bir cümle okuyan üzerinde, tabii olarak, nahş bir teesir yapacaktır. Halbuki halihazır kömür istihsalimiz 6 milyon tona pek yakın olup, azımsanmayacak bir artış teşkil etmektedir. Fakat nedense raporda elde edilmekte olan 6 milyon ton, elde edilecek olan 7 milyona feda edilmiştir.

Rapor şu sayıyı hayret cümleyi de ihtiva etmektedir: "Memleketteki fabrika adedi 1950 senesinde 2335 den ibaretken 1956 senesinde 4527 ye yükselmiş bulunacaktır." Bir kere, 1956 senesinde kaç fabrikamız olacağını birer hanesine kadar bu kadar katıyetle bilen kimsenin, bu nesneden halen memleketimizde kaç adet bulunduğunu söylememesi oldukça tuhaftır. Saniiyen, fabrika büyüklüğü belli ve sabit bir ünitemidir ki ölçü olarak kullanılmaktadır. 30 işçi çalıştıran yere de fabrika denebilir, 30.000 işçi çalıştıran yere de. O halde 1956 için zikredilen fabrika sayısı, velev tahakkuk etse bile, bize ne fikir verebilir.... Mafih raporun hazırlanışındaki dikkatsiz-

Bütün Memlekette

GENEL

SİGORTA

lik ve beceriksizliği sembolize etmek bakımından raporun en kıymetli cümlesi de galiba budur.

Maliye Bakanı tarafından okunan raporda, bugün memleket iktisadının içinde bulunduğu acıklı duruma dair, açık ve samimi bir atıf ve tahlil aramak; karşılaşılan güçlükleri yenmek için ne gibi tedbirlerin millete teklif edilmek istendiğine dair işaretler aramak hakikaten beyhudedir. Bu nutuk da, bütçe gerekçesinden başlayarak, her temel atma merasiminde, her basın toplantısında temcid pilâvi haline gelen, günün hakiki icapları ve meseleleri bakımından, hiç bir mâna taşımayan perakende ve insicamsız rakam topluluğu halindedir. Hükümetin, iktisadî ve malî duruma ait her yeni beyanâtı, hakiki meselelerimizi kavramaktan, insicamlı ve sistemli bir fikir ve görüşten ne kadar uzak olduğumuzu teyide vesile teşkil etmektedir. İlmî düşünce ve tahlil noksanı, her işi üstünkörü ele alma temayülü dertlerimizin hakiki kaynağının nerede aranması gerektiğini bize açıkça göstermektedir.

Milletlerarası Banka ve Kalkınma Meselesi

Dergimizin incelemeler kısmında Milletlerarası Bankanın raporu dolayısıyla, İstanbulda cereyan eden müzakerelere dair yazıyı okuyanlar, bu toplantıda konuşulanların, memleketimizde son yıllarda başgösteren bir çok meselelerle ne kadar yakından ilgisi bulunduğunu derhal farkedeceklerdir. Gerek Bankanın Müdürü Mr. Black'in sözleri, gerekse diğer delegelerin yorum ve müşahedeleri, bizler için çok ilgi çekicidir.

İktisadî gelişmenin her şeyden evvel kendi zekâmıza, emeğimize ve becerikliliğimize dayanması gerektiğini peşinen kabul etmek zorundayız. Zengin dostlarımızın ve dünyada düzinelerle başka milletin ihtiyacını da görmek üzere kurulmuş finans müesseselerinin yardım ve ikrazları, ancak olağan üstü bir kaynak telâkki edilmek icabeder. Onlara keyfimizin istediği gibi, canımızın istediği zaman müracaat edilebilecek, "zengin dayı" telâkki etmek hayal peşinde koşmak olur. Dış kaynaklar, bir memleketin kalkınması ve yatırım hamlelerinin tahakkukunda son derece mühim ve stratejik bir mevki işgal etmekle beraber, bugün çok dikkatle kullanılması gereken, kıt olan ve temini zor bir unsur haline gelmiştir.

Bundan başka, dış yardım ve istikraza muhtaç olan memleketler, iç kaynaklarını tam bir şekilde seferber etmek, bunları kullanırken, en yüksek rüçhan mertebesinde bulunan projeleri yalnız iktisadî mülâhazalar ve randıman hesapları ile seçmek zorundadır. Dışardan kredi alırken, kullanış yerine göre, vade ve servis hususlarını iyi ayarlamak lâzımdır.

Bir memleketin iktisadî gelişmesi, yalnız maddî sermaye kaynaklarına dayanmamaktadır. Devlet teşkilâtı ve umumî i-

dare, ilim ve bilgiden, birikmiş tecrübe ve derslerden istifade, plân ve programa göre sistemli ve ahenkli bir iktisat politikası takip etme kabiliyeti, yabancı sermayeden önce gelen manevî unsurlardır. Bu bize "devlet işleri kötü gidiyor ama, iktisaden geliyoruz" gibi bir söz ve iddianın boşluğunu ve tamamen bir safsatadan ibaret olacağını hatırlatmaktadır.

İstanbul toplantısı, az gelişmiş memleketlerden bir çok delegelerin de belirttiği gibi, iktisadî gelişmede karşılıklı anlayış ve işbirliğinin ehemmiyetini büsbütün meydana çıkarmıştır. Banka guvernörlerinin bir araya gelip, müşterek meselelerini açık kalplilikle konuştukları bir konferans her memleket için paha biçilmez bir fırsat olmak icabeder. Çünkü bu gibi toplantılarda, fikir teatisi ve istişare sayesinde, hata imkânları asgariye indirilme şansı kazanır. İşbirliğini bozan yanlış anlamalar, görüş farkları ortadan kaldırılır.

Fakat, müsavi şartlarla işbirliği mevkiinde bulunan memleketler arasında, bir ortak yalnız kendi bildiğinde ısrar eder, yeni fikirlere ve telkinlere kendini kapar, başkalarının edindiği derslerden ve tecrübelerden istifade etmemekte ısrar eder, insan ve devlet münasebetlerinde anlayış ve hürmet esaslarının icabettirdiği usul ve geleneklere aykırı yollar takip etmeye kalkarsa kendini, dünya çapında gelişen ve ilerleyen bir ortaklıktan tecrit etmiş olur. Geçen sene Milletlerarası Bankayla, lüzumsuz yere çıkan anlaşmazlık, memleketimizin gelişmesinde, büyük hizmetler ve fırsatlar verebilecek bir müessese camiasından fiilen uzaklaşmamız demektir. Bu ise, memleket menfaatları bakımından hakikaten esef edilecek bir haldir.

Altıncı Nüfus Sayımı

23 Ekim 1955 günü bütün yurttaki nüfus sayımı yapıldı. Bu sayım memleketimizde yapılmakta olan genel nüfus sayımlarının altıncısıdır.

Nüfus sayımları memleketimizde diğer bütün memleketlerde olduğu gibi çok taraflıdır. Gaye memleket nüfusu ile ilgili bir çok hususları tesbit edebilmektir. Zamanımız cemiyetleri iktisadî siyasi sosyal ve fetlerden sakınabilmek için içinde buldukları durumu, sahip oldukları varlıkları ve bunlardaki değişiklikleri en ince teferruatına kadar bilmek zorundadırlar. Nüfusun sosyal ve iktisadî bünyesi bu bünyedeki değişiklikler ve bunlarla ilgili meseleler nüfus sayımları ile elde edilen malûmatın tanzim ve tahlili ile öğrenilebilir.

İktisaden faal nüfus hakkındaki istatistikler nüfus sayımlarının neticelerinden çıkarılır. Çünkü nüfus sayımları mesleklerle ilgili soruları da ihtiva ederler. Bu istatistikler memleketteki beşer kaynaklarının envanteri mahiyetindedirler. Fakat sadece iktisadî bünyenin karakteri hakkında değil, aynı zamanda halkın karakteri hakkında da bilgi verirler. İstatistikler ile elde edilen sosyolojik ve demografik malûmat, iktisadî gelişme, sosyal reform, eğitim ve

kültürde yapılacak ilerlemeleri temin için hazırlanacak programların müessir bir şekilde plânlanmasında ve idaresinde lüzumlu temeli teşkil eder. Nüfusun iktisadî bünyesi ile demokratik bünyesinin karşılaştırılmasından gayet önemli bazı neticelere varılır. Bu tip istatistikler, meselâ, çeşitli etnik gurupların sosyal durumlarındaki farklılıkları, aile tahditleri ile kadınların çalışması münasebetlerini, istihdam veya meşgale ile sosyal ve ekonomik yapının diğer endeksleri olan tahsil derecesi, gelir seviyesi v.s. arasındaki bağılıkları incelemek bakımından çok kıymetlidir. Saydığımız meseleler hakkında bilgi sahibi olmak, sosyal, ekonomik ve demagogik değişikliklerin faktörleri ve proseleri üzerinde bir nüfuzu nazar ve ihata kabiliyetine sahip olma imkânını verir ki, bu muhtelif sahalarda tatbik edilecek siyasetin tesbitinde esas olma bakımından pratik bir ehemmiyet de taşır.

Son nüfus sayımı soru listesinde yirmi iki tane soru bulunmakta idi. Sayımda samimiyetsizliğe sebep olabilecek hususların sorulmasından vazgeçilmiştir. Tahsil derecesi gibi. Soruların ilk on üç tanesi nüfus sayımına ait genel sorulardır. On dört ve on beşinci sorular mesleklerle ilgili sorulardır. Bunlara ilâveten aile reislerine sorulan yedi soru memleketimizdeki aile müessesesinin durumunu ve mesken durumunu tesbite yarıyacak sorulardır.

On dört ve on beşinci sorulara bakıldığında son sayımda faal nüfusun tesbiti hususunda işgücü mefhumunun esas alındığı görülmektedir. Fakat "esas işi ve mesleği nedir?" şeklindeki on dördüncü soru ile mutad faaliyet hakkında da malûmat toplanmıştır. Bu bakımdan 1950 sayımında nüfusu 5000 den az olan yerlerle 5000 den fazla olan yerler arasında bir ayırma yapılmıştı. 1950 sayımında bütün nüfusun ferdi mesleğini ve meslekteki mevkiini tesbit etmek, fakat sadece 5000 ve daha fazla nüfuslu yerlerde oturanların ayrıca mensup oldukları şube, işsiz olup olmadıkları ve meslek değiştirmeleri hakkında bilgi toplamak gayesi güdülmüştü. Son sayımda bu ayırma kaldırılmıştır.

1950 de dahil olmak üzere bundan önceki sayımlarda sorulduğu halde sonradan sakatlıkları anlaşılacak dökümleri yapılmayan hususların adedi bir hayli kabariktir. Soruların tertibinden son sayımda bu türlü sakatlıklardan kaçınmak üzere azami itinanın gösterildiği hissedilmektedir. Fakat bu gayretin semere verip veremeyeceği tasniflerin tamamlanmasından sonra anlaşılabilir. Bu arada mühim bir husus tasniflerin bir an önce yapıp neşredilmesi. Bilindiği gibi 1950 sayımına ait bazı hususlar ancak bir kaç ay evvel neşredilebilmiştir. Aradan 5 sene gibi uzun bir devre geçtiği halde, iktisadî, içtimai ve siyasi bakımlardan son derece ehemmiyetli bazı malûmatın el'an tasnif edilip neşredilemeyeceği üzücü bir olaydır. Bir çok istatistiklerimize âriz olan, zamanında neşredilememesi hastalığı, bilhassa nüfus istatistiklerinde göze çarpmaktadır. Sayım yapmak kadar, neticesini çabuk öğrenmek de mühimdir. Çünkü gaye tarihi istatistikler toplamak değil, günlük faaliyetlerimize rehber teşkil edecek manidar bilgilere sahip olmaktır.

Bariş İçin Atom

Birleşik Amerika Hükümetinin, muhtelif memleketleri dolayarak "Barış İçin Atom" fikrini yaymak ve atom enerjisinin barışçı gayelerle kullanılması yollarının her yerde araştırılmasına önyak olmak maksadiyle tertipleğiği gezer sergi memleketimize de geldi ve 20 Ekimde Ankara Üniversitesi Fen Fakültesinde bizzat Cumhurbaşkanı tarafından açıldı. Bu serginin, her ziyaret ettiği memlekette o memleketin Devlet Başkanı tarafından açılması, Başkan Eisenhower'ın 8 Aralık 1953 de Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda ortaya attığı ve bütün aza memleketlerin derhal benimsediği "Barış İçin Atom" fikrine her yerde verilmekte olan ehemmiyeti göstermektedir.

Fikir kısaca şudur: Atom enerjisinin ilk büyük tatbikatı harp içinde ve harp için olmuştur. Fakat bu muazzam enerji asıl barış içinde ve barış için kullanılmalıdır: Elektrik istihsalinde, sanayide, ziraatte, tıp ve biyolojide, saf ilimde. Bu seyede insanların hayat seviyesi her yerde yükselir, her yerde açıklıkla, sefaletle ve hastalıkla mücadele edilebilir. Bunun için, harp içinde elde ettikleri büyük tecrübe ve bilgileri, bunlara sahip memleketler - başta Amerika - bütün dünya ile paylaşmalı ve bütün dünya memleketlerine yol göstermelidir. Milletlerarası işbirliği sayesinde hem insanlık bu yeni nimetten istifade imkânlarını elde etmiş, hem de hakiki barışa doğru yol almış olacaktır.

Şimdiye kadar bu fikrin tatbikine dair yapılan işler şunlar olmuştur :

— 3 Mayıs 1955 de ilk defa Türkiye ile yapılan Atom Enerjisi Anlaşmasını (FORUM, Cilt 3, sayı 28, s. 15) takiben Amerika Birleşik Devletleri ile 23 memleket arasında anlaşmalar imzalandı,

—8-20 Ağustos 1955 de Cenevrede Birleşmiş Milletlerin himayesinde bir Milletlerarası Atom Enerjisi Konferansı toplandı. (FORUM, Cilt 4, sayı 38, s. 14).

— Amerikan Atom Enerjisi Komisyonuna bağlı Argonne National Laboratory'de Mart ayında açılan ilk Milletlerarası Reaktör Teknolojisi Kursundan 19 yabancı memlekettten 31 teknik ilim adamı geçti. Sevinçle öğrendiğimize göre önümüzdeki ay açılacak olan ikinci kursa memleketimizden de 4 ilim adamı ve mühendis iştirak edecektir.

Bundan sonra yapılması kararlaştırılan işler ise:

— Ağustos Konferansının bir neticesi olarak, devamlı çalışacak ve atom enerjisi sahasında milletler arasında daha büyük ölçüde bir işbirliğini hedef tutacak bir Atom Enerjisi Milletlerarası Ajansının kurulması,

— Amerika ile anlaşma yapan memleketlerde araştırma reaktörlerinin tesisi ve enerji reaktörlerini kurabilecek ve işletebilecek personelin eğitimidir.

Her yenilikte olduğu gibi eğitim, dâvanın nüvesini teşkil etmektedir. Bu muazzam kuvvetten milletlerin sağlıyabilecekleri fayda yeni bilgileri kendilerine mal et-

me kabiliyetleriyle doğrudan doğruya ölçülü olacaktır. Cumhurbaşkanımız sergiyi açarken şöyle dedi: "Yurdumuzu daha müreffeh bir devre ulaştıracağına şüphe etmediğim atom enerjisi üzerindeki çalışmalarımıza aziz milletimizin en geniş alâkayı göstereceğine ve büyük başarılar elde edeceğine eminim." Bu ümit dolu sözleri gerçekleştirmek için nasıl çalışmak icap ettiğini göstermesi bakımından sergi iyi bir ilkokul olacaktır.

Tehlikeli Oyun

Mısır silâh satmak hususunda Rusyanın bir müddettenberi oynamakta olduğu oyun nihayet başarı ile sona ermiş bulunuyor. Çekoslavakyadan gönderilen ilk parti hafif silâhlar şimdi Mısırda girmiştir. Bu suretle Ortadoğuda yeni bir tehlike unsuru daha belirmiştir.

Bu yılın başında Bağdat Paktına girmeyi reddeden Mısır, o zamandanberi bu Paktta vukubulan gelişmeler neticesi Arab devletleri arasındaki sözde dayanışmanın çözüldüğünün bir vakia haline geldiğini ve kendisine yakıştırmış olduğu liderliğin de elden gittiğini gördükten sonra, dış politikada bir takım bocalamalar içinde kalmıştır. Evvelâ Bağdat Paktına katılmayan Arab devletlerini kendi etrafında toplamaya çalışmış ise de, bunda hiçbir başarı kazanamamıştır. Son aylarda ise, Arab âleminin müşterek hissi olan yahudi aleyhtarlığını dış politikasına bayrak yaparak bir prestij kazanmaya çalışıyordu. Fakat bu yolda attığı son adım şimdi Ortadoğu için yeni tehlikeler doğurabilecek mahiyettedir.

Mısır uzun zamandanberi Amerika ve İngiltere nezdinde ısrarda bulunarak, kendisine savunması için gereken silâhları satmalarını istemiştir. Lâkin bu iki devlet, Mısırın İsraille karşı durumunu

bildikleri için, bu talebin kabulüne yanaşmamıştır. Kaldı ki, İngiltere, Fransa ve Amerika 1950 de aldıkları bir kararla, Arablara ve İsraille sattıkları silâhlara ait malûmatı açıklamamayı prensip edindikleri gibi, her iki tarafa da fazla silâh vermekten de tevakkı etmişlerdir. Bunun da sebebi, İsraili ve Arabları tahrik etmemektir. Mısırın bu durumunu istismar eden Rusya, geçen Eylül ayında Mısırda silâh satmayı teklif etmiş ve müzakereler geçen ayın ortasında müspet bir şekilde neticelenmiştir. Bu suretle Mısır Batılılara karşı Rusyayı koz olarak kullanarak, istikbali karanlık bir teşebbüse girişmiş bulunuyor. Şüphe yok ki, karşılıklı kozlar oynamak milletlerarası münasebetlerde diplomasinin bir pratiğidir. Lâkin oynanan her oyun, aynı zamanda bir mahareti de icap ettirir. Saniyen, oynanan kozların büyüklüğü ve oynanış şekli de, her devletin kuvvetine göre değişir. Bugünkü Mısır, bu çeşit oyunları idare edebilecek kadar mahir liderlere sahip midir? Bunun cevabı, en küçük şüphe hissesini dahi kabul etmeyecek kadar menfidir. Zira, unutmamalı ki, oyuna iştirak eden Rusyadır. Yani on senedenberi dış politikasında her türlü cambazlığı yapmış olan Rusya.

Rusyanın bu son hareketi geçen Temmuz ayındanberi sık sık bahsedilen "Cenevre Ruhunu" nun da Ruslar için ne derece samimi olduğunu göstermektedir. Şimdi Rusya, bu hareketi ile iki cephele bir taarruza geçmiştir. Bunların birincisi, Ortadoğuda silâhlanma yarışını tahrik ederek, yeni bir İsrail - Arab harbini patlatmaktır. Nitekim Mısırın Çekoslavakyadan silâh aldığı için İsrail de, Amerikadan, ya kendisine silâh satmasını veya bugünkü sınırlarını garanti etmesini istemiştir. Arab devletlerinin baskısı karşısında Amerika, her iki talebi de, hiç değilse şimdilik, kabul etmemiştir. Yani Arablar İsraili zayıf tutmaya çalışmaktadır. Bu durum bir gün bilhassa Mısırı cesaretlendirirse, Ortadoğuda patlak ve-

EKİM ve ARALIK'ta

280.000 Lira

Maltepe Esenyurt'ta

Küçük Yalı'da

BAHÇELİ VİLLA

ÇAMLI APARTMAN

- Ayrıca Para İkramiyeleri
- 150 Liralık hesap açtırmakta acele ediniz
- Ekim ayı çekilişi 31.10.1955 tarihinde ANKARA Şb. muhterem müşterilerimizin huzuriyle yapılacaktır.

A K B A N K

ren bir ihtilâf hem Batılıların başına yeni bir dert çıkarabilir ve hem de Rusyaya daha geniş istismarlar için yeni fırsatlar verebilir.

Rus taarruzunun ikinci cephesine gelince, bu da günden güne genişleyen Ortadoğu Pakta arkadan bir darbe indirmektedir. Rusya Mısır vasıtasıyla veya Mısrıdan sonra Ortadoğunun diğer kısımlarında da nüfuz kuracak olursa, İranın geçen ayın ortalarında vukubulan iltihakile tamamlanmış olan savunma çemberinin arkası gayet hassas bir vaziyette kalacaktır. Bu durumda, bu savunma çemberinin, icab ettiği gün, müessir bir şekilde çalışması ihtimali zayıflamış olur.

Bütün bunlar olmasa bile, Rusyanın Ortadoğu savunma sisteminin genişlemesinden hoşlanmadığı malumdur. Bu son teşebbüslerle, sisteme yeni iltihakları önleyebilmesi dahi Ruslar için bir kazançtır. Fakat bu halde de, Ortadoğu savunma sisteminin arkası yine zayıf kalmıyacak mıdır?

Hasılı Mısırın oynadığı tehlikeli oyun, çok şumullü neticelere sahip bulunuyor.

İrandan Sonra..

Şu günlerde Ortadoğuda hem müessir ve hem de mes'ud gelişmeler müterafik olarak vukubulmaktadır. Mısırın oynadığı tehlikeli oyun Ortadoğu savunma sistemi için beslenen ümidlere bazı gölgeler getirmekte iken, bu sistemin genişletilmesinde her gün yeni adımlar atılmaktadır.

Geçen Şubat ayında imzalanan Bağdat Pakta, ilk önce İngiltere ve arkasından da Pakistan katılmıştı. 23 Ekimde İranın da bu Pakta katılmasında, Rusyaya karşı kurulan savunma çemberindeki boşluk doldurulmuş bulunmaktadır. Dikkat edilecek nokta, bütün bu gelişmelerde Türkiye'nin öncülük etmesidir. Esasen, bu plânlı bir politikanın icabıdır. "Kuzey Seddi" denen ve Amerika tarafından ortaya atılan savunma sisteminin geliştirilmesinde Amerika işe doğrudan doğruya karışmaktan çekinmektedir. Çünkü Amerika tarafından yapılan bu gibi teşebbüsler, bazan küçük devletler tarafından hassasiyetle karşılanmakta ve suitefehümlere sebep olmaktadır. Bunun için bu gibi teşebbüslerin geliştirilmesi ilgili devletlere bırakılmaktadır. Ortadoğu Pakta'da durum böyle olmuştur. Türkiye bu meselede inisiyatif eline almıştır. Doğrusu aranırca, Türkiye teşebbüslerinde hemen daima muvaffak olmuştur. Lübnan istisna edilirse, Bağdat Pakta'nın imzası ve Pakistanın ve İranın bu pakta katılmaları, Başvekilin ve Cumhurreisinin yaptığı seyahatlerin akabinde vukubulmuştur. Bu bakımdan, Cumhurreisinin 3 Kasımda Ürdüne yapacağı seyahat de, ümid verici bir durum arz etmektedir. Kaldı ki, Ürdün Kralının bu yaz memleketimize yaptığı seyahat gayri resmi mahiyette olmasına rağmen, kendisine

karşı gösterilen alâka gözden kaçmamıştı. Türkiye'nin Ürdünü de Pakta girmeye imale etmek hususunda gayret sarfettiği açıktır.

Cumhurreisinin yapacağı seyahatten sonra Ürdünün de Pakta girmesi ihtimalini arttıran bir hadise de, Mısırın Sovyet bloku ile yaptığı silâh alışverişidir. Bu alışverişin Ürdün ve Lübnan gibi batıya mütemayil memleketler üzerinde kötü tesirler yapmamasına imkân yoktur. Ürdün ve Lübnanın şimdiye kadar Pakta girmemelerinin sebebi, Mısırın durumunu kollamalarından, Mısırın muhalefetinden ve bütün Arab devletleriyle beraber bir tarafsızlık politikası takip etmek istemesindedir. Fakat şimdi Mısır durumunu değiştirmiştir ve tehlikeli bir oyuna başvurmuştur. Bunun Ürdün ve Lübnanın durumlarına tesir etmemesine imkân yoktur. Mısırın hareketi biraz ihtiyatsızlık gösterdiği takdirde, Ortadoğuya kötü bir muvazenesizlik unsuru sokabilir. Bu

na karşı, bu iki devletin, Pakta iltihak suretile Ortadoğuya bir muvazene ve emniyet getirmek istemeleri beklenebilir. Nihayet, İranın iltihakı da, bu iki devletin şimdiye kadar gösterdikleri tereddüdü izaleye yarıyabilir. Bağdat Pakta, süratli bir gelişme göstermiştir. Bu durum, Ürdün ve Lübnanın şimdiye kadar gösterdikleri çekingenliği yok edip, onları iltihaka teşçi edebilecek bir mahiyettedir.

Ürdünün iltihakı diğer bir bakımdan da ehemmiyetlidir. Eğer hakikaten Cumhurreisinin seyahatinden sonra Ürdün katılırsa, bu Lübnanın da katılmasını temin edebilecektir.

Mısırın dış politikasında vukubulan son gelişmelerden sonra, Ürdün ve Lübnanın katılması hakikaten büyük ehemmiyet taşımaktadır. Zira Ortadoğuda Türkiye, Irak, İran ve Pakistan üzerinden kurulan savunma çemberinin gerisi, bu suretle, binnisbe bir takviye unsuru kazanmış olacaktır.

FORUM'UN YENİ FİYATI

Dergimiz bu sayıdan itibaren Türkiye'nin her yerinde 60 kuruşa satılacaktır. Dergimizin çıkış tarihinden beri geçen 20 ay içinde, dizgi ve baskı, kâğıt, personel ve diğer masraflarda % 30 dan fazla artışlar olmuştur. Dergimiz daha geniş bir kütlenin ilgisini çektikçe, ve zaman içinde geliştikçe, bazı munzam masraflara da girerek, okurlarına daha iyi hizmet etmek imkânları aramıştır. Bu sebeple artan maliyetin, bir kısmını okurlarımıza aksettirmek zorunda kaldığımızı özür dileyerek bildiririz.

Forum'un yeni aboneler için fiyatı, 6 aylık 6.50 T.L., senelik 13 T.L. dir.
NİLÜFER YALÇIN

ANADOLU

Anonim Türk Sigorta Şirketi

Türkiye'nin en eski ve en büyük Sigorta Şirketidir.

SERMAYESİ : 1.500.000 T. L.

(Tamamen ödenmiş)

Muamelât Merkezi: Galata Karamustafapaşa Cad.

Anadolu Sigorta Hanı

Telg. adresi: İmtiyaz - İstanbul

Telefon : 44653/2/1 — 44659 — 47550/8/9

Posta Kutusu : 845 — Galata

HAYAT
YANGIN
NAKLİYET
KAZA

Sigortalarımız için en müsait şartları "ANADOLU" da bulabilirsiniz

İncelemeler

Âli Paşa ve Hürriyet

Şerif MARDİN

"Cenabı Hak bu milletin saadet halini beş altı kişiye tevdi etmiş, anlar hal ve akdi umuru devlet edivermelidirler." (Âli Paşa)

Tarihten bazan da fazla şeyler bekliyoruz. Meselâ aydınlarımızın büyük bir kısmının kabul ettiği bir fikir de, tarihte şu veya bu şekilde ehemmiyet kesbetmiş olan şahısların hakiki şahsiyetlerinin zamanla ve "tarih" in yardımıyla ortaya çıkacağıdır. Böylece, evvelce dinî bir inançtan mütevellit "Allah ceza veya mükâfatlarını versin" gibi bir düşünce tarzının yerine, "tarih ona nasıl olsa müstehak olduğu yeri verir" şeklindeki bir inanç yerleşmiştir. Aslında tarih, maalesef insanların görüş zaviyesinin bir mahsulü olduğu için, her zaman hakikatin ortaya çıkmasında bukadar lutufkâr davranmamaktadır. Tarihin bu "yargıç" teorisinin ne kadar mübalâğalı olduğunu anlamak için XIX. uncu asrın meşhur sadrazamlarından Mehmet Emin Âli Paşanın şahsiyetinin bugünkü umumî efkârda bıraktığı ize bakmak kâfidir. Bugün, meslekleri tarihçilik veya edebiyatçılık olmayan geniş bir aydınlar kütesine sorarsanız Âli ve Fuat Paşalar en başta Türkiye'nin tecceddüd hamlesine yardım etmiş kıymetli iki sadrazamdırlar. Bu kanaat umumiyetle yerleşmiştir, ve gerek Âli gerek Fuat Paşalar Osmanlı İmparatorluğuna buldukları müsbet ilâvelerle anılmaktadırlar. Oysaki tarihi hakikatin bunun aksine olduğunu gösteren deliller mebzulen mevcuttur. Aslında, Âli ve Fuat Paşaların birer "idare-i maslahat"çı oldukları ve İkinci Mahmud'un ve onu takiben Mustafa Reşit Paşanın meydana getirdikleri islahatla mukayese edilebilecek bir ilâvede bulunmamış olmaları pek muhtemeldir. Bu hususta henüz ciddi bir tarihî etüd yapılmamıştır.

Bu arada, Âli ve Fuat Paşaların müspet bir ilâvede bulunmadıkları noktasından da daha mühim bir husus, Âli Paşanın, devrinin en büyük hürriyet aleyhtarlarından biri olduğu vakıasıdır; bu vakıa arada kaybolmuş, ondokuzuncu asrın ortalarındaki aydınların gayet mühim bir mesele addettikleri bir husus, daha sonra Abdülhamit ve taraftarlarının bu problemi unutturma gayretleri neticesinde ortadan kaldırılmış

gibidir. Halbuki Namık Kemal, Mustafa Fazıl Paşa, Ziya Paşa ve Ali Suavi gibi şahsiyetler, Osmanlı İmparatorluğunda mevcut rejime karşı itiraz ettikleri zaman Abdülaziz'in şahsî politikasına değil, Âli Paşanın politikasına itiraz ediyorlardı. Genç Osmanlılar'ın Avrupa'ya kaçmasına sebep olan, Mustafa Fazıl Paşayı "Genç Osmanlılar"ın hamisi haline getiren hadiseler, Âli Paşanın Osmanlı İmparatorluğunda şahsî bir diktatorya tesis etmeye çalışmasının neticeleri idi. Bu hareket hattının mümeyyiz vasıfları da Osmanlı İmparatorluğunun içine düştüğü badireyi halletmede, Âli Paşanın yeni teşekkül etmiş olan Osmanlı Efkarı Umumiyesini hiçe saymasıydı. Babiâliye cahillerin toplanmasına müsaade etmiş olan Âli Paşa, Namık Kemal'e göre etrafına topladığı "dört buçuk fransızca sohbet" bilenlerin yardımıyla devlet meselelerini halletmeye muktedir değildi.

Osmanlı İmparatorluğu hakikaten bu devirde inkıraza iyice meyletmiş olarak görünüyordu. Abdülmecit devrinde bir takım fuzulî israf neticesinde büyüyen borçların, genç padişah Abdülaziz'in tahta geçmesiyle tasfiye edileceği umulurken, bu padişahın da zamanla sadrazama uyup devlet borçlarını artırdığı ve verimsiz birtakım işlere sarfettiği görülmüştü. Osmanlı İmparatorluğunda malî meselelerde müşavirlerin tavsiyelerine lüzum görülmediği için istikraz "membra-i sahih" addedilmiş iken, ve devlet borçları biteviye arttırılırken Genç Osmanlılar bunun "yalnız Babiâliye sahih olmuş bir vahime" den ibaret olduğunu lâykiyle takdir ediyorlardı. Namık Kemal Babiâlinin bu hareket hattının yanlış taraflarını işaret etmekten kendini alamıyordu:

"İstikrazat kat'iyen milletin rey ve malûmatı ile olmayıp yalnız sadrazam ve hariciye nazırı gibi birkaç mütegaliban-ı devletin karar-ı hafileri üzere akdolanıp aradaki komisyonlardan onların bendegâni ve mansubatı müstefit olurlardı. Şimdiye kadar akdolan istikrazat-ı hariciye ile defter-i kebirge geçen duyun-u dahiliyenin faizleri ve resûlmali karşılıkları devletin varidat-ı mukannenesinden nisfını ekil ve beli edip baki kalan nisfını ise masarifat-ı mukarrereyi tesviyeye kifayet edemediğinden beher sene elli milyon franktan mütecevaz muvazenede açık görünmek-

te ve bunu örtmek için her yıl böyle bir istikraz aktine ihtiyaç messetmekte olup mülkün ve ahalinin ahvalı diğergünü ise bukadar yükü bir zamanda kaldırmaya derkârdır."

Bunlar Namık Kemal'in Londrada çıkardığı Hürriyet gazetesinde yaptığı tenkidlerdi. Daha evvel bu tenkidlerden bir hayli hafif olan ve hükümetin nazik bir mevzu addettiği, Girit meselesine dokunan bazı makaleleri dolayısıyla Namık Kemal'in muharrirlik hayatına bir nihayet verilmiş, ve Âli Paşa, Tasvir-i Efkârda çıkan bu makaleleri bahane ittihaz ederek, Türkiyede matbuatı engellemek için ortaya atılan ilk resmî harekete âmil olmuş, daima vebalini boynunda taşıdığı, Kararname-i Âli'yi çıkarmıştı. Bu kararnamenin ayırıcı vasfı matbuatı, "gayrimuayyen bir had ile takyit" etmesiydi. İşte gerek Mustafa Fazıl Paşanın, gerekse Namık Kemal ve Ziya Paşanın "meşveret" istemeleri Âli Paşanın icraati çerçevesi içinde bir mânâ ifade eder. "Usul'u Meşveret" devlet işlerini kontrol ve başta olanların idare edilenlere karşı mes'uliyeti demek olduğu için, Osmanlı İmparatorluğunda tatbik edilmesi icabeden bir usuldü. Buna karşı Âli Paşa, birgün kendi evinde topladığı bir mecliste Cevdet Paşaya devletin ancak birkaç kişi tarafından idare edilmesini en doğru yol bulduğunu, aksi takdirde karışıklık yaratılacağından korktuğunu itiraf ediyordu. Âli Paşanın hürriyet aleyhtarlığı acaba neden ileri geliyordu. Otoriter rejimlerin teessüs dinamiği bakımından bu husus bilhassa incelenmeye değer. Vesikalar bunun tek bir hususa irca edilebileceğini gösteriyor: hürriyet'in mücerret bir mefhum olması ve binaenaleyh hudutlarının tayininde zorluk çekilmesi.

Âli Paşaya göre, birtakım insanların icraati serbest bırakıldığı takdirde bunların ne yapacakları kestirilemezdi. Meşrutî bir rejim tesis edildiği takdirde Osmanlı İmparatorluğunu teşkil eden bütün milletler İmparatorluktan ayrılmaya karar verebilecekleri gibi, şahıslar da bundan istifade edebilir ve kendi hegemonyasına bir nihayet verebilirlerdi. "Hürriyet" in mücerret bir mefhum olmasından dolayı bunun hudutlarını tayin meselesini fazla zor bulmak ve binaenaleyh külliyen hürriyet isteyenleri baştan savmak için hürriyeti dar bir şekilde tahdid etmek bütün otoriter rejimlerin mümeyyiz vasfıdır.

Ancak burada bir noktaya bilhassa dikkat etmemiz lâzım. Âli Paşanın bütün ifadelerinden edinilen intiba, hakikaten millete en çok iyilik yapabileceğini zannettiği için iktidarda kalmak üzere bütün tertibatını aldığı ve daha basit şahsî menfaatler ummanın burada mevzu bahis olmadığı merkezindedir. İşte bu sahte feragat daha sonraki nesillerin yanılmasında hayli mühim bir unsur olmuştur. Zira birçok kimseler bunda otoriter şahsiyetin vasfını görememiş-

ler ve Âli Paşa tarafından ileri sürülen bu iddia yalnız kendi şahsını ikna etmekle kalmamış ondan sonra gelenlere de tesir etmiştir. Âli Paşanın yukarıda tarif ettiğimiz şekilde tecelli eden düşüncesinin son zamanlarda Amerika ve Avrupada üzerinde durulan bir konunun tetkiki için malzeme teşkil edebileceği muhakkaktır. Bu konu da "otoriter şahsiyet" in incelenmesi ile ilgili araştırmalardır. Problem şu şekilde vazelenilebilir: yirminci asrın gelişme seyrinde sık sık diktatör tiplerine rastlanmaktadır. Bu tiplerin şahsiyet yapısında müşterek bir unsur mevcut mudur? "Otoriter şahsiyet" diye bir şahsiyetten bahsedilebilir mi? Şikago Üniversitesi profesörlerinden *Harold Lasswell'e* göre bu gibi bir ayırma yapmak çok yerindedir ve otoriter rejimlerin tatbik edildiği memleketlerde gerek emir verenin gerekse âmire itaat edenlerin davranışları bu bakımdan incelenebilir. *Lasswell* bilhassa otoriter tiplerin müşterek vasıflarını tesbit etmeye uğraşmıştır. *Lasswell'e* göre bu gibi şahsiyetlerin ortaya çıkmasında en mühim unsurlardan biri bu şahısların bir "güvensizlik" hissi ile meşbu olmalarıdır. Şahsiyetin en derin tabakalarında, bu güven-

sizlik, şahsın kendine karşı güvensizliği olarak ortaya çıkar. Ferdin hayat tecrübesinde kendine karşı güven veya saygısının azalmasını intaç ettiren bir hadise olmuştur. Ferdin kendine karşı güvensizliği daha sonra başkalarına karşı gösterilen bir güvensizlik şeklinde tecelli eder ve emniyetsizlik duygusu, umumiyetle, insanların tabiatıyla kötü olduklarına inanmak kisvesine bürünür.

Böylece, insanlar umumiyetle kötülüğe meyyal olduklarından, bunların kendi iyilikleri için bir velâyet altına alınmaları mecburiyeti ortaya çıkmış olur. Diğer bir netice de şudur: otoriter şahsiyete göre hürriyet insanların "kolayca istismar edebilecekleri" bir mefhumdur ve bundan dolayı son derece tehlikeli bir fikirdir. (*Harold Lasswell, Power and Personality, Londra, 1948*). Dinle devletin birleştiği bir muhitte, bu duygu ve fikir silsilesinin tabii neticesi, Âli Paşanın, bu makalenin en başında zikredilen ifadesinde kendini göstermektedir. Böyle esas itibariyle şüpheli ve kendinden emin olmayan bir psikolojik yapıya sahip olan Âli Paşa gibi birisi için, ne Pariste Sainte Barbe kolejinde tahsil görmüş olmak ne de Fransızcaya aşina olmak esas otoriter temayüllerde

bir değişiklik meydana getirmez. Otoriter şahsiyet bugünkü otoriter rejimlerin ayrılmaz parçalarından biridir. Bu bakımdan demokrasi yolundaki çalışmalarında sırf mihaniki usullere ehemmiyet vermenin ve müesseselerin islahının tek başına kifayetsiz olduğu birçok âlimler tarafından ileri sürülen bir ikazdır. Kendi memleketimizin kültürel özelliklerinden biri olan "baba sembolüne" karşı hissedilen yakınlık, Forum'un geçen sayısında bir okuyucu mektubunda belirtildiği üzere, otoriter tipteki şahsiyetlerin rağbet bulmasına sebep olmaktadır. Bu gibi bir vaziyette "demokrasinin ruhi" esasları diyebileceğimiz unsurlara ehemmiyet vermemiz zamanı ve psiko-sosyal yapımızın amprik bir şekilde esaslarını tayin edecek araştırmalar yapmak vakti geçmiştir bile.

Amerika'da 1929 Buhranı münasebetiyle :

"Korkudan başka, korkulacak bir şey yoktur."

F. D. Roosevelt

Profesörlerin Siyasî Yayınları Memnu mudur?

Dr. Muammer AKSOY

"Siyasetin yüksek gayesi, insanları devletleştirmek değil, devleti insanileştirmek olmalıdır." (Pestalozzi).

Bir demokraside, yukarıki sualin yeri yoktur. Fikir, söz ve ilim hürriyetleri ve Üniversite muhtariyeti kabul olunduktan sonra, Üniversite öğretim üyelerinin siyasî mahiyette fikirler beyan etmesinin menedilmesi, şüphesizki bahis mevzuu olamaz. 6185 sayılı kanun ise, yukarıki suali, demokrasi ve hukuk devleti tarihimizde, siyasî bir gerilik nişanesi olarak ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Maamafih bu kanunun dahi, Üniversite hocalarının siyasî mahiyetteki yayınlarını umumî olarak menetmediğini, geçen makalemizde tespit etmiştik. İlâve olarak belirtmek isteriz ki, Üniversiteler kanununun sarîh hükümleri, profesörlerin siyasî mahiyette yayınlarda bulunmalarına sadece müsaade etmekle de kalmamış, günlük siyasî mevzuları ilgilendiren meseleleri yayın mevzuu yapmalarını, hattâ kendilerine bir vazife olarak yüklemiştir: "b. Memleketi ilgilendiren başta olmak üzere, bütün bilim meseleleri çözmek için bilimleri genişletip derinleştirecek inceleme ve araştırmalar yapmak...; c. Memleketin türlü yönden ilerleme ve gelişmesini ilgilendiren bütün meseleleri inceleme konusu yaparak sonuçlarını umumun faydalanmasına sunmak...; e. Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici bilim verile-

rini söyle ve yazı ile halka yaymak" (m. 3)

Görülüyor ki, sosyal ilimler sahasında müteahhas bir profesör veya doçentin vazifelerinden biri de, aktüel önemi olan memleket davalarını, cemiyetimizin gelişmesini temin maksadıyla inceleyip neticelerini yayınlamak, hattâ liğir bir vazifesi de, bu meseleleri, anlayacağı bir tarzda halka izah etmek suretiyle ona dahi hocalık yapmaktır. Bu ise siyasî yayında bulunmanın ta kendisidir. O halde kanunun menettiği siyasî yayınlar hangileridir?

6185 sayılı kanun, "memnu neviden siyasî yayınlar" ı, şu suretle formüle etmiştir: "3 üncü maddenin E bendi hükmünün cevaz vermediği siyasî yayınlar". Şimdi bu iki hükmü yanyana getirirsek, hangi siyasî yazıların memnu olduğunun, kolayca anlaşılamadığına şahit oluruz. Bu formül ve atif, hukuk tekniği bakımından, tam mânasıyla bir muvaffakiyetsizlik nümunesidir.

Kanaatımızca, "E bendinin cevaz vermediği siyasî yayınlar memnudur" demek, "E bendine girenler mahfuz kalmak şartıyla, diğer bütün siyasî yayınlar menedilmiştir" mânasına gelemez. Her şeyden önce, hürriyet esasına dayanan demokratik bir hukuk sistemi, böyle bir anlayışa mânidir. Zira demokrasilerde aslanan, ana hakları teşkil eden hürriyetlerin sınırsız bir surette mevcudiyetidir. Bundan ötürü kanunlarda, hangi fiillerin caiz olduğu değil, neleri yapmanın memnu olduğu tesbit edilir.

Binaenaleyh hürriyet temelinde dayanan bir hukuk sisteminde, "E bendinin cevaz vermediği yayınlar tâbirine verilecek en uygun mâna, "E bendine aykırı düşen, yani E bendindekilerin tam aksi gayeler güden yayınlar" olmak gerekir. E bendinin kasdettiği yayınlar ise, "Türk toplumunun genel seviyesini yükseltici bilim verilerini halka yaymak" olduğuna göre, "bu bende zıt olan yayınlar", "cemiyetimizin seviyesini geriye doğru götürücü, irticai mahiyetteki yayınlar" demektir. Şu halde memnu olan, sadece, "içtimai ve siyasî bakımdan irticai müdafaa eden yazılar" dır. Vardığımız bu formül dahi, nisbeten elâstiki ve keyfi tefsire müsait olduğunda, yasağı, irticai mahiyette olduğunda en küçük bir şüphe bulunmayan yayınlara, yani "diktatörlüğün ve antidemokratik fiil ve hareketlerin müdafaasına" hasretmek gerekir. Hülâsa, 6185 sayılı kanunun menettiği siyasî yazılar, diktatörlüğü müdafaa eden ve bu suretle Türk cemiyetinin geriye gitmesi hedefini güden yayınlardır. Sözü geçen kanunun ilim hürriyetine koyduğu sınırı bu suretle tefsir etmek, hem hükmün lâfzına ve hem de Üniversiteler Kanununun ruhuna ve muhtariyetin gayesine uygundur. Böyle bir tefsir ile, kanunun mahzurları da kısmen olsun giderilebilecektir.

Esasen hükmün kullandığı formülü, "profesörlerin E bendinin dışında siyasî neşriyatta bulunamayacakları" yolunda tefsir etmek, çok garip ve asla kabul olunamıya-

çak neticelere sevkeder: Fakülte hocalarının, halkı tenvir için, vülgarize neşriyatta bulunmaları bile, caiz sayıldığı halde, profesörlerin tamamen ilmi mahiyette olan yayınlarında, ilmi mânada siyaset yapmalarının memnu telâkki edilmesi, hiç bir muhakeme ve hukuk anlayışı ile bağdaşmaz.

Maamafih itiraf etmek gerekir ki, 6185 sayılı kanunu kabul edenlerin, hükme vermek istedikleri mâna ve onunla ulaşmak istedikleri gaye, bu değildi. Ancak, yegâne doğru tefsir metodu, metne, "en iyi, en âdil ve hukuk nizamının ana prensiplerine ve zihniyetine olduğu gibi, cemiyetin devamlı menfaatlarına da en uygun düşen mânayı vermek esasına dayanan" gaf tefsir metodundan ibaret olduğuna göre, hükümün, Meclis müzakerelerine hattâ gerekçeye zit olarak dahi tefsiri caizdir. (Giacometti- Fleiner s. 294.) Meğer ki tefsir, keyfi, indî mahiyette olmayıp, yukarıda işaret ettiğimiz vasıflara sahip olsun. Demokratik, Üniversite muhtariyetinin kabul edildiği ve hattâ profesörlerin vülgarize siyasi yayınlarının dahi vazife olarak ilân edildiği bir hukuk nizamında ise, ilim hürriyetini tehdit eden 6185 sayılı kanun hükmünü, müdafaa ettiğimiz surette dar mânada tefsir etmek, kanaatimizca gaf tefsire uygun düşmektedir.

Gerekçede ve müzakerelerde verilen izahat gözden geçirilirse tesbit dilir ki, kanunu müdafaa edenlerin, kullandıkları tâbir ve formüller, hududu biraz görülebiilen bir ölçü elde etmeğe müsait olmaktan çok uzaktır. Diğer taraftan kullanılan formül icabı, "E bendinin cevaz verdiği yayımlar" mefhumuna - şahıslarla uğraşan yazılar hariç - siyasi bütün yayımlar dahildir. Çünkü, diktatörlüğü müdafaa edenler istisna edilirse, siyasi her yazı, cemiyetin genel seviyesini yükseltmek gayesini güden ve binnetice E bendine dahil olan bir yazı sayılmak gerekir. Memleketin umumi seviyesine, şüphesiz ki siyasi seviye de dahildir. Bilhassa memleketimiz gibi, siyasi sahada yegâne doğru rejim olan demokrasi yoluna yeni girmiş bir cemiyette, siyasi mahiyetteki objektif yazılar, memleketin genel seviyesini yükseltici yazıların başında gelir. Esasen E bendinde zikredilenler, hakiki mânasiyle ilmi yayımlar dahi değildir. Böyle vülgarize siyasi yazılar bile memnu olmazsa, yüksek ve ilmi mânasındaki siyasi yazıların, evleviyetle caiz sayılması gerekir. Öyle ise, bu kadar dolambaçlı ve elâstiki bir formül ile, hangi yazıların memnu olduğunu karanlıkta bırakmanın ve böylece bir taraftan çekingenliklere sebebiyet vermenin, diğer taraftan da kanunu tatbik edenlerin keyfi harekette bulunmalarına yol açmanın ne lüzumu vardır.

Kanunun gerekçesinde ve müzakerelerinde kendisine başvurulmuş ve bugün de icra organınca faydalanılmak istenen kıstasa gelince: Bu dahi son derece kaypak ve hattâ ilim hürriyeti bakımından pek tehlikeli bir ölçüdür: "Günlük ve demagojik siyasetle iştiğal mahiyetindeki yazılar memnudur"! Hükümetin gerekçesi ve Mecliste kanunu müdafaa eden Bakanlar, menedilen siyasi yayınları tavsif ederlerken, müteaddit defalar yukarıki tâbiri kullanmışlardır. Evvelâ "günlük siyasetle iştiğal" tâbirini, "günün meselelerini incele-

yen siyasi mahiyetteki yayımlar" diye kabul etmek, asla caiz değildir: Gerekçeden ve vekillerin izahlarından geçen yazımızda naklettığımız sözler dahi açıkça göstermektedir ki, bizzat Hükümet, Üniversite hocalarının, günün memleket meseleleri üzerinde siyasi yayımda bulunabileceğini bilhassa tebarüz ettirmiştir. Maarif Vekilinin aşağıdaki sözleri dahi, görüşümüzü bir defa daha teyit edecektir: "Üniversite mensuplarının halkı tenvir için neşriyatta bulunmaları lüzumuna şiddetle kani bulunuyoruz. Çünkü bir profesörün faaliyeti sadece üniversite duvarları arasında kalmamalıdır. Daha geniş bir kitleyi, bütün milleti, üniversite profesörü kendi bilgisinden ve feyzinden istifade ettirmelidir. Her hoca halk efkârını tenvir etmelidir. Bu aydınlatmanın her türlü ihtisas sahalarında yapılması caizdir, hattâ elzemdir... Bir hukuk profesörü de günün mevzularını teşkil eden siyasi meseleler üzerinde dahi fikir serdebilir" (s. 964). Keza bu kıstasın kendisinden alındığı - haksız yere - iddia olunan değerli hocamız Prof. Onar da, daha 1946 senesinde verdiği ilmi raporda, üniversite hocasının günün meseleleri üzerindeki siyasi yazıların caiz olduğunu bilhassa belirtmiştir: "Totaliter rejimler ile buna benzer rejimler istisna edilirse, üniversite personelinin fikir ve öğretim hürriyeti her yerde tanınmıştır... Grçekten üniversiteler, yarım hazırlamakla mükelleftirler; ... bugünün meselelerini tenkid ederek yarım hazırlamak; memleketin yarımının müesseselerinin çekirdeklerini meydana koyarak ilmi, fen-

ni ve sosyal tekâmüle hizmet etmek üniversitelerin vazifesidir. Bugünü tahlil ve tenkid edemiyen onun üstüne çıkamayan, bir üniversite, adı ne olursa olsun, yüksek bir teknik mektepten başka bir şey değildir." Keza Prof. Hırş de raporunda köyle demektedir: "Bütün siyaset dünyasının Devletten ibaret olduğuna zahip olmak hatalıdır. Devlet siyaset âleminin ancak muayyen bir kısmıdır... Bir sosyoloji profesörü de icra organının herhangi bir kararını, sosyoloji ilminin mutaları bakımından tenkid edebilir.. Çünkü ilmin vazifesi, objektif hakikatleri bulmağa çalışmak ve bulduğuna kanaat getirdiği her hakikatı, sırası gelince bildirmektir".

Esasen, "günlük meseleler üzerinde siyasi yazı yazmak, caiz olmayan neviden siyasi yayımda bulunmaktır" yolunda bir formül kabul edilirse, pek seyyal ve her an değişebilir mahiyette bir ölçü yaratılmış olur. O zaman bir yazının karakterinin ilmi olup olmayışı, yazının muhtevasına göre değil de, Hükümetin tesadüfen o mesele üzerinde bir karar alıp almamasına veya bir kanun teklifi yapıp yapmamasına göre değişecektir. İlim hürriyeti ile de asla telif olunamayan böyle bir netice, hem akla ve hem de cemiyetin menfaatlerine aykırıdır. İlim adamlarımızın, bilhassa, bizim için pratik önemi olan, yani henüz kat'i bir neticeye bağlanmamış bulunan münakaşalı meseleleri incelemesi gerekir. Memleketimizin dâvaları ile biraz meşgul olan her şahıs bilir ki, günün çok mühim bazı sosyal meseleleri vardır: Meselâ Temyiz

MEVDUAT SAHIPLERINE

İkramiye Kesidelerine İştirak Hakkından başka

Günlü ve pamuklu Satışlarımızda HALI HARİÇ

% 10

Tenzilât Yapılır

SÜMERBANK

Mahkemesi ve Devlet Şûrası üyelerinin dahi, Vekil tarafından her an tekaüde sevkedilebileceği hakkındaki kanun hükmünün ortaya çıkardığı "hâkimlerin istiklâli meselesi"; memurların sebepsiz Vekâlet emrine alınabilmesi hakkındaki kanunun yarattığı "memurların hukuki garantisini ve üniversite muhtariyeti meselesi"; ispat hakkının tanınmaması, basın ve ceza kanunundaki çok sert hükümler muvacehesinde "basın hürriyeti meselesi"; seçim kanunundaki son değişiklikler ve muhalif parti listesini seçen bir vilâyetin kazalaştırılması karşısında "seçim emniyeti meselesi"; her gün artan hayat pahalılığının ve harici tediye zorluklarının ortaya çıkardığı "enflasyon, fiyat tanzimi, dış ticaret ve tediye meseleleri"; partiden çıkarılan meb'usların, kendilerini seçen milletin vekilliği sıfatını da kaybetmesi yolundaki - hiçbir demokraside eşine rastlanmayan - kanun teklifi muvacehesinde "mebusluğun hukuki mahiyeti meselesi" v.s. gibi. Sosyal ilimler alanına giren bu meseleler, ilim adamından cevap bekleyen canlı, hayati davalardır. Şimdi bir profesör veya doçentten, kendi memleketini ilgilendiren bu kadar mühim meseleler dururken, onlara sırtını çevirip, Yunanistanda seçim emniyeti, Bulgaristanda hâkim istiklâli, Nikaragua'da basın hürriyeti, üzerinde yazılar yazması beklenebilir mi? Hele bir profesörün sadece böyle mevzuları tetkike mezun olmasını kabul etmeğe, mantiken imkân var mıdır? Ya bizim meselelerimizle hangi ilim adamları meşgul olacaktır? Türkiye'nin günlük ve sosyal meselelerini serbestçe tetkike, sadece ecnebi basın ve dışardan getirilen ecnebi mütehasıslar mı mezundur?!

Hülâsa: hangi cepheden bakılırsa bakılsın, "günlük ve demagojik neşriyat" tâbirinden, "günün meseleleriyle meşgul olan siyasi yazılar" mânasını çıkarmağa, imkân ve cevaz yoktur. Fakat belirtmek isteriz ki, bu gibi yayınlar, 6185 sayılı kanundan sonra dahi caiz olduğu halde, bu kanunun hem gerekçesinde ve hem de müzakeresinde, "günlük ve demagojik politika" tâbiri ile "günlük meseleler üzerinde siyasi yayın" mefhumları, birbiriyle karıştırılmış; birkaç cümle önce müdafaa edilen fikir, birkaç cümle sonra nakzedilmiştir. Gerçekten, bu kanunun tatbiki için kullanılan mânada "günlük siyaset" ve "demagojik siyaset" tâbirleri, birbirinden ayrı iki tâbir olmayıp, bir tek tâbirin parçalarından ibarettir: Gerek kanunun müzakerelelerinde, gerekse bu tâbirin - haksız yere - kaynağı gibi gösterilmeğe çalışılan ilmi raporda, "teviz edilmeyen siyasi yazı nevi olarak gözönünde bulundurulmuş yazılar" ele alınırsa, kolayca tesbit olunur ki, muhtelif kelimelerden mürekkep bu uzunca formül ile ifade edilmek istenilen yazı tipi, sadece bir tanedir: "Günlük ve demagojik siyaset"! Demek oluyor ki, memnu yazıların, muhtelif vasıflara bir arada sahip olması gerekmektedir: Evvelâ bu yazıların, sadece iktidar mücadelesi için yazılmış olup ilmi karaktere sahip bulunmaması, yani ilmi hakikatlere zıt olarak ve ilmi metoddan faydalanılmaksızın yazılmış olması şarttır. Ayrıca, birçok hakikatların kasten tahrif edilmiş bulunması, biraz önceki mahakeme tarzının biraz sonrakine zıt olma-

sı, sebebin netice ve neticenin sebep olarak gösterilmesi v.s. gibi, yazının bir mugalâta nümunesi teşkil etmesi gerekir. Meselâ bazı siyasi nutuklarda olduğu gibi!

Burada bilhassa tebarüz ettirilmesi gereken diğer bir cihet de, ilim hürriyetini baltalamak istemiyen bir hukuk nizamında, demagojik yazıların dahi, meslekten atılmak gibi bir müeyyide ile tehdit edilmeyeceği hakikatıdır. Bir profesörün yaptığı demagojik yayının cezası, bunun mahiyetini ortaya koyan mukabil yayın vasıtasıyla, o hocayı ammenin gözünde mahkûm etmek ve nihayet Üniversite organlarının ihtarına maruz bırakmak olabilir. Bundan fazlası, memleket ve ilim için faydalı değil, zararlı ve hattâ tehlikelidir. Zira aksi halde, hududu emin bir surette kestirilemeyen "demagojik" tâbiriyle, suistimallere, yani Hükûmeti methetmiyen, hele tenkid eden en ilmi ve objektif yazının bile demagojik damgasıyla cezalandırılmasına imkân yaratılmış olur.

Nihayet "memnu siyasi yazı"nın mahiyetini ifade için kullanılan diğer bir tâbirin, "günlük ve demagojik siyaset" ile bilhassa ve hattâ münhasıran hangi nevi yayınların kastedildiğini açıkça göstermeğe yarıyacağı kanaatındayız: 6185 sayılı kanunun gerekçe ve müzakeresinde ve değerli hocamız Onar'ın raporunda, "tasvip edilmiyeñ yazılar vasıflandırılırken, misal olarak hemen daima, "şahsiyat ile meşgul olan", münhasıran "muayyen siyasi şahıslarla uğraşan" yazılardan bahsedilmektedir. O halde yukarıki izahatın bizi ulaştırdığı neticeyi şöyle hülâsa edebiliriz: 6185 sayılı kanunun kasdettiği "E bendinin cevaz vermediği siyasi yayınlar", diktatörlüğü müdafaa eden yazılardan ibaret sayılmazsa, münhasıran şahsiyatla uğraşan yazılardan ibarettir. Şahsiyatla meşgul olmak, bir kimsenin bizzat nefsinin ve şahsının hücum mevzuu yapmaktır. Buna mukabil bir Devlet adamının veya Partinin yahut Hükûmetin

hareket ve sözlerindeki hataları, bunların memleket için arzettiği tehlikeyi, yarattığı ve yaratacağı zararları göstermek, ve hattâ gerekirse, ilmin ve mantığın ışığı altında didik didik tenkid etmek, asla şahsiyatla meşgul olmak sayılmaz. Binaenaleyh bu gibi yazılar, üniversite hocasının yapmağa mezun, hattâ vazifeli bulunduğu yayınlara dahildir.

Son olarak mühim bir noktaya işaret etmek isteriz: "Günlük ve demagojik neşriyat" formülünün, üniversite hocasının siyasi yayınlarının sınırını, suistimallere kolayca sebebiyet verecek bir surette çizdiğinde şüphe yoktur. Objektif bir ölçüden uzaklaşan bu gibi elâstiki kıstaslar, miyop politika mülâhazalarına ve gemlenemiyen hırs ve hiddetlere tâbi olunarak, üniversite hocalarının susturulmasına yarıyabilen, yani keyfi hareketlere kapı açan vasıtalarlardır. Öyle hükümetler iktidara gelebilirler ki, onların elinde bu formüller, Üniversitenin bir medrese haline gelmesinin fetvasını teşkil ederler. Üniversite hocalarının siyasi yayınlarda bulunmasını kaypak formüller vasıtasıyla menetmek hevesine, başka hukuk nizamlarında da tesadüf edilmektedir. Fakat üzüntü ile kaydetmek isteriz ki, demokratik rejimlerde değil! Avrupanın hürriyetten en çok uzaklaştığı devirlerden biri olan Metternich zamanında, bu hürriyet düşmanının 1819 da dikte ettiği mahut Karlsbad kararları nda dahi, "demagojik faaliyetler" menedilmiş ve bunun için de bilhassa Üniversite sıkı bir kontrole tâbi tutulmuştu. Bu sayede, Prof. Arndt, Jahn ve Welcker gibi tanınmış simalar kürsülerinden uzaklaştırılmıştır. 1848 senesinde, hürriyetle birlikte ilga edilen bu kararlardan, Alman ilmi ve cemiyeti çok zarar görmüştür. Demokrat Türkiyenin, Metternich devri metodları ile akraba olan kanun hükümleri kabul etmemesini ve bu gibi antidemokratik kanunları bir an önce kaldırmasını temenni etmek, demokrasiye inananların şüphesiz ki vazifesidir.

T. C.

ZİRAAT BANKASI

Vadeli, vadesiz tasarruf hesapları
1955 yılı ikramiye tutarı

1.500.000 Liradır.

BU ZENGİN PLANDA

Gayrimenkuller, dolgun para ikramiyeleri ve ziraat aletleri bulunmaktadır.

İştirak şartlarını öğrenmek için
yurdun her tarafındaki Şube ve
Ajanslarımız emrinizdedir.

Müessir Bir Sosyal Politika Zarureti

Dr. Cahit TALAS

1 — İktisadi ve içtimai müesseseleri, anlayışları ve hususiyle tekniği süratle gelişmekte olan bir çağda yaşamaktayız. Milletlerin hayatında derin tahavvüller vukua gelmektedir. Bir kısım memleketler atom enerjisini sınaî hayata tatbik etmeğe hazırlanmakta ve bu suretle ikinci sınaî inkılâbın eşiğinde bulunmaktadırlar. Bu ikinci sınaî inkılâbın vücut verebileceği sosyal problemler başlangıç devresinde, uzak görüşlü, âdil ve iktisadî mülâhazalara tekadüm eden bir sosyal politikanın mevcut olmasından ötürü hasıl olan sosyal huzursuzluk, karışıklık ve adaletsizliklere benzer durumlarla yeniden karşılaşmamak için şimdiden hazırlıklara başlamışlardır. Fakat birçok memleketler ve hususiyle harp sonu devresinin iktisat literatüründe "iktisaden az gelişmiş" tabiriyle vasıflandırılanlar, sınaî gelişmelerinin ya başlangıcında veya ortalarında, yani XVII. ci yüz yılın sonlarından itibaren İngiltere'de başlayıp müteakiben diğer Batı Avrupası memleketlerinde yayılan sınaî inkılâbın vücut verdiği içtimai hadiselerle, takip edecekleri sosyal politikanın müessiriyetine göre geniş veya dar bir ölçüde karşılaşmak tehlikesi ile karşı karşıya bulunuyorlar.

Birinci sınaî inkılâp, devrin hâkim iktisadî doktrini olan liberalizmin tesiri altında cereyan etmiştir. Binaenaleyh devlet iktisadî ve sosyal hayata her ne şekilde olursa olsun müdahaleden çekinmiş, doğmakta ve gelişmekte olan sınaî kapitalizm işgücünü alabildiğine istismar yolunu tutmuştur. Bu istismar hadisesinin başka bir ifade ile "Devletin fenalık karşısında tarafsız kalması"nın milletlerin müteakip hayatlarında derin tesirleri olmuştur. Evvelâ cemiyette kazancıyla günü gününe yaşayabilen ve en basit ihtiyaçlarını ancak temin edebilen kalabalık bir proleter sınıf iktisadî gelişmeden en büyük payı alan ve sefalet karşısında refahı temsil eden bir sermayedar sınıf teşekkül etmiştir. İngiltere'de sınaî inkılâp içinde ve müessir bir sosyal politikanın henüz tatbik mevkiine konulmamış bulunduğu devrelerde işçilerin makinelere ve yeni icatlara karşı besledikleri kin ve bunları zaman zaman en şiddetli reaksiyonlarla tahrip yoluna gitmeleri sefaletin tezahürlerinden başka bir şekilde izah edilemezdi.

Sosyal politikanın ademi mevcudiyeti birinci sınaî inkılâp içinde geniş sefalet hadisesine sebebiyet verirken çok küçük yaşlardan itibaren çocukların çalıştırılması hadisesine de vücut vermiş, ağır ve gayri sıhhi şartlar içinde çalışan çocukların vücutları deform olmuş, ömürleri kısalmış, çocuklar arasında intiharlar çoğalmış, yani görgüsüz, anlayışsız, egoist, fabrika bacalarına, yol ve limanlara nesilleri ve hürriyetleri tercih eden iktisadî politika devre hâkim olmuştur. Bunun yanında kocalarının sefalet ücretlerini tamamlamak için kadınlar da fabrika ve iş hayatına girmiş, on-

lar da sınaî inkılâbın yarattığı gayri insani şartlar altında çalışmak mecburiyetinde kalmışlardır. Bu, yavaş yavaş, bilhassa işçi sınıfı içinde, aile hayatının tecezzi etmesine yol açmıştır.

Bütün bu vakıaların yanında, vücut bulmasına iştirak ettiği geniş servetlerden ve binnetice refahtan âdil bir pay alamadığını gören işçi sınıfı nezdinde, beşer tabiatının kaçınılmaz bir neticesi olarak cemiyeti teşkil eden diğer sınıflara karşı sonsuz bir kin belirmiş, emeklerinin istismar olduğuna kani olduklarından mevcut cemiyet nizamını bazan şiddete müracaat etmek suretiyle değiştirmek yollarını araştırmaya başlamışlardır. Bu, sosyal barışın, hürriyet ve demokrasinin tehlikeye düşmesini ifade eder.

Böyle bir tehlikeyi önlemek için ilk önce İngiltere'de başlayan sosyal politika hareketleri yavaş yavaş gelişmiş, bütün batı âlemine yayılmış, ileri görüşlü devlet ve din adamları, pedagoglar, üniversite mensupları, beşeri ve sosyal adalet mülâhazalarını kazanç mülâhazalarının üstünde tutmasını bilen iş adamları, fabrikatörler şamil ve müessir bir sosyal politikanın millî hudutlar içinde ve milletlerarası sahada vücut bulmasını sağlamak için hiç bir gayreti esirgememişlerdir. Zira hadiselerin cereyanı göstermiştir ki bir cemiyet içinde sefalet ile refah yanyana yaşar ve hayatta kaybedecek hiç bir şeye sahip olmayan büyük halk kütleleri teşekkül ederse, en tabii hürriyetler ve hattâ memleketlerin bekaları tehlikelere maruz kalır.

Büyük Fransız inkılâbı, içtimai ve iktisadî hakları ihmal etmiş olduğu için Fransa Yirminci yüzyılın başlarına kadar sosyal huzursuzluk içinde yaşamış ve sebepleri daha ziyade iktisadî ve içtimai haksızlıklar olan müteaddit ihtilâllere maruz kalmıştır. İttihattan önce bir çok Alman devleti içindeki işçi ayaklanmaları aynı sebeplere dayanır. İlk sosyal sigortaların Almanya'da kurulmaya başlaması bir tesadüf eseri değildir. Büyük devlet adamı Bismark, sefaletin kolayca istismarı ile mücadele edebilmek için hakiki bir sosyal politikanın en müessir vasıta olduğunu anlamıştı. Komünist ihtilâli Rusyadaki büyük halk kütlelerinin uzun zamandan beri devam eden sefaletlerinin bir neticesidir. Marks'ın fikirlerinin komünist şefler tarafından halka yayılabilmesinde nüfusun büyük bir kısmının kendi haline, fakirlik ve sefalete terk edilmiş olması, başka bir ifade ile âdil bir sosyal politikanın yokluğu geniş bir rol oynamıştır. Mussolini Birinci Dünya harbinin sonunda İtalyan milletinin içinde bulunduğu iktisadî güçlükleri ve halkın bir kısmının sefaletini istismar ederek faşist rejimi tesis edebilmiştir. Hitler de birinci dünya harbinin sonunda Alman halkının maruz kaldığı iktisadî karışıklığı, geniş ve yaygın bir işsizliğin yarattığı sefaletten istifade ederek iktidarı eline geçirmiş ve Alman halkının en tabii hürriyetlerini birer birer yok etmiştir. Peron Arjantin'de fakirlik ve müessir bir sosyal politika yokluğundan faydalanarak sendikaları siyasi mücadelelere karıştırmış ve işçi topluluklarını kendi şahsî emellerine ve kaprislerine alet edebilmiştir.

II. Uzak görüşlü ve müessir bir sosyal politikanın, bir memleketin istikbali üzerindeki tesirini müdrik hiç bir hükümet iktisaden zayıf durumda bulunan halk kütlelerinin durumları ve mukadderatı ile alâkalanmamak hatasına düşmemelidir. Esasen buna hakkı da yoktur. 1919 yılında, dünyada sosyal adalet ve barışın tesisi için Milletlerarası Çalışma Teşkilâtı kurulurken İngilterede Liberal Partinin şeflerinden olan ve bakan bulunan Lloyd George "...eski dünya artık ortadan kalkmalıdır. Esasen hiç bir gayret onu daha uzun bir zaman muhafaza edemez... Eski dünyanın haksızlıklarının bertaraf edilmesi herkesin mukaddes bir vazifesi olmalıdır. Menfaat ve parti düşüncelerine kapılmaksızın, çalışmanın âdil bir şekilde mükâfatını göreceği ve yalnız avareliğin ve tenbelliğin ihtiyaç içinde yaşayacağı yeni bir dünya kurulmasına yardım etmek vazifemizdir." derken

Birinci Dünya Harbinden yeni çıkmış devletlerin müstakbel faaliyetlerinin hedeflerini pek güzel ifade etmiştir. Aynı yıl Başkan Wilson da şöyle demişti: "...Yüz yıllar boyunca çalışan erkekler, kadınlar, çocuklar arka plânda kalarak ve hattâ bazan da unutulurak hükümetler, dikkatlerini ve şüpheli nazarlarını karşılıklı manevraları üzerine çevirmekte ve devlet adamlarının düşünceleri ticarî ve malî mübadelelerle meşgul olmakta iken bugün amme, bütün dünyanın büyük işçi kütleleri ile meşgul bulunmaktadır. Erkek, kadın ve çocuklardan müteşekkül bir büyük işçi kütleleri ki dünyanın geçimi gibi büyük bir yük onun omuzları üzerine dayanmaktadır. Bir büyük işçi kütleleri ki, her akşam yorgunluktan bitkin olarak yatağına gitmekte ve sabahleyin gözleri önünde en küçük bir ümit belirmeden uyanmaktadır."

Bu sözlerin ardından otuz yıla yakın bir zaman geçmişti. İkinci Dünya Harbinin en sıkıntılı zamanları yaşanmakta idi. 1941 yılının Ağustos ayında iki büyük devlet adamı, Başkan Roosevelt ve Sir Winston Churchill Atlantik Şartını ilân etmekte ve devletlerin harp sonu hedeflerini göstermekte idiler. Bu hedef halkların sosyal güvenlikleri, yani ihtiyaç korkusundan ve yarın endişesinden azade kalmak hürriyeti idi. Şartın beşinci maddesinde şöyle deniyordu: "Herkes daha iyi çalışma şartları, daha fazla maddî refah ve sosyal güvenlik garantisi eylemek."

Bugün bütün memleketler, iktisaden gelişmiş veya az gelişmiş bulunsunlar, derece derece ve müessir ve şamil bir sosyal politikanın bir memleketin huzuru ve ana hürriyetlerine sahip olabilmesinde ifa

ettiği rolü ölçebildikleri nisbette iktisaden zayıf durumda bulunan geniş halk kütlesinin maddi ve manevi yaşama seviyelerini yükseltmeyi meşgalelerinin ön plânına almış bulunmaktadırlar. Böyle bir sosyal politika müteaddit tedbirler camiasından teşekkül eder.

Ücretlerin reel satın alma gücünün yükseltilmesi ve enflasyon devrelerinde hiç olmazsa muhafazası müessir bir sosyal politikanın ilk tedbirleri içinde yer alır. Ücret işçinin yegâne geliridir. Binaenaleyh geçiminin kaynağıdır. Bu bakımdan onun işte güçlü gerek sosyal gerek iktisadi politikalar içinde hükümetlerin başlıca meşgalelerinden birini teşkil etmelidir. Müessir bir sosyal politikanın ehemmiyetini idrak etmemiş ve bütün gayretleri bazı iktisadi kalkınma hedefleri üzerinde toplanmış bulunan hükümetlerin göz önünde bulundurmaları lüzum gelen bir hakikat vardır. Bu hakikat şudur. Çok düşük ücret seviyeleri iktisadi kalkınmaya manidir. Zira iktisadi kalkınma içindeki rolü hiç olmazsa sermaye kadar ehemmiyetli olan, fakat düşük bir ücret elde edebilen işgücünün produktivitesi zayıftır. Diğer taraftan işçilerin reel kazançlarının kifaetsizliği talep hacmine geniş ölçüde müessirdir. Talep hacmi kâfi olmayan bir ekonominin gelişme imkânları mahduttur.

Devrimizin müessir bir sosyal politika anlamı içinde, derinliğine ve genişliğine tekemmül ettirilmiş şamil bir sosyal güvenlik sisteminin kurulmuş olması büyük bir ehemmiyet taşır. İşsiz kaldığı, hastalandığı, ihtiyarladığı zaman kendi haline, yahut bir hak mahiyetini taşımayan ferdi veya kolektif yardımlara terk edilmeyeceğinden emin bulunan işgücü "yarın" endişesinden azadedir. Böyle bir garanti bir toplum için sosyal barışın da garantisidir. Bir memleket içinde sosyal güvenliğe mevzu teşkil eden haklardan yalnız bir kısım işçiler faydalanmakta ve diğer bir kısmı kendi haline terk edilmiş ise müessir bir sosyal politikanın mevcudiyetini iddia edebilmek güçtür. Bu sebepten dolayıdır ki Atlantik Şartının imzalandığı sırada İngiltere hükümetinin Çalışma Bakanı bulunan Bevin "Harbin sonunda, hattâ harp içinde sosyal güvenliği millî hayatımızın başlıca hedefi yapmak mecburiyetindeyiz" diyordu. Hollanda Dışişleri Bakanı ise, "Nihai zaferden sonra daha iyi ve yeni bir dünya kurmak gibi muazzam bir vazife karşısında kalacağız. Bu dünya içinde büyük kütlelerin güvenlik meseleleri ana mevkiî işgal edecektir" demiştir.

Şüphesiz işçilerin sendika kurmak ve sendika vasıtasıyla ekonomik ve sosyal menfaatlarını koruyabilmek hakkı devri-

mizin sosyal politika anlamı içinde ön safta yer alır. Grev hakkı ile takviye olunan sendikalar hususî teşebbüs üzerine istinat eden bir iktisadi sistem içinde işçilerin hayat ve çalışma seviyelerini geliştirmekte müessir ve hattâ çok zamanlar mevzuattan da ehemmiyetli bir rol ifa ederler. Fakat her hangi bir memlekette gerek işverenler gerek hükümetler tarafından sendikalara tahammülsüzlük gösterilir ve her fırsattan faydalanarak faaliyetleri kösteklenir, toplantıları men olunursa hakiki mânasiyle sendika hürriyetinden bahsedilemez. Ve modern sosyal politikaların bu en müessir vasıtası fonksiyonunu ifade edemez ve bir zarf olarak kalır.

Modern ve müessir bir sosyal politikanın nisbeten daha az ehemmiyetli diğer unsur ve tedbirlerini burada birer birer sıralamaya lüzum görmüyoruz. Yukarıdan beri verdiğimiz izahatın böyle bir politikanın toplumlar için hayati rolünü anlatmaya kifayet edeceğini zannediyoruz.

1944 yılında Filadelfiya'da kabul olunan ve Milletlerarası Çalışma Teşkilâtının gaye ve hedeflerini ilân eden Beynamede belirtildiği gibi "nerede olursa olsun fakirlik herkesin refahı için bir tehlike teşkil eder". Bu tehlike aşırı refah ve lüks ile aşırı fakirliğin yanyana bulunduğu toplumlar için şüphesiz çok daha büyük olur.

MİLLETLERARASI PARA FONU ve BANKANIN İSTANBUL TOPLANTISI

II. Milletlerarası Banka

Aydin YALÇIN

Forum'un 1 Ekim 1955 tarih ve 37 sayılı nüshasında, Para Fonunun senelik raporu ile İstanbul toplantısında cereyan eden müzakereleri özetlemiştik. Bu yazıda Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası raporu ile bu konudaki tartışmalar ve bu toplantıda resmen kurulmasına karar verilen Milletlerarası Finans Ortaklığı hakkında izahat vereceğiz. Bu izahat içinde Bankanın kuruluşu, görevleri, işe başladığı tarihten beri kaydettiği başarılar gibi konulara uzun boylu girmemize imkân yoktur. Yalnız İstanbul toplantısında, gerek yıllık raporlarda, gerekse Banka idarecilerinin açıklamalarında ve onu takip eden tartışmalarda ortaya çıkan başlıca önemli noktaları belirtmeye çalışacağız.

1946 yılından beri faaliyette bulunan ve 58 ortağı olan Bankanın kaynakları, bulunduğu gibi azaların ortaklık hisseleriyle, Bankanın milletlerarası sermaye piyasalarından temin ettiği ödünç paralardan ibarettir. Azaların hisselerinin % 2 si altın ve dolarla ödenmiş, % 18 i millî paraları ile ve ortakların muvafakatı ile kullanılmak suretiyle emre hazır tutulmuştur; % 80 i ise ilerde ihtiyaca göre kullanılmak üzere taahhüt edilmiştir. Banka bu iki yoldan (sermaye ve ödünç alma) başka, açtığı kre-

dilerin bir kısmını hususî sermayedarlara satmak suretiyle de, milletlerarası sermaye yatırımlarına aracılık eder.

Bankanın son yıllardaki finansman tarzında bazı dikkate değer gelişmeler meydana çıkmıştır. 32 muhtelif memlekete şimdiye kadar 2.4 milyar dolara yakın bir para ikraz edilmiştir. Banka, 852 milyon dolar kıymetinde ve 705 milyonu Amerika sermaye piyasasında, geri kalanı da İngiltere, Kanada, Hollanda ve İsviçre'de olmak üzere tahvil çıkarmıştır. Açtığı kredilerden hususî sermayedarlara yaptığı satış 204 milyon doları bulmuş ve bunun 100 milyon kadarı geçen yıl esnasında olmuştur. Geçen sene açılan 20 krediden 13 ü bu şekilde, Banka aracılığı ile fakat Bankanın garantisiz olmadan hususî sermayedarlar tarafından satın alınmıştır. 850 milyonluk tahvilin sahiplerinin yarısının Amerika dışında olduğu tahmin edilmektedir. Geçen yıl içinde Banka, 274 milyonluk ikrazda bulunmuş; buna mukabil 116 milyonu vadesinden evvel ödeme olmak üzere 145 milyon dolarlık bir meblâğ eski borçlular tarafından Bankaya iade edilmiştir.

Bankanın 2.4 milyar dolarlık kredilerinin coğrafi dağılışı şöyledir: 930 milyonu Avrupa, 620 milyonu Batı Yarımküresi,

330 milyonu Asya, 260 milyonu Avustralya, 240 milyonu ise Afrikada olmak üzere, 136 proje için ikrazda bulunmuştur. Türkiye'ye yapılan ikraz 63.4 milyon dolardır ve 6 proje içindir. Türkiye'ye yapılan ikraz hacim itibarıyla, Avustralya (258), Fransa (250), Hollanda (229), Meksika (160), Hindistan (139), Güney Afrika Birliği (110), Kolombiya (94), İtalya (90), Pakistan (77), Belçika (66) dan sonra on birinci gelmektedir.

Kullanış maksatları itibarıyla, Banka ikrazlarının dağılışı ise şöyledir: 497 milyon harpten tahribat gören tesislerin imarı, 667 milyon elektrik enerjisi, 589 milyon ulaştırma, 240 mil. sanayi, 227 mil. ziraat ve ormancılık, 140 mil. umumi kalkınma, 26 mil. muhaberat maksatları içindir. Bu ikrazların vade itibarıyla bünyesine gelince, 1.166 milyonu 25 seneden fazla, 537 milyonu 15-24 sene, 232 milyonu ise 14 seneden az vadeli. Bankanın en yüksek ikrazda bulunduğu sene 410 milyon dolarla 1954-55 Amerikan mali yılı, ikinci olarak 324 milyonla 1953-54 yılı olmuştur. En az ikrazda bulunduğu yıl 137 milyonla 1948-49 mali yılı olmuştur.

Banka kuruluşunun ilk yıllarında ve 1948 de Marshall Plânı ile, Amerikanın o-

lağan üstü yardım programı başlamadan evvel Avrupa memleketlerine, bilhassa imar maksatları için ikrazda bulunurken, son yıllarda dikkatini ve faaliyet istikametini, dünyanın az gelişmiş memleketlerine, iktisadi kalkınma hedefine çevirmiş bulunmaktadır.

Bu faaliyetleri sonunda Banka ilk faaliyet yılının 1 milyon dolarlık zararına mukabil, müteakip yıllarda daima artan bir kârla hesaplarını kapatmıştır. 1947-48 de 4 milyondan fazla olan kâr, 1944-49 da 10.5 milyon dolara çıkmış ve tedricen artarak, 1954-55 yılında 24.5 milyon doları aşmıştır. Bu kârlar munzam ihtiyata ayrılarak 30 Haziran 1955 de 122 milyon doları bulmuştur. Bankanın ana mukavelesi gereğince, açılan kredilerden alınan % 1 komisyonlar hususî ihtiyata ayrıldığı için bunlar da 62 milyon doları bulmuştur. Bu suretle ihtiyatlar toplamı 184 milyona çıkmıştır.

Senelik rapor, yukarıda temas edilen iktisadi faaliyete ilâveten, Bankanın üye memleketlere yaptığı diğer yardım çeşitleri hakkında bilgi vermektedir. Banka iktisadi ve mali yardımlara da büyük ehemmiyet vermektedir. 1950 yılında memleketimize gelen ve Barker Raporu adı verilen, fakat hükümetin hoşuna gitmediği için, mahiyeti hakkında amme efkârı kâfi derecede aydınlatılmayan umumî bir iktisadi tetkik, diğer 14 üye memlekette de yapılmıştır. Geçen yıl, Nijerya, Malaya ve Suriye'ye yollanan ekipler tetkiklerini bitirmiştir. Şuriye misyonu başkanlığını, Bankayı memleketimizde temsil eden fakat sonradan ayrılmaya mecbur olan Dr. Lief-tinck yapmıştır. Bir başka heyet Ürdün'de tetkiklerini yapmaktadır. Bu umumî iktisadi tetkiklerden başka, muayyen ve münferid bazı meseleler üzerinde tetkikler yapıp raporlar vermek üzere, İndus nehrinin sulama işleri için Hindistan ve Pakistana, ziraî istihsalin geliştirilmesi için Japonya'ya, bazı geliştirme projeleri için Kolombiya, Meksika ve İran'a teknik heyetler gönderilmiştir. İktisadi gelişme ve kalkınma meselelerinde, hükümetlerin yaptıkları proje ve plânların tanzimi ve tatbiki sırasında istişarelerde bulunmak üzere birçok memleketlerin isteği üzerine daimî mümessillikler açılmıştır.

Bundan başka Banka, Ford ve Rockefeller Vakıflarının mali yardımı ile, üye memleketlerin iktisatçılarına ve mali ve iktisadi meselelerdeki yüksek idarecilerine, nazari bakımdan yetiştirmek ve tatbikatta rastlanan bazı meseleler üzerinde ilmi tahlillerde bulunmak üzere Vaşington'da bir Kalkınma Semineri tesis etmiştir. Bu semineri idare etmek üzere tanınmış İngiliz iktisatçısı Prof. Cairncross tayin edilmiştir. Altı aylık devrelerle devam edecek olan bu seminer 1956 ocak ayında çalışmaya başlayacaktır. Banka, evvelce hazırladığı Milletlerarası Finans Ortaklığı projesini, üye memleketlere geçen nisan ayında vermişti; o zamandan beri, bütün üyeler bu teşebbüsü tasvip ettiklerini bildirdi.

Milletlerarası Finans Ortaklığı (International Finance Corporation), Bankadan ayrı bir varlık olarak, bilhassa az gelişmiş memleketlerde, hususî teşebbüslerin sanayi yatırımlarına yabancı sermayenin iştiraki

için düşünülmüş bir kurumdur. Hepsi altın ve dolarla ödenmiş olmak üzere 100 milyon dolar sermayeli olan bu ortaklık, azalardan en az 30 memleketin 75 milyon dolar ödemesi ile faaliyete geçecektir. Banka aza memleketlere ancak devlet kanalı veya devlet garantisi ile ikrazda bulunabiliyordu. Finans ortaklığı ise, hususî teşebbüse devlet garantisi olmadan sermaye iştiraki suretiyle ikrazda bulunacaktır. Ortaklığın iştirak edeceği teşebbüslerde devlet iştiraki olsa bile hâkim vasfı hususî sermayeyi temsil etmesidir ve rantabl işler üzerinde çalışması şarttır. Bu projenin finansmanının memleket içindeki kaynaklarla yapılması ve ecnebi sermayeye kısmen muhtaç bulunmasının tesbiti zaruridir. Ortaklık, iştirak ettiği projelerin idare ve kontrolüne karışmayacaktır. Yalnız, yapılacak müracaatlar içinde salim ve vaadkâr projelerin seçilebilmesi için bir etüd servisi kurulacaktır. Ortaklık müstakil hüviyetli bir kurum olduğu halde, guvernörleri ve genel müdürü bankanınkinin aynı olacağı için, bankayla sıkı teması devam ettirecektir. Finans ortaklığı, türlü sebeplerden dolayı, sermaye ihraç eden memleketlerden az gelişmiş meslekete doğru sermaye hareketindeki yavaşlığı hızlandıracaktır. Bu memleketlerde giriştiği iştirakleri, Amerika ve diğer memleketlerin para yatırmak istiyen sermayedarlarına satmak, onları sağlam, emin ve kârlı yabancı teşebbüslere karşı alâkalandırmak suretiyle, milletlerarası hususî sermaye hareketlerini teşvik edecektir.

Banka Genel Müdürü Mr. Black, verdiği izahat arasında, gerek iktisadi gelişme, gerekse dış yardım ve sermaye hareketlerine dair son derece dikkate değer noktalara temas etmiştir. Bu noktalar aynı zamanda Bankanın 10 uncu yıl raporunda da mevcuttur. Gerek Mr. Black gerekse raporda, **iktisadi gelişme ve kalkınmanın yalnız yabancı sermaye ve makine ithali ile tahakkukuna imkân bulunmadığı, bunun milyonlarca insanın zihin ve düşüncesinde, hayata karşı aldığı vaziyet ve tavırda bir değişme ile tahakkuk edebileceği; her şeyden evvel bir memleketin kendi kaynaklarını hesaplı ve akıllı bir tarzda kullanmasıyla mümkün olacağı** tebarüz ettirilmektedir. Mr. Black bir çok memleketlerle sıkı münasebetler idare ettirilmesi ve bankanın geniş kalkınma projelerine iştirak faaliyeti sayesinde, "deneme ve hata" yoluyla çok kıymetli tecrübeler kazanıldığını söylemiştir. Bazı memleketlerin, iktisadi kalkınma hamleleri esnasında ciddi hatalar yaptıklarına temas etmiş; en çok yapılan hatalardan birinin, iktisadi istikrarı devam ettirmek ve halka yükselen bir hayat seviyesi temin etmekten ibaret olan iki rakip hedefin birbiriyle telif edilemeyeceğini söylemiştir. **İktisadi kalkınma teşebbüsü gereken tedbirler alınmazsa gayet kolay bir şekilde para enflasyonuna münceş olabilir ve birçok memleketlerde, kalkınmanın düşmanı olan enflasyon yanlış bir iktisat politikasının neticesi olarak iktisadi hayatı kaplamıştır, demıştır.**

Mr. Black, aynı şekilde bazı memleketlerin, iktisadi takatlarının üstünde işlere girerek, uzun vadeli projeleri orta ve kısa vadeli kredilerle finanse etmeye başla-

dığını; bunlardan çoğuna, iktisadi fayda ve rüçhan derecelerinin ne borçlu ne de alacaklı tarafından dikkatlice etüd edilmeden girişildiğini; bu yüzden devamlı ve başarılı bir iktisadi gelişme için zaruri olan, yabancı döviz kaynaklarını, kısa ve orta vadeli borçlarla şimdiden terhin etmiş bulunduğunu; bu gibi hareketlerin bir memleketin kendi menfaatları bakımından mahzurlu tarafları olduğunu açıkça beyan etmiştir.

Son yıllarda nisbeten genişliyen dış finansman kaynaklarının daha rasyonel, daha iyi seçilmiş saha ve projelere gitmesi ve milletler arası hususî sermaye hareketlerinin genişlemesi için, Banka bir haber ve etüd servisi kuracaktır. Bu servis sermaye almayı tasarlayan memleketlerin, gelişme imkânları, takip ettiği mali ve iktisadi politika, aldıkları ikrazları ilerde ödeme kabiliyetlerinin bulunup bulunmadığı v.s. gibi yabancı sermayedarı ilgilendiren hususlarda ilgililere bilgi verecektir. Banka direktörü, bazı memleketlerin lüzumundan fazla devletçilik ve devlet teşebbüsüne güvenmelerini tenkid etmiştir. Aşırı devletçiliğin, memleket içinde müracaat edildiği takdirde hiç de küçümsenmeyecek bir hacimde olduğunun ekseriye görüldüğüne, hususî sermaye ve teşebbüsü yıldıracağına ve memleket içinde devlet eliyle yol, liman, enerji gibi temel kalkınma projelerine gitmesi gereken kıt sermaye kaynaklarının hesaphıca kullanılmadığına dikkati çekmiştir. Bu suretle dünya tarihinde, iktisadi gelişme mevzuunda en selâhiyetli ve en fazla sorumluluk almış bir kurum başı olmak sıfatıyla, Mr. Black aza memleketlere, edinilen tecrübeler hakkında kıymetli açıklamalarda bulunmuştur.

Müzakereler

Banka raporu ve Genel Müdürün açıklamalarından sonra yapılan müzakerelerde, birçok guvernörler Banka ve yeni kurulan Finans Ortaklığına dair ilgi çekici tenkid, yorum ve müşahedelerde bulunmuşlardır.

Amerika Maliye Bakanı Mr. E. Humphrey, harb sonunda ve Bankanın kurulduğu tarihten beri geçen 10 yıl içinde, dünya iş hacminin ve ticaretinin rekor teşkil eden bir seviyeye çıktığına, iktisadi istikrarın dünyanın büyük bir kısmına yerleştiğine ve memleketlerin ekserisinde altın ve döviz ihtiyatlarının artışına dikkati çekerek, bu hususta Bankanın oynadığı rolü belirtmiştir; bununla beraber, iktisadi gelişme sorumluluğu ve gayretinin her şeyden evvel aza memleketlerin omuzlarında bulunduğunu belirterek, Bankanın yüz milyonlarca insan için yaptığı müsbet işleri övmüştür.

İngiliz Maliye Bakanı Mr. R. Butler, son yıllarda banka itibarının, hususî sermayedarlar nazarında artışının, aza memleketlerin mali itibarlarında bir artış yaratığına işaret etmiş; Bankanın beğenme ve tasvibi sayesinde üyelerin hususî sermayedarlar nazarındaki mali itibarlarının artmasının açacağı imkânlarla işaret etmiştir. Daha fazla finans imkânı yaratmak için üyelerin % 18 hisselerinden istifadenin yerinde olacağı kanaatini açıklamış, fakat İngiliz hükümetinin Britanya milletler camiasındaki bir çok az gelişmiş memlekete

karşı görevli olduğunu hatırlatarak, bu kaynaktan 1959 a kadar ancak 60 milyon sterlin serbest bırakılabileceğini açıklamıştır.

Alman Maliye Bakanı Dr. Erhard, Banka raporunda ve Mr. Black'ın raporunda, iktisadi istikrar ve iyi iktisadi plân şartının, Banka ikrazları ve faaliyetinde esas alınmasını tasvip etmiş ve hususi teşebbüsün Almanyada olduğu gibi diğer bir çok memleketlerde de iktisadi gelişmede baş rol oynayacağına kani olduğunu bildirmiştir.

Seylan, Hindistan, Pakistan ve Endonezya Maliye Bakanları, Bankanın kuvvetlenen mali durumu ve artan ihtiyatları muvacehesinde, % 1 nisbetindeki komisyonun kaldırılması veya indirilmesini istemişlerdir. Bundan başka, devlet teşebbüsleri hususunda Banka Raporu ve Mr. Black'ın mütalâalarını cevaplandırarak, bunun doktriner bir esastan gelmeyip, ihtiyaçların tazyiki ile bu yola gidildiğini, hususi sermayedar ortaya atılmayınca bir çok teşebbüslere devletin atılmak zorunda kaldığını açıklamışlardır. Bu yüzden Bankanın tatbik ettiği yatırım kriteriyumlarında bazı tadilat yapmak gerektiğini belirtmişlerdir. Seylan delegesi, Seylan'ın 6 yıllık kalkınma plânının, birkaç sene evvel Banka misyonunun verdiği umumî iktisadi tetkik raporuna dayandığını izah etmiş, gerek,

bazı projelerin finansmanı gerekse, teknik personel yetiştirme ve istişare hususunda hükümetinin Bankayla sıkı işbirliğine devam arzusunu ifade etmiştir. Hind delegesi Sir Benagal Rau Hindistanın ikinci beş yıllık kalkınma plânında, sermaye yatırımını iki misline çıkarmak niyetinde olduğunu bildirmiştir; Fransadaki yarım milyon işsize mukabil Hindistanda 15 milyon işsiz bulunduğunu bildirerek, Bankanın Asyadaki milletlerin kalkınmasına yardım bahsindeki sorumluluğunu hatırlatmıştır. Haiti delegesi, bu sonuncu noktaya dair şu izahatı vermiştir: Birleşmiş Milletler uzmanları tarafından yapılan bir incelemeye göre, az gelişmiş milletlerin artış nisbetini de hesaba katarak, millî gelirlerinde senede % 2 nisbetinde bir artma temposu için, bu memleketlerin yılda 19 milyar dolarlık bir yatırım yapmaları ve bunun 9 milyarının da döviz şeklinde olması lâzımdır. Bu memleketlerde tasarruf hacmi düşüktür. Şimdiye kadar hususi yabancı sermaye 200-300 milyon seviyesi üstüne çıkmamıştır. Bu rakamlar Bankanın yabancı sermaye hareketi bahsinde sorumluluğu hakkında bir fikir verebilir.

Az gelişmiş memleketlere mensup diğer bazı delegeler de, memleketlerindeki iktisadi kalkınma ve sanayileşme arzusunun şiddetine işaret ederek, hükümetlerinin buna mukavemette güçlük çektiğini ve sür-

atli gelişme arzusuyla bazı salim olmayan mecralara sürüklendiklerini izah etmişlerdir. Bunun için de gelişmiş ve ileri sanayi hayatına kavuşmuş memleketlerin yardımlarına, tavsiyelerine ve işbirliğine ne kadar muhtaç bulduklarını belirtmişlerdir.

Bu görüşmeler, Bankanın iktisadi kalkınma konusundaki yakın ilgi ve sorumluluğu dolayısıyla, gelişme ve sermaye hareketleri konusunda, üyelerin tecrübe ve görüşleri arasında açık ve samimi bir alışverişe imkân vermiştir. Yabancı sermayenin, iktisadi gelişme konusundaki dinamik rolü, millî gelir teşekkülündeki tesirinin çok taraflı oluşu belirtilmiştir. Bir memleketin yabancı sermayeden elde ettiği kazancı ölçmek için, yalnız ithal edilen meblâğla, dışarıya faiz ve amortisman şeklinde gönderilen meblâğların mukayese edilmesinin kâfi olamayacağı belirtilmiştir. İktisadi gelişme için yalnız para ve makina şeklinde iktisadi sermayenin kifayetsiz oluşu; devletin iktisadi ve mali meselelerdeki tutumu, âmme idaresi ve umumî devlet hizmetlerinin kifayeti ve düzgünlüğü, plân ve program yapabilme kabiliyeti, ilim ve teknikten faydalanabilme yetkisi, halkın teşebbüs kabiliyeti ve uyanıklığı gibi sosyal ve manevi bir çok unsurların - tabir caizse sosyal sermayenin - ehemmiyeti üzerinde durulmuştur.

İşletme İktisadi Enstitüsü

Dr. Zeyyat HATİPOĞLU

Senelerce evvel iş adamlarında bulunması lâzım gelen vasıflar cesaret ve sebat idi. Daha sonra bu vasıflar yanında sermayesi bulunan veya sermaye tedarik edebilen iş adamları muvaffak olmaya başlamıştır. Bu müddet zarfında rekabetin artması, muhtelif iş sahalarındaki ihtisaslaşma, işletmelerin büyümesi işaret ettiğimiz vasıfların bir çok garp memleketlerinde iş adamına kâfi gelmemesi neticesini doğurmuştur. İş adamına lüzumlu bilgilerin artmasına muvazi olarak bir çok mekteplerde ticari bilgiler namı altında dersler okutulmaya başlanmış ve hattâ yalnız bu bilgileri veren bir çok orta ve yüksek mektepler kurulmuştur. Ticari bilgileri üç kısımda mütalâa etmek mümkündür. Ticari bilgilerin üç kısma ayrılması yalnız analitik bir tasnif olmayıp, bu bilgileri öğreten mekteplerin tarihi tekâmülüne de uygundur.

Birinci kısımda tophiyabileceğimiz ticari bilgiler daha ziyade işletmecilik tekniği (meselâ muhasebe, istatistik, ticari hesap) ve bahis mevzuu iş sahasını alâkadar eden hukuki mevzuattır (Ticaret hukuku, icra iflâs hukuku v.s.). Bu gibi bilgiler umumiyetle işin filen idaresini ve mesuliyetini üzerine alan kimseden ziyade, bu kimsenin nezareti altında çalışan kimselerin sahip olduğu bilgilerdir. Nitekim çok defa

iş adamlarının bu hususta bilgisiz bulunduğu ve işinde çalıştığı müstahdemlerin bu bilgileri icap ettiren işleri yaptığı müşahede edilir. İlk okutulan ticari bilgiler bu gibi bilgilere inhisar etmekte idi. Ticaret mektep ve üniversitelerinin ilk kuruluşlarında bu bilgilerden öteye gidilmemiştir. Bizzat iş adamı çok defa bahis mevzuu bilgilere sahip olmadığından bu mekteplerin yetiştirdiği talebelerin iş adamı olabileceğine şüphe ile bakılmakta, iş adamı olmakla bu gibi mekteplere gitmek arasında bir münasebet kurulmamakta idi.

Ticari bilgilerin ikinci kısmını iktisat teşkil eder. İktisat daha ziyade bir Devlet ilmidir. Bu ilmin mevzuu içtimaî organizasyonla alâkalı olduğu nisbette memleketteki servet ve gelirleri tâbi bulunduğu âmilin tetkikidir. Her iş adamının talihi büyük ölçüde memleket iktisadiyatının gidişine bağlıdır. Umumi iktisadi şartları hiç bir işletme ihmal edemez. Bu bakımdan iktisadi bilgilerin iş adamına olan lüzumu açıktır. Nitekim iktisat yalnız siyasi ilimlerin okutulduğu mekteplerde değil, iş adamlarının yetiştirildiği mektep programında da yer alır.

Üçüncü kısım ticari bilgiler, işin idaresinde bizzat iş adamının karşılaşacağı meseleleri ve bizzat kendisinin karar vermesinde lüzumlu bulunan bilgileri içine a-

lır. Başka bir deyişle, bunlar bir işletmenin muvaffakiyeti ve randımanlı çalışabilmesi için iş adamının sahip olması gereken bilgilerdir. Amerikalılar, bunları Business Administration (İş İdaresi) ismi altında topluyorlar. Ticari bilgilerin en yeni kısmı olan iş idaresi başta bir taraftan iktisat ve diğer taraftan idarecilik prensiplerinin işletmeler için kullanılabilecek olanlarının bir araya getirilmesinden başka bir şey değildir. Fakat zamanla sür'atle gelişen bu bilgi şubesi, umumî iktisat ve idarecilik prensiplerinin, bir iş ünitesinde ne şekilde kullanılabileceği yönünde büyük terakkiler kaydetmiş ve tamamen mustakil bir bilim haline gelmiştir. İş idaresi bilgisinin gelişmesine muvazi olarak bilhassa Amerika Birleşik Devletlerinde iş idaresi tedrisatı da gelişmiştir. O kadar ki, bugün Birleşik Amerikada her üniversitenin bir iş idaresi fakültesi vardır. Ve talebelerin en çok rağbet ettiği fakülte de budur.

Memleketimizde son zamanlara kadar iş idaresi fakültesi diyebileceğimiz bir müessesese mevcut değildi. 1954 senesinde İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Türk iş adamları ve Ford vakfının müsterek yardım ve gayretleri neticesinde iktisat fakültesine bağlı olarak bir İşletme İktisadi Enstitüsü kurulmuştur. Enstitünün gayesi, iş idaresi tedris etmek ve iş adamı yetiştirmektir. Memleketimizin iktisadi kalkınması için sermaye ve teknik bilgi ne kadar lüzumlu ise, rasyonel çalışmasını ve modern iş idaresi tekniğini bilen iş adamları da o kadar lüzumludur. Bu bakımdan enstitünün memleketin mühim bir ihtiyacına cevap vereceği muhakkaktır.

Enstitünün ilk hocalarını teşkil edecek beş kişilik grup, Birleşik Amerikada iş idaresi tedrisatının lideri bulunan Harvard Üniversitesinin İş İdaresi Fakültesinde geçen yıl staj görmüştür. Bir müddet evvel yurda dönen bu hocalar, önümüzdeki ders yılında iki Amerikalı profesörle birlikte Türk iş hayatının ve Türk iş adamlarının karşılaştıkları meseleleri tetkik edecektir. Tedrisat ancak 1956 yılının sonbaharında başlayacaktır. Henüz kat'i olarak tesbit edilmemiş olmakla beraber, bu enstitüye üniversite mezunları alınacak ve tedrisat her gün sekiz-on saat ders olmak üzere bir yıl devam edecektir. Enstitü, mezun olur

olmaz her hangi bir ticari, sınai müesseseyi maharetle idare edebilecek iş adamları yetiştirmek gayesindedir.

Enstitünün en mühim hususiyeti vakalar metodu ile tedrisat yapmasıdır. Klâsik tedrisattan farklı olarak hoca ders vermiyecek, talebeler kendilerine verilen bir iş problemini hocanın nezareti altında münakaşa edip, bahis mevzuu iş adamının ne şekilde bir karar alması lâzım geldiğini tesbite çalışacaktır. Talebeye verilecek iş problemlerinin hususiyeti, bunların hocaların muhayyalesi mahsulü olmamasıdır. Nitekim, enstitü hocaları önümüzdeki sene Türk iş adamları ile temas edip, karşılaştık-

ları meseleleri öğrenecekler ve bu şekilde müstakbel talebelerine verecekleri iş problemlerini hazırlayacaklardır.

Birleşik Amerikada iş idaresi fakülterinin tecrübesi göstermiştir ki, iş adamı yetiştirmek için en iyi tedris usulü vakalar metodudur. Bu suretle müstakbel iş adamı daha talebe iken iş meseleleri ile karşılaşmakta ve kendisine verilen iş problemi hususunda düşünüp karar vermektedir.

Enstitü aynı zamanda tecrübeli iş adamları için kurslar tertip edip modern işletmecilik metodları hakkında iş adamlarımıza bilgi verecektir.

Okurların forumu

Eğer

Forum Dergisi Yazı Heyetine

İngiliz halk şairi Kipling'in ekli olarak tercümesini gönderdiğim "If" şiiri bütün İngiliz gençliğine ilk mektepten hayatın sonuna kadar rehberlik edecek kadar kuvvetlidir. Ve gençlere ezberletilmektedir.

Bizde de hiç olmazsa sayın derginizi okuyan ve takip eden münevverlerce bir kaç mısraı hatırdaki tutulacak kadar bellendir ve örnek olabilirse gene faydalıdır.

Tetkikinize ve münasip görürseniz neşrine sunarım. Saygılarımla...

*Fehamettin Ervardar
Beyoğlu*

Bütün etrafındakiler bir panik içine düştüğü ve bunun sebebini senden bildikleri zaman, eğer sen kafanı dik tutabilir ve itidalini kaybetmezsen,

Eğer herkes sana güvenemezken sen kendine güvenebilir ve onların güvenememesini de haklı görebilirsene,

Eğer beklemesini bilir ve beklemekte yorulmazsan, veya hakkında yalan söylenir de sen yalanla iş görmezsen, yahut nefret edilip de kendini nefrete kaptırmazsan, bütün bunlarla beraber ne çok iyi ne de çok akıllı görünmezsen;

Eğer tahayyül edebilir ve hayallerine esir olmazsan,

Eğer düşünebilir de düşüncelerini gaye edinmezsen,

Eğer zafer ve mağlubiyetle karşılaşır ve bu iki hokkabaza aynı suretle muamele edebilirsen,

Eğer ağzından çıkan bir hakikatin bazı alçaklar tarafından ahmaklara tuzak olmak için iğrilip bükülmesine katlanabilirsen,

Yahut ömrünü verdiğin şeylerin kırıldığını görür ve eğilip yıpranmış aletlerle yeniden yapabilirsen,

Eğer bütün kazancını bir yığın yapabilir ve sonra bir yazımı turanı oyununda hepsini tehlikeye koyabilirsen, ve kaybedip yeni baştan başlayabilir ve zararın hakkında bir kelime bile söylemezsen,

Eğer kalp, sinir ve damarlarını eskidikten sonra bile işine yaramaya zorlayabilirsen ve kendinde onlara (dayan) diyen bir iradeden başka bir takat kalmadığı zaman dayanabilirsen,

Eğer kalabalıklarla konuşup faziletini muhafaza edebilirsen, yahut krallarla gezip halka ait hasletlerini kaybetmezsen,

Eğer hiçbirini fazla olmamak şartı ile bütün insanları sevebilirsen,

Eğer bir daha dönmeyecek olan dakikayı altmış saniyelik bir mesafeyle koşarak doldurabilirsen,

Arz ve içindikiler senindir ve dahası var: Sen bir insan olursun oğlum.

KIPLING

Aydınlarımızın Günahı

Forum Dergisine,

Biz, yüzyılı aşan gayretlerimize rağmen, Bergson'un (Açık Cemiyet) diye isimlendirdiği demokratik düzene tam olarak geçememişimizin günahını, ekseriya, bir şahsa veya bir zümreye mal etmeğe çalışmızdır. Bu, aydınlarımızın sorumluluktan kurtulmak için icat ettiği bir izah tarzıdır. Doğrusunu söylemek lâzımsa, geniş halk kütlesi de buna kısmen inandırılmıştır.

Halbuki, hakikat hiç de böyle değildir. Kabahati, münevverlerimizimizin davranış tarzında aramak en doğru yol olmak icap eder.

Memleketimizde, hele Cumhuriyet Devri'nde, yığın psikolojisinin veya kendisini ilâhi himaye altında gören cemaat düzeninin aydınların hareketine engel olduğunu söylemek mümkün değildir. Muazam bir menfaat grubunun engelleyici baskısından bahsetmek de gerçeğe uymaz.

Çok müsait şartlara rağmen aydınlarımız, büyük kütleye fikri önderlik yapacakları yerde, çoğu zaman, istikamet tayinini ondan sonra beklemişlerdir.

Kimi aydınlar, kendilerini pragmatist bir hayat görüşüne kaptırmışlar ve bu suretle, demokratik düzenle menfaatları bağdaşmayanların saflarını, daima, kuvvetli tutmaya hizmet etmişlerdir. Hattâ, menfaat umdukları yerde, Pascal'ın tavsiyesine uyan (mâbede gitmişler) veya (kutsal suya banmışlar) gibi, yeni bir çehre ve yeni bir inanç sistemi ile gözükmeden çekinmişlerdir.

Kimi aydınlarımız da, hakikatın yalnız kendilerince bilindiği zehabına kapılmışlar ve memleketi uzun yıllar bir basketbol takımı kadar insanla idareye kalkışmışlardır. Bunlar, her tenkid ve yeni arayışı başarılarını önleyen birer mani saymışlardır.

Demokratik düzene inananların halk kütlemizin gerekli seviyeye ulaşmadığına hükmetmişleri üçüncü bir grup olarak saymak mümkündür. "Bu iş böyle gitmez; akıllı bir diktatör bulsak da, işleri düzeltse" şeklinde düşünenler bu tip kimselerdir. Bu düşünüş şekli, zihni tembellenin açık bir tezahürüdür.

Dahası var; aydınlarımızın bázısı da, zaman zaman, hizmetten veya mücadeleden kaçmıştır. "Azıcık aşım, kaygısız basım!" yahut "bana değmiyen yılan bin yıl yaşasın!" gibi hastalıklara yakalanan kimseler, her devirde, en büyük günahı yüklenmiş sayılırlar. "Neme lâzım" cılık bizim aydınların en büyük hastalığıdır.

İşte bütün bu davranış şekilleri, şahsiyet sahibi ve açık kalpli aydınlarımızın demokratik düzeni kurma yolundaki mücadelelerini, ya yarıda kalmaya yahut da gayeye ulaşmamaya mahkûm etmiştir. Bugün vasıl olduğumuz hedefleri de, bu yarı kalmış teşebbüs ve mücadelelere borçluyuz.

Aydınlarımızın günahı büyüktür. Bana kalırsa, bu günahın kefaretinin ödemenin iki şartı vardır: Birincisi, eğitim sistemimize karakter şekillenmesine önem verir bir istikamet vermek; ikincisi, gerçek aydınların çoğalmasına ve şahsiyet sahibi

kurumların yetişip gelişmesine, son on yıldanberi müsait gibi görünen çevreyi, daha da elverişli hale getirmeğe çalışmaktır. Bunu, tarafı, tarafı, tarafı bütün aydınlarımız el ve gönül birliği ile gerçekleştirmelidirler. Saygılarımla...

Hamza MIZRAK - Ankara

Aydının Kişiliği

Forum Yazı Kuruluna,

Toplum aydınlar kurtaracak, bilimin altın ışıkları altında, halkla beraber, dünyayı yeniden kuracaktır, diyoruz. Bunca önemli görevleri yükümlenmiş olan, bu Prometheus çocukları kimdir, tükenmez güçlerini nereden alır?

İşte bu soruları çağımızın, devrim Türkiye'sinin yanlıya yer vermeden cevaplandırması gerekiyor.

Aydının özelliklerini tarih şöyle sıralar.

O bilime inanır. Dese de, demese de dünya dönecektir, ama gerçekle yalan arasında seçmek zorunda kalınca, ölümsüzlüğü, yani gerçeği seçer.

Evrenin ve toplumun kurallarını bulup çıkardığı, davranışlarıyla bu kurallar çelişik olmadığı için, hürdür, korkusuzdur.

İnsanlığın ve bunun ayrılmaz bir parçası olan halkının davalarına sırtını dönmez. İleri güçlerin en önünde, gelişmekte olanın içinde, haklının, doğrunun, güzelin yanındadır.

Cücelerin alkışları büyüklüğüne hiç bir şey katmadığı gibi, diktatörler (aşğılık kanun koyucuları) ve zalim yargıçlar onun kişiliğinden en küçük bir parça bile koparamaz.

Aydın yaşar, ihtiyarlamaz. Ömrü boyunca kötüye, boşa kullandığı bir an bile yoktur.

Ölürken, eğer yeniden yaşamak imkanı verilse, yaşamış olduğu gibi yaşamak kararının mutluluğunu duyar. Çünkü; düşünmüş, düşündüğü gibi davranmıştır.

İşte tarih böyle söylüyor.

Engisizyoncuların adını bilen yok, ama yaktıkları ulu kişiyi tanımayan var mı?

Bütün evreni kaplayan gerçek, aydından yana!

Bu güç tükenir mi hiç?

Aydınları küçümseyenlere ve sahteci aydınlara sunulmuştur.

Saygılarımla.

Osman Varış - Muğla

Yeni Bir Meşruluk Anlayışı

Yazı Kuruluna,

Kendi fikirlerinin münakaşasına hele icraatının kontrolüne yanaşmayan D. P. yüksek kademeleri; münakaşa ve kontrole kalkanları bertaraf etmek için yollar aramıştır.

Fakat, hemen bu yolların hukukiliği, kanuniliği bahis konusu olacaktır. Bir tedip ve tecziye fiilinin, rakipleri susturmanın meşru olabilmesi için; hukuk prensiplerine, kanun ahkâmına, tüzük hükümlerine uygun olması gerekir.

D. P. nin yüksek icra kademeleri, maksatlarına uygun müsbet mevzuat bulamayınca; hatta, kendilerini önliyen açık, seçik, emri mevzuat ile karşılaşınca, "kanunilik, hukukilik, meşruluk" alanına, bir ihtilâl fikri ile girdiler. Onlara göre: Rakipler, kanuna göre hareket edebilirler. Fakat bu kanunî hareket tarzları bile millet menfaatine aykırı olabilir. O zaman, memleketin yüksek menfaatleri gerektiriyorsa - ki bunu kendileri takdir edeceklerdir -, bu menfaatleri istihsal için, mevcut kanun ve hukukun ötesine geçip, mevcut kanun ve hukuka sığmayan tedbirler de alınabilir. Rakibin hareketi, kanuna uyduğu halde zararlı olabilir. Bu zarar prensibi, fiili meşruiyetsiz kılar. Ona karşı kanun ötesinde tedbir alınrsa, bu tedbirler de meşruiyet sebebini, mevcut kanunlarda değil, onların ötesindeki "menfaat prensibi"nde bulurlar. Millet menfaatinin nerede olduğunu da, binaenaleyh; kanuna sığsa da, bir fiilin bu menfaate aykırı olduğunu; bilmukabele, kanunun ötesine de geçse, zararlı fiili tedip eden fiilin meşru olduğunu - gene tekrarlayalım, çünkü bu noktanın çok önemi vardır - fiili icraya yetkili olanlar, yani bizzat kendileri takdir edeceklerdir.

Hülâsa, D. P. yüksek icra kademeleri, bir kongre önüne, yeni bir meşruluk prensibi ile çıktılar: rakibin fiilini, kanuna uysa da zararlı sayıp meşruiyet temelinden mahrum telâkki etmek; kendi fiilini de, kanuna uymasa da, millet menfaatine uygun sayılarak meşru ve makbul göstermek senin elindedir, senin takdirine kalmıştır.

**

Burada, demek ki, bir kanun ötesi, kanun üstü meşruiyet prensibi ile karşılaşmış oluyoruz.

Gerçekten; kanunların ötesinde, kanunların üstünde de bir bir meşruiyet, asıl meşruiyet kaynağı vardır.

Totaliter memleketlere göre, bu, şefin iradesidir. Şef, seçimle halktan çıkan veya halk adına hareket eden bütün müesseselerden ziyade, "halk ruhu" nu ifade eder. Şefin iradesi, parlâmentodan çok halk ruhunu aksettirir. Binaenaleyh, şefin emri, parlamânın kanundan daha üstün ve meşru kanundur. Şef bir kanunu istemiyorsa, o kanun meşruiyetini kaybeder.

Demokrat memleketlerde de müsbet kanunların ötesinde ve üstünde bir kaynak vardır. Bu hukukun yüksek prensipleridir. Müsbet kanunlar, meşruiyetlerini ona uygunluktan alırlar. Bunlar, meselâ siyasî münasebetler alanında: eşitlik - hürriyet - emniyet prensipleridir. Siyasî münasebetler alanında her kanun bunlara uygun olmak gerekir.

Mevcut kanunlara göre hareket edenin fiiline hiç kimsenin dokunmaması; hiç kimsenin fiiline, mevcut kanunların kaydetmediği bir müeyyide tatbik edilmemesi de, bu emniyet prensibi, yani insanın emniyet içinde yaşaması prensibi icabıdır. Kim olursa olsun, hangi yüksek makam veya meclis olursa olsun kanuna uygun hareket edene karşı bir şey yapamaz. Kanunun derpiş edemediği bir müeyyide tatbik edemez. Emniyet prensibi bunu icap ettirir.

Emniyet prensibi, bilhassa, siyasî iktidarı kullanan, onun zecir gücünü tatbik eden makamlara karşı, hele onların, mevcut kanunların ötesinde aradıkları taaddi ve zulümlerine karşı insan oğlunun koruma amacına matuftur.

İzmir, H. COŞKUN

Forum Daha Ne Yapmalı

Forum Yazı Kuruluna;

Derginizi ilk nüshasından beri takip ediyorum. Usul, bilgi ve iyi niyetlerinizle bu memleket de hakiki manada bir demokratik zihniyetin ve hürriyet havasının yerleşmesi uğruna çalışıyorsunuz. Bu itibarla yalnız okumakla kalmıyor, tanıdıklarına da tavsiye ediyor, alıp okumalarını teşvik ediyorum.

Yalnız, naçizane kanaatimca şu istikametlere de biraz fazla önem verilirse dergi (fevkalâde, mükemmel) vasıflarını bihakkin taşıyarak iftihar edecektir:

1 — Dünya fikir ve sanat âlemindeki yeniliklerin, hareket ve cereyanların (mümkün olduğu kadar her istikamette) geniş nisbette aksettirilmesi,

2 — Gittikçe birbirinden ayrılan halk ile aydın'ı birbirine yaklaştırıp kaynaştırmak için, ileri garp kültürünü almış aydın'a, memleket realitelerini, halka ait idealleri aşılıyarak bir nevi yeni halkçı ve memleketçi idealist aydınlar yetiştirilmesini teşvik,

3 — Pür Demokrasi'den Klasik Liberalizmi mi anlıyoruz? Bu günkü cemiyetin, bu günkü vatandaşın nazarında demokrasi prensiplerinin hudut ve muhtevaları nelerdir? Siyasî hürriyetlerin yanında iktisadî ve içtimai emniyetlerin (bilhassa ve bilhassa bunların) lüzum ve ehemmiyeti? İleri memleketlerin bu husustaki teşkilât ve müesseseleri ve gayretleri?

Bu suretle dünyadaki fikir ve sanat hareketlerinin, sosyal davranışların sivri uçlarından geçen hat üzerindeki tribünlerde Forum okuyucusu da bir yer tutmuş olacaktır.

Saygılarımla.

Ankara, F. A.

Otel mi, Elçilik mi?

Forum Yazı Kuruluna,

İstanbul'daki Hilton Oteli'nin önünde aylardır bir Amerikan bayrağı dalgalanıyor.

A. Çetintürk, İ.T.Ü., İstanbul

Bir Tenkit Münasebetiyle

Yazı Kuruluna,

Forum dergisinin 1 Ekim 1955 tarihli nüshasında Y. Karayalçın imzasıyla "Université d'Ankara: Livret d'Etudiant" başlıklı bir yazı çıktı. Tenkide konu olan eseri hazırlayanlardan biri de ben olmak dolayısıyla sayın yazarın tenkid edeyim derken düştüğü hataları belirtmeyi bir vazife bilirim. Bu cevapla arkadaşımın Fransızca öğrenmek hevesini kırmak veya kıymetini düşürmek niyetim yoktur. Sadece tenkid yazılarında dikkatli bulunmanın lüzumunu belirtmek istiyorum.

1) Sayın Karayalçın bu kitaba "Livret de l'Etudiant" yerine Guide de l'Etudiant denmesini tavsiye etmektedir. Bu tavsiyesine teşekkür ederim. Fakat maalesef yerine getiremeyeceğim. Zira Fransızlar, bu kabil eserlere münekkidin tavsiye ettiği başlığı değil bizim terviç ettiğimiz Livret de l'Etudiant başlığını tercih etmektedir. Bunun sebebi uzundur ama bir nebze arz edeyim. Guide kelimesi bilhassa Türkiyede Tatlı su frenklerinin tesiri altında kaleme alınmış lügatlara göre doğru bir tabir gibi görünür; hakikatte ise bu tabir daha ziyade müzelerdeki eserlere ait bilgi veren, şehirlerin âbide ve mühim mevkilerini gösteren, telefon adreslerini ihtiva eden kitaplara denildiği gibi öğretim konusunda da öğrencilerin kısaca bir konu hakkında bilgi edinmelerini sağlayan eserlere denir. Nitekim Grenoble ve Nancy üniversitelerinin bu konudaki klavuzuna müracaat edilirse bu hakikat meydana çıkar.

2) Sayın münekkidi "Fille ve Garçon" tabirlerini gayri ciddi bulmaktadır. Bir kere, bu tabirler bizatihi kötü tabirler değildir. Sadece Fille kelimesi iltibasa mahal verdiği için Fransızlar Jeune Fille tabirini kullanırlar. Garçon kelimesi çok defa yaşı elli bulduğu halde evlenmemiş olup biraz muvazenesiz kalanlar için bile "vieux garçon" terkihiyle kullanılmaktadır. Kaldı ki sözü geçen eserin siyasal bilgiler kısmında kız ve erkek öğrencileri ifade etmek üzere Etudiant, etudiante tabirleri kullanılmıştır.

3) Eser bu konuda yazılan eserlerin ihtiva ettiği kısımları ihtiva etmekte ve onların güttüğü gayeleri gütmektedir. Mesele Ankarayı üniversite ve organlarını ve üniversitede okunan kürsüleri tanıtmaktır. Bu vadide yabancı dilde yazılmış ilk eser olmak dolayısıyla kusurları varsa da, sayın münekkidi bunlara temas edecek yerde hatalı görüşlerini açıklamış bulunmaktadır. Filhakika eserde matbaa yanlışları, tertip hataları olduğu gibi bazı imlâ ve lisan hataları da vardır. Fakat buna rağmen üzümlü bir eserdir. Münekkidin ısrarla ileri sürdüğü gibi usaç ve üzümlü duymayı gerektiren bir şey de yoktur. Zira bu eser basıldıktan sonra birinci kısmı (sahife 1-30) İlahiyat Fakültesinde okutman olan Fransız kültür merkezinden Jule Roche'a okutulmuştu. Ana dili Fransız olan bu zat bir kaç baskı hatası ve bir iki imlâ hatası haricinde eseri iyi bulmuştu. Sayın Y. Karayalçın ise anadiline sulkast yapıldığını sandığı Fransızın gösterdiği tahammül ve müsamahayı da göstermiyerek yapılan gayreti inkâra gidiyor. Eğer sayın Karayalçın

hakikaten eseri baştan aşağı okumuşsa tabiatıyla camı sıkılmıştır. Zira tıbbı, ilâhiyata, veteriner ve ziraate ait tabirlerin çoğunu anlayamadığı gibi elindeki lügatlarında da bulması belki mümkün değildir. Burada bizim bir sun'u taksirimiz yoktur; sadece bu arkadaşına kendini sıkın ve üzen şeyleri okumamasını tavsiye ederiz.

4) Eser, baskı teknik ve hattâ lisan bakımından bazı hataları ihtiva etmektedir. Arkadaşlardan beklenen şey hiç olmazsa ihtisaslarını ilgilendiren hususlarda ikazlarını esirgememeleridir. Bu yönden arkadaşımın bu tenkidinden büyük şeyler beklerken sadece yapılan işlerin inkâr edildiği, üniversitenin tenkid edildiği ve muhteviyatının istihfafla karşılandığını gördüm ve hakikaten üzüldüm. Zira bu üniversite yalnız benim üniversitem değildir. Benim kadar sayın arkadaşlarım da bu üniversitenin iftihar duyduğu mensuplarıdır. Ben 95 sahife yazdım, kendileri de hiç olmazsa bu 95 sahifeye bir beş sahife ilâvesi ile 100 e çıkarsalar ve noksan olan yerleri tashiî buyursalar elbette ki bu himmetleri takdirle anılır. Tenkid hele insaf ölçülerine vurulmadan yapılırsa çok kolaydır; güç olan şey tenkid edilen şeyin bir benzerini yapmak veya onu esaslî bir şekilde ıslah etmektir. Dâva sen ve ben meselesi değil, memleket ve memleketin irfanı dâvasıdır.

İngilizce, Fransızca da vukufum olmasına rağmen batı dilinde yazarken her vakit ispanyolcaı ihtiyar etmekteyim. Zira yüksek tahsilimin büyük bir kısmını bu lisanla yapmış, doktoramı bu lisanla savunmuş ve radyo konuşmalarımı bu lisanla yapmış bulunuyorum. Bir an için bu yolu bırakarak ve yaşımın ilerlemiş olmasına ve üniversite nimetlerinden en az müstefid olan bir şahıs olmama rağmen Fransızca yazmak suretiyle bu gayreti göstermekliğim yüksek bir vazife ve hizmet hissinden ileri gelmektedir. Hiç bir suretle temayüz arzusunda olmadığım gibi büyük menfaatlar peşinde de değilim. Memlekete ve memleket irfanına bir hizmetim olursa

ne mutlu bana. Bu yolda genç ve kıymetli arkadaşlarımın da hizmetinden müstağni değilim. Bu sebeple ilk fırsatta bu rehberi daha güzel bir şekle koymak niyetindeyim. Bilhassa üniversiteli arkadaşların kendi ihtisasları dahilindeki yardımları esirgememeleri icabeder.

Mehmet TAPLAMACIOĞLU

Yaşar Karayalçın'ın notu:

Yukardaki mektupta asıl konuyla ilgisi olmayan ve fikir ve muhteva bakımından insanı bir hayli düşündüren bazı cümleler hakkındaki hükmü okuyucularımıza bırakıyorum. Toplamacıoğlu'nun bu mektubundan anlaşıldığına göre üzerinde müellif kaydı bulunmayan bahis mevzuu kitabı bizzat kendisi yazmıştır.

1 — Ankara Üniversitesinde sayısı oldukça az yabancı öğrencilerin ekseriyeti İran, Irak ve Suriye gibi komşu memleketlerden gelmiş olup bunların hemen hepsi lisanımızı bilmektedir. Böyle bir kitabın kaleme alınmasının "lüzumlu" olup olmadığı ayrı bir mevzudur. Yazımızda biz bu nokta üzerinde durmadık. Lüzumlu olsun olmasın mühim olan, Ankara Üniversitesi yayınları arasında çıkmış bulunan bir kitabın Üniversitemize yakışıp yakışmayacağı hususudur. Mektup sahibinin de kabul ettiği gibi "kusurları olan", "teknik ve hatta lisan bakımından bazı hataları ihtiva" eden ve üstelik hemen her sayfada en aşağı beş-on baskı hatası bulunan bir kitabın bir ilim müessesesinin yayınları arasında yer alamayacağı aşıkardır.

2 — "Livret" kelimesinin öğrenci devam ve not karnesi mânasına geldiğini tahsillerini Fransızca konuşulan

**150 LİRALIK BİR HESAP
SİZİ**

BOĞAZA NAZIR

(Bebek Sırtlarında Nispediyede)

**4 Oda bir hol, bütün konforları haiz bir apartman dairesinin
sahibi yapabilir.**

**2 APARTMAN DAİRESİ
2 BAHÇELİ EV DAİRESİ**

Ayrıca

**15 Kişiye 15.000 Lira 631 Kişiye Çeşitli Para
İkramiyeleri**

GARANTİ BANKASI

İşinizin, Paranızın, İstikbalinizin, Garantisidir

memleketlerde yapmış olan okuyucularımız yakından bilirler. Görüşünde ısrar eden arkadaşımıza "tatlı su frenkle-ri" tarafından yazılmamış olan şu iki e- sere müracaat etmesini tavsiye ederim: 1 — Dictionnaire de l'Académie fran- çaise, II, s. 129, 2 — Larousse du XX.ème Siècle C. 3 s. 909, C. 4 s. 488.

3 — Yerinde ve doğru kullanıldığı takdirde hiç bir kelime bizatihi kötü o- lamaz. "Fille" ve "garçon" kelimelerinin kullanılmamış olduğunda ısrar eden ar- kadaşımıza kitabının, yazımızda zikre- dilmiş olan 76.ncı sayfasına bakmasını rica ederim.

"Tenkid ederken düştüğümüz hata-

ları belirtmeyi bir vazife bilen" mektup sahibinin hata diye gösterdiği noktalara cevabımız, kısaca, bundan ibarettir. "Tenkid yazılarında dikkatli davranma- nın lüzumu" aşikârdır. Yalnız yukar- daki mektup arkadaşımızın bu kaidenin pek dışında kaldığını göstermektedir. Sükûtun da şüphesiz bir değeri ve mâ- nası vardır.

Ne Diyorlar

Türkiyenin Son Durumu

Beş sene evvel tek partili otoriter rejim- in değişmesi ile ve Amerikanın yaptığı bol miktardaki yardımlarla siyasi demok- rasi ve iktisadî gelişme sahalarında cüret- kâr bir harekete girişen Türkiyede bugün bütün bunlar yıkılma tehlikesi ile karşı karşıyadır.

Memleket gün geçtikçe vahameti ar- tan bir iktisadî krizin pençesi altındadır. Demokrasi denemeleri şiddetli parti müca- delelerinin tehdidinde maruzdur. Tenkidi ve muhalefetin sorumsuzluğunun bir kısmını ortadan kaldırmak üzere başvurulmuş otorite- terce metodlar, son hadiselerden sonra da- ha da artmıştır.

Burada bu meseleler hakkında esaslı bir şekilde değiştirmedeği veya Amerikadan yeni ve büyük bir yardım temin edemediği takdirde, önümüzdeki yılda memleketin iktisadî durumu ne olacaktır, bilinmemekte- dir.

Türkiyenin döviz ihtiyatları tamamen bitmiştir. Çok ağır bir dış borç yükü altın- dadır. İthalatın tahdidi için alınan bir ta- kım tedbirlere rağmen dış borçlar haftada bir milyon sterlinlik bir süratle artmakta- dır. Türkiye şimdi bugün kazandığını bu- gün yiyen, ithalatını cari kazançları ile ö- deyen, hesap gününü bir seri idareî mas- lâhat nevinden kredi anlaşmaları ile geçiş- tirmeye çalışan bir şekilde yaşamaktadır. Milyonlarca lira alacaklı halde olan ya- bancı petrol şirketleri artık parasını önce- den almadıkça teslim yapmamakta ısrar etmektedirler.

Yedek parçalar, lâstik, diğer malzeme gibi ana ihtiyaç maddeleri kıtlığı vardır, krediler kısıldıkça bu kıtlığın daha da art- ması beklenebilir. Büyük baraj, hidro- elektrik projeleri için alınan sermayenin ödenmesi bugüne kadar dakik bir şekilde yapılmıştı, fakat hali hazır gidiste bir de- ğişiklik olmadığı takdirde bunun daha ne kadar devam edebileceği belli değildir.

Dahil enflasyon ve şüpheli dış kredi- ler Türk lirasının serbest piyasa rayicine

tesir etmiştir. Bir sterling 24 Türk lirası- na temin edilebilmektedir. Bu 7, 8 lira o- lan resmi rayicin üç mislidir.

Tabii ki bu can sıkıcı analizler, dina- mik bir iyimser olan ve Türkiyenin pro- duktif kapasitesindeki süratli genişlemeye bel bağlamış olan, Başbakan Menderesin hükmü altındaki Türk hükümeti tarafın- dan şiddetle reddedilmektedir. Türk resmi görüşüne göre hali hazır güçlükler geçici- dir ve sebebi geçen sene kuraklık yüzünden buğday istihsalinde meydana gelen büyük azalmadır.

1950 - 1953 arasındaki üç yıllık devre- de, ziraatin makineleşmesi ve yeni toprak- ların ekilmesi ile buğday mahsulü eskisinin iki mislinden fazla hale geldi, böylelikle Türkiye mühim buğday ihracatçılarından biri oldu. Geçen sene ise buğday mahsulü % 50 azaldı ve Türkiye Amerika Birleşik Devletlerinden buğday ithal etmek mecbu- riyetinde kaldı.

Hükümet, önümüzdeki iki üç sene- de sulama tesisleri tamamlanınca, mahsul mik- darlarında yağışların intizamsızlığı yüzün- den meydana gelen dalgalanmaların azala- cağına inanmaktadır.

Hükümet, limanları ve ulaştırma imkân- larını geliştirmek, zirai mahsullerin kalite ve standardizasyonlarını ve piyasaya sürme sistemlerini iyileştirmek için sarfedilegel- mekte olan gayretlerle bir arada, yeraltı kaynaklarının daha esaslı bir şekilde işle- tilmesinin netice olarak ihracata istikrar kazandıracağını ve döviz kazançlarını art- tıracağını ümit etmektedir.

Bilhassa ziraatteki mühim olmak üze- re, son bir kaç yıl içinde Türk ekonomisin- de hem ziraatte hem de sanayide dikkate değer bir genişleme olduğu şüphesizdir. Fa- kat hükümetin politikasını tenkid edenler genişlemenin çok ihtiraslı, hızlı ve kötü şe- kilde plânlanmış olduğuna ve bunun fiya- tının Türkiyenin kaldırabileceğinden fazla olduğuna inanmaktadırlar.

Hükümet 22 tûmenden müteşekkil bir orduya sarfedilen ağır müdafaa masrafları ile birlikte sermaye yatırımını yüksek bir seviyede tutmaya, aynı zamanda da nü-

fusun % 80 ini teşkil eden köylülerin istih- lâklerini ve satınalma güçlerini fiyat des- tekleyici primlerle arttırmaya gayret et- mektedir.

Parlâmentoda ezici bir çoğunlukla ik- tidarı elinde tutan Demokrat Parti esas o- larak köylülerin reylerine dayanmaktadır. Kendisi de zengin bir toprak sahibi olan Başbakan Menderes, sermaye inkişaf programını ve ziraat sahasına verilen primleri kısmaya yanaşmadığı için, bu iş- lelerde lüzumlu paranın ya şehirli halk üze- rindeki enflasyonist tazyikten veya dış yar- dım ve kredilerden gelmesi icap etmektedir.

Bu, hali hazırda şehirlerde duyulmak- ta olan kıtlıklara, fiyat yükselişlerine ve iktisadî hoşnutsuzluklara sebep olmakta- dır. Bu yılın başlarında Türk Hükümeti acele ihtiyaçlarını karşılamak üzere, Bir- leşik Devletlerden 300 milyon dolarlık bir istikraz talep etmişti.

Amerikalılar, içinde bütçenin denkleş- tirilmesi vaadi ve devlet masraflarının kı- sılması da olan bazı şartlar ileri sürdüler, fakat bunlar Türk Hükümeti tarafından reddedildi. Netice olarak otuz milyon dolar- lık bir fazla yardım yapıldı.

Türkiye Başbakanı, eğer hakiki bir çöküş olursa Türkiyenin stratejik öneminin Amerikayı yardıma mecbur edeceği düşün- cesi ile, gelişme programı tamamlanuncaya kadar önümüzdeki bir kaç yıl içinde, mem- leketin sıkıştırılması üzerinde işi şansa bırakmış gibi görünmektedir.

Eğer kumarda kazanacak olursa Baş- bakan Menderes haklı olarak Kemalist Panteonda, modern Türkiyenin ikinci dev- riminin mimarı olarak Atatürk'ten sonra bir yer talep edecektir. Fakat eğer alacak- lılar mani olurlarsa pek kısa bir zaman sonra Türkiye ve onun etrafında inşa edil- miş olan milletlerarası düzen için neticeler iyi olmayacaktır.

9 Ekim 1955 tarihli
The Observer'den
A. K.

FORUM'A

ABONE OLUNUZ.

Kültür ve Sanat

Kültür Önderi

AND

Geniş, yaygın bir toplumu önemli yönlerde etkileyene bilim dilinde, eğrisi, faydalısı, zararlısı, büyüğü, küçüğü olacaktır. Bu yazımızda önderi bir yana bırakarak, Önderin ayırıcı nitelikleri üzerine eğilmeyi, bunu da en çok kültür değişmesinde ki tutumu bakımından yapmak istiyoruz. Buna geçmeden önce de önderliğin türlü sınıflamaları içinde Önderin aldığı yeri göstermeğe çalışalım.

Halkla değinmesi, ağzından çıkan sözlerle olduğu için doğruca; yeni fikirleri savunduğu, toplumsal değişmeleri hazırladığı için de ona liberal Önder diyeceğiz. Çok defa önderler için ayrı ve karşıt birer nitelik olan toplumsallık ve zihinselliği de aynı zamanda kendisinde toplamıştır. Zira halkı iyi tanıdığı, onunla elele beraber gittiği için toplumsal, fikirlerle, ülkülerle, kuramlarla topluma yol gösterdiği için de zihinsel Önderdir.

Kendi yarasını zorlayan bir başına buyruk değil, girişkenliğe, sorumluluğa yer verdiği için demokratik önderdir; ön yargısız, yansız, olduğu, cahillığe, hoş görmezliğe karşı durduğu, hep hakikati aradığı için de bilimci Önderdir.

Ona üstünlüğünü sağlayan kaynaklar ise türlü türüdür. Önce onu izleyen büyük bir Ulus; sonra kendini Önder diye kabul ettirecek, en tehlikeli zamanda onu ileriye itecek bitmez, tükenmez bir enerji; gözlemciliği, araştırmacılığı, ileriye görme, geniş bilgisi ile olağan üstü bir ahlak; her türlü şüpheliğin, umut kırıklığının üstüne çıkabilen bir inanç gücü; halkı kendisine bağlayan samimiyeti, güven vericiliği, duygudaşlığı; hem güçlülük, hem ahlaklılıkla sağlamlaşmış bir kişiliği.

Önder kendi içinde en bağdaşmayacak, birbirini iten karşıtlıkları dengede tutan bir üstünlüğe sahiptir. Bir yandan aşırı iyimserdir, der ki: **Şeflerin vazifesi, hayatı neşe ve zevkle karşılamak hususunda milletlerine yol göstermektir, öte yanda gerçekçi, hattâ karamsardır: ... bundan sonra da böyle bir iğfalkâr siyaset takip edebileceğimizi kimse zannetmesin. Onun için memleketi imar edeceğimiz dediğimiz zaman ancak yapabileceğimiz şeyleri yapacağız. Yoksa bütün asırların ihmal ettiği memleketi, birkaç senede cennete çevirmek hayalini takip edemeyiz.**

Önderin dengede tuttuğu başka bir karşıtlık da aynı zamanda çok yüzlülük, geniş görüşlülük, tek yüzlülük, uzmanlığı bağdaştırabilmesidir. Siyaset, askerlik, e-

ğitim, dil, tarih..., gibi değişik alanların tümünü kavrayan tepeden bir bakışın yanı sıra bunların herbirini o işin uzmanı gibi ustaca ele alabilen bir üstün yeteneğe sahiptir. Atılganlığı, yumuşaklıkla bir arada dengede tutabilmek de bir başkası.. Örnekleri daha da çoğaltmak kabil.

Büyük Önderin sayıp da bitiremediği niteliklerini daha fazla uzatmadan, yazımızın konusu olan ve Önderin en önemli eseri olan kültür değişmesindeki tutumuna geçelim. En başta bu tutumun bilimsel verilere uygunluğuna işaret edelim. Bu güdümlü kültür değişmesinde ilk adım, durgunluk içinde bulunan değiştirilmesi istenen eski kültürün incelenmesidir: . . halâs, **heyeti içtimaiyedeki marazı teşrih ve tedavi etmekle elde edilir. Marazın tedavisi ilmi ve fenni bir tarzda olursa şifabaş olur.. Evvelâ fikir ve içtimaiyat kuvvetlerinin menbalarını tathirden başlamak lâzımdır.**

Eski kültürün oturmuşluğunu birbirine karşı kuvvetlerin dengede olması sağlamıştır. Bunlar kendi kendini düzenliyen kuvvetlerle perçinlenmiştir: kökleşmiş inançlar, alışkılar, görenek ve gelenekler. Kültür değişmesinde ikinci aşama,, eski düzenin bu karşı kuvvetleri arasındaki dengeyi bozmaktır: **Hiçbir delili mantikiye istinat etmiyen bir takım an'anelerin, akidelerin muhafazasında ısrar eden milletlerin terakkisi çok güç olur; belki de hiç olmaz. Terakkide kuyut ve şurutu aşamayan milletler hayatı makul ve müşahede edemez.. Herhalde zihniyetlerde mevcut hurafeler kâmilten tardolunacaktır. Onlar çıkarılmadıkça dimağa hakikat nurlarını infaz etmek imkânsızdır. İyice kökleşmiş kuvvetler kazanırken, bunların tepkisi ile cenkleşmek de o kadar sert olacaktır: . . bu teceddüdün mutlaka, makûs bir hareketi icabettireceğini hatırımızdan çıkarmamak lâzımdır. Bu harekete tâbiri mahsusasiyle "irtica" derler. Yaptığımız işler ve aldığımız neticelere göre bu gibi irticalara her vakit intizar olunabilir. Kan ile yapılan inkılâplar daha muhkem olur, kansız inkılâp ebedileştirilemez.**

Üçüncü aşama ise yeni kültürün yerine yerleştirilmesidir. Bozulmuş olan denge yeniden kurulacak. Bu yeni düzene yalnız yenilik, akıcılık sağlamak yetmez, kendi kendini düzenleyen kuvvetlerin yerleşmesine yardım ederek bu kültürün sürekliliğini de sağlamak gerekecektir. Bu sürekliliğin sırlarından biri de, **terakki ve teceddüt in-**

kilâbına sevk etmek istedikleri insanların ruh ve vicdanlarındaki temayülü hakikiye nüfuz etmesini bilmektir.

Önder bu yeni kültürü benimsetmek, alıştırmak için toplumsal ruhbilimin ilkelere uyuyor. Amaca bir an önce varmak, yeni kültür değişmesini milyonlarca bireye ayrı ayrı uyguluyarak, değil fakat toplumsal gurupların yardımıyla olacaktır. Fırka, millete mürebbilik yapacak; ilim, iktisat, siyaset ve güzel sanatlar gibi bütün hars sahalarında vatandaşları yetiştirmek için pişvalık edecektir.. medeniyetin esası, terakki ve kuvvetin temeli aile hayatıdır. Önderin söylevlerinin, demeçlerinin pek çoğunun öğretmenlere söylenmiş olması da gurup çalışmalarına verdiği önemi gösterir.

Amaca en kısa yoldan varmak için ikinci ilke de yığınlara ulaşmada demokratik önderlerin yetiştirilip kullanılmasıdır. Aydınlar terettüp eden vazife halkın içine girerek onları irşat ve ilâ etmek ve onlara terakki ve tesanüdünde pişva olmaktır, . . milletin münevverlerinin millete her hadisede, her vakada tenvir ve irşad eylemeleri, milleti daima hedefi umumiye tevcih eylemeleri sayesinde mümkün olmuştur; . . Yolunda çalıştığımız büyük mefkûreyi halkın kalbinde bir fikir halinden bir his haline geçirmelisiniz. Demokrasinin ne olduğunu halka anlatmak bilhassa sizin vazifenizdir.

Yeni yerleşecek kültürün seçimine gelince, Önder bunda da en doğru yolu buluyor. Kendi Ulusunun bir iki türlü kültürün etkisinde kalıp, toplumbilimcilerin deyimleriyle bunların hiçbirini kabullenmeyip bu kültürlerin kenarında kalmış olmasına karşı duruyor. Her türlü ikilik belirtisi ile savaşıyor: **iki parça halinde yaşayan milletler zayıftır, marizdir; . . her milletin kendine göre milli hususiyetleri vardır. Hiç bir millet aynen diğer bir milletin mukallidi olmamalıdır. Çünkü böyle bir millet ne taklit ettiği milletin aynı olabilir, ne kendi milliyeti dahilinde kalabilir. Bunun neticesi şüphesiz ki hüsrandır.**

Büyük sevgimizden, bağlığımızdan bir an sıyrılmaya çalışarak, kendi sözleri üzerine, nesnel bir çözümlenmesini denediğimiz bu Önder, içinde yaşadığımız şu son günlerde kendisini her zamandan daha çok andığımız dahî **ATATÜRK**'dür. Onun en büyük eseri olan bu kültür çatısı yeni yeni beliren tehlikelere karşı şiddetle savunulmayacak olursa yetkin düzeni, dengesi bir daha onarılamamak üzere bozulabilir.

FORUM'un Gelecek

Sayısında

Sosyalizmin Bugünkü Meseleleri
Aydın YALÇIN

Diktatörlüğe Dair
Turhan FEYZİOĞLU

Üniversite Öğretim Üyesi ve Pedagoji

Yaşar KARAYALÇIN

Garp basınında ve kültür hayatında okuyucu mektuplarının çok mühim bir yeri vardır. Cemiyetin muhtelif zümrelerine ait dert ve meseleleri okuyucu mektupları sütunlarında kolayca takip ve tesbit etmek mümkündür. Her zümrenin kendi seviyesine uygun ve kendi ihtiyaçlarına cevap veren gazete ve dergileri mevcuttur. Okuyucu mektuplarının mahiyet, muhteva ve seviyesi bu gazete ve dergilere göre oldukça değişik manzara arzeder. Bu usulün pek çok revaç bulduğu İngiliz basınında en tanınmış imzalar bile okuyucu mektupları sütunlarında yer almaktadır. Memleketimizde son bir kaç sene içinde bazı gazete ve dergilerde bu sütunlar hakikaten dikkat değer gelişmeler kaydetmiştir. Okuyucularımız her sayıda daha çok gelişen "Okurların Forum'u"nda bunun en mükemmel ve seviyeli şeklini bulmakta ve çeşitli görüş ve davranışları şüphesiz bizler gibi ilgiyle takip etmektedirler.

İki hafta kadar evvel İstanbul'da çıkan bir günlük gazetede İstanbul Hukuk Fakültesinden bir öğrenci "Hukuk Fakültesinde Teminatlı Amme Hukuku İmtihanı" başlığıyla neşredilen mektubunda bu dersin imtihanlarından şikâyet etmekteydi. Bu mektuptan birkaç gün sonra aynı gazetede bir fıkra muharriri, 15 öğrencinin aynı dersle ilgili mektubundan bazı kısımları "Münevver yetişmek kolay değildir" başlığı ile neşretti. Bu öğrenciler de amme hukuku dersi kitabının 1500 sayfayı bulmasından ve imtihanlarda bu kitabın dip notlarına varıncaya kadar her tarafının sorulmasından şikâyet ediyorlardı. Zaman zaman üniversitedeki imtihanlar ve dersler hakkında basında buna benzer mektup ve yazılara raslanmaktadır. Üniversite meselelerinin basına aksedisiz tarzı - meselenin mahiyetine göre - oldukça değişik mahiyet arzette ve çok defa tek taraflı olmaktan ileri geçmemektedir. Yukarıda zikrettiğimiz mektuplarda da bu tek taraflılığı görmek mümkündür. Bununla beraber mektuplarda yalnız o dersi değil, pek çok dersleri de ilgilendiren umumi bir üniversite ve pedagoji meselesi mevcut bulunmaktadır. Biz bu vesile ile asıl mesele üzerinde durmak istiyoruz.

..

Üniversite öğretim üyesi, mesleğinin ilk yıllarında talebelerine ders notu vermek ister. Dersin mahiyetine göre bir iki yüz sayfa civarında bulunan ve umumiyetle tekdüze ettirilen ders notları birkaç senelik mesai sonunda hacmini bir iki misli artırarak ders kitabı şeklini alır. Öğrencilere bu defa ders notu yerine hacmi bir hayli artmış olan ders kitabı okutulur. Doçent olgunluk çağında verdiği bu eser üzerinde çalışmalarını ilerletir ve kitabın hacmi yıl geçtikçe ve umumiyetle profesör olduktan sonra ilk baskının birkaç mislini bulur. Profesörlüğün ileri yıllarında, bilhassa bazı derslerde kitabın hacmi bin, hattâ iki bin sayfayı

aşar. Ve hoca lisans sınıflarında talebesine bu sefer bu kitabı okutmaya başlar. Kitap hacminin artması ve muhtevasının daha zengin bir hale gelmesiyle o sahadaki Türk literatüründe şüphesiz mühim bir boşluk doldurulmuş ve üniversite öğretim üyesi de, başarısının iki objektif ölçüsü olan iyi ders verme ve iyi eser verme unsurlarından birini gerçekleştirmenin manevi hazzını idrak etmiş olur. Bazı tenkidlere rağmen bir bütün olarak ele alındığı takdirde üniversite yayımları, bilhassa ders kitapları son 10-15 sene içinde hakikaten büyük bir gelişme kaydetmiştir. Ancak, herkesi sevindirecek olan bu cihet mühim bir pedagojik meselenin aktüel bir mahiyet almasına sebep olmuştur: Üniversitedeki lisans talebesinin seviyesi değişmezken, hattâ gün geçtikçe biraz daha düştüğü müşahade edilirken bir öğretim üyesinin ilk sene 200 sayfalık bir ders notunu, sonraları 300-350 sayfalık bir ders kitabını, profesörlüğünde 1000, ordinaryülüğünde 2000 sayfalık bir kitabı okutmasında pedagojik bakımdan ne dereceye kadar isabet vardır?

Böyle bir meselenin mevcut olduğunu gösteren misaller bizde az değildir. Üniversitelerimizde bir ders müfredat programının ancak yirmide birini teşkil eden bir konuda lisans öğrencilerine 700-800 sayfalık bir monografik eserin okutulduğu ve öğrencilerin bu kitaptan imtihan edildiği bir vakiydir. Aynı şekilde birkaç öğretim üyesi tarafından müştereken okutulan bir derste bir öğretim üyesinin 1400 sayfa tutan eserinin yeni baskısını diğer bir öğretim üyesinin okumadan talebeyi imtihan ettiği ve bundan çeşitli güçlüklerin ortaya çıktığı da yine bir gerçektir.

Türkiyede ilmi yayınlar bugün beklenen seviyeyi bulamamıştır. Bir ilim kolunda bir garp üniversitesi öğrencisi muhtelif boylarda çeşit çeşit kitap bulabilir. Muayyen maksatlarla hazırlanmış olan bu kitaplar "précis, manuel traité cours, répétitorium" v.s. isimlerini alırlar. Öğrenci bu kitaplardan birini asıl ders kitabı olarak seçer, muayyen bir konu üzerinde derinleşmek ihtiyacını hissedince daha mufassal eserlere müracaat eder ve imtihan zamanında müesseseleri ana hatlarıyla öğretici veya hatırlatan daha küçük hacimde ve sırf bu maksatla kaleme alınmış olan eserlerden istifade eder. Türk üniversite öğrencisi bugün maalesef bu imkânlarla sahip değildir. İşte bu vaziyette iken bazı öğretim üyelerinin lisans seviyesini çok aşan eserlerini şu veya bu mülahaza ile lisans öğrencilerine okutmaya ve öğretmeye çalışmaları üzerinde durulmağa değer bir pedagojik mesele halini almış bulunmaktadır.

..

Üniversitenin ne gibi fonksiyonları ifa etmesi gerektiği hakkında pek çok şeyler yazılmış ve söylenmiştir. Bunlar üzerinde ayrı ayrı durulup münakaşa edilebilir. Fakat üniversitenin bir asli fonksiyonu vardır

ki kanaatimizce herkesin hiç olmazsa bu fonksiyon üzerinde mutabık olması gerekir. Üniversite herşeyden evvel bir öğretim müessesesidir. Üniversitenin şüphesiz diğer fonksiyonları da ifa etmesi gerekir. Fakat öğretim görevi bahis mevzuu olmayan bir üniversite tasavvur edilemez. Asli fonksiyonu öğretim olan bir müessesede çeşitli öğretim meselelerinin ortaya çıkmamasına tabiatıyla imkân yoktur. Mühim olan meselelerin mevcut olması değil, bu meselelerin lâyık olduğu şekilde, bilhassa üniversiteye lâyık olacak şekilde ele alınmasıdır.

Üniversitelerimizin bir öğretim müessesesi olarak karşılaştığı meseleler şüphesiz yukarıda temas ettiğimiz "lisans seviyesinde ders kitabı" meselesinden ibaret değildir. Dersler, imtihanlar, ders plânları, üniversiteye giriş, üniversite standardı, müfredat programları, talebe adedi, devam, ameli ders, ezbercilik, randıman, talebe-hoca münasebetleri ve öğrencilerin yalnız meslek adamı olarak değil aynı zamanda kültürlü bir insan hakiki bir münevver olarak yetiştirilmeleri gibi meselelerle yalnız Türk üniversiteleri değil, bütün memleketlerin üniversiteleri karşı karşıya bulunmaktadır.

Ancak bizde bu meselelerin ele alınış tarzı oldukça değişiktir. Her şeyden evvel öğretmen olduğuna inanmayan ve sadece kendi sahasının adamı ve mütehasısı olduğuna kani bulunan bazı öğretim üyeleri üniversitenin müşterek öğretim ve terbiye meselelerine ve kendi sahalarının özel pedagojik problemlerine yeter derecede ilgi göstermemektedirler. Fakültelerimizde ahenkli bir öğretim ancak takım çalışmasıyla her öğretim üyesinin kendisini öğretim cihazının muayyen bir uzvu olduğunu idrak etmesiyle ve o uzvun vazifelerini bihakkin yerine getirmesiyle mümkündür. Esasen Üniversite Kanunundaki "öğretim üyesi" terimi üniversite hocasının bir bütünün azası olduğunu açıkça ifade etmektedir. Ayrıca üniversite öğretim üyelerinin pek çoğunun müşterek bir pedagojik gayeden mahrum buldukları bir vakiydir. Bir çok derslerin muayyen bir müfredat programı mevcut değildir. Bir dersin normal konularının bir öğretim yılı içinde fiilen okutulup okutulmadığı yakından takip ve kontrol edilmemektedir. Talebe ile hoca arasında karşılıklı anlayışa, saygı ve sevgiye dayanan ahenkli bir ideal birliği değil, pek çok hususlarda - bir garp üniversitesinde görülmeyecek - suni bir mania, âdeti bir uçurum vardır. Biz öğretim yılı başlarında bütün öğretim üyelerini bir araya getiren ve fakültelerin en yüksek öğretim heyetini teşkil eden genel kurullarda o yılın öğretim meselelerinin umumi bir münakaşasının yapıldığını duymadık ve görmedik. Her öğretim müessesesi ders yılı sonunda o yılın öğretim faaliyetinin umumi bir muhasebesini yapması gerektiği halde fakültelerde tecrübe ve müşahedelerin teatisine ve karşılaşılan öğretim problemlerinin görüşülmesine imkân verecek bu çeşit genel kurul toplantılarına şahit olmadık.

Üniversitelerimiz bugün karşılaştıkları pedagojik problemlere, gereken ve üniversiteden beklenen ehemmiyeti vermemetedir. Üzerinde ciddi çalışmaları ve inceleme-

leri gerektiren mühim meselelerin sadece parmakla halledilmesi ve hele bu meselelerin pek çoğunun ele alınmayarak ortada hemen hiç bir problem yokmuş gibi davranılması üniversite ve ilim zihniyetiyle kabili telif değildir. Değil yalnız kendi öğretim meselelerini, hattâ memleketimizin kültür ve öğretim meselelerini önce ciddi, sonra ilmi bir şekilde ele alıp incelemek üniversite mensupları için şüphesiz bir memleket ve meslek vazifesidir.

Üniversitelerimizin üniversitenin öğretim meseleleri hakkında ilmi neşriyatı hemen hemen yok gibidir. Prof. Hırş'ın derlediği ve Ankara Üniversitesince bastırılan "Dünya Üniversiteleri ve Türkiye'de Üniversitelerin Gelişmesi" adlı iki ciltlik eser üniversite meseleleri için müracaat edilecek mükemmel bir kaynaktır. Ancak bu kitapta öğretim meseleleri - eser mahiyeti icabı - ayrı ayrı incelenmemiştir. Her ileri memlekette çıkan ve sadece üniversite meselelerini inceleyen bir dergi Türkiye'de mevcut değildir. Pedagoji kürsüleri, pedagoji sahasında kendine mahsus meseleleri ve hususiyetleri olan üniversite ve yüksek öğretim pedagojisiyle, bizim bildiğimize göre, ciddi bir şekilde ilgilenmemektedirler. Bunun en canlı misalini "Üniversiteler Milletlerarası Derneği" nin İstanbul'daki ikinci konferansında gördük. İstanbul Edebiyat Fakültesinin on müşahit delegesinden hiçbirini komisyon çalışmalarında dinlemek ve bilhassa pedagoji öğretim üyelerinin "Öğretmenlerin umumî ve mesleki formasyonunda Üniversitenin rolü" mevzuunda ne düşündüklerini duymak imkânını bulamadık. Dünyanın dört bir tarafından gelen delegelerin kendi fikirlerini ve meselelerini izah ettiği bu toplantılarda Türk görüşünü ve Türkiye'nin bu sahadaki problemlerini bildirmek vazifesi, hiç şüphe yok, pedagoji kürsülerinin öğretim üyelerine düşerdi.

Pedagoji öğretim üyelerinin üniversitenin pedagojik meselelerine karşı bu ilgisizliği yanında, bahis mevzuu meselelerin adeta sahipsiz kalmasının başlıca sebebinin Üniversite öğretim üyelerinin esaslı bir pedagojik formasyonuna sahip bulunmama-ları keyfiyetinde aramak lazımdır. Esasen öğretmenlerin pedagojik formasyonu, memleketimizin hemen bütün öğretim kademeleri için bahis mevzuu olan mühim bir meseledir. Bugün yalnız ilk ve orta öğretmen okullarından mezun olmuş öğretmenler ve bazı fakültelerde öğretim lisansı yapmış bulunanlar pedagoji dersi okumuşlardır. Orta öğretimde öğretmen olmak isteyen kimselerin bir senelik staj sonunda kabiliyet ve ehliyetlerinin öğretmenler kurulunda kabul dilmesini ve ayrıca türkçe, fenn-i terbiye ve felsefeden imtihan geçirmelerini şart koşan 1924 tarihli Orta Tedrisat Muallimleri Kanunu'nun 6 ncı maddesi, İstanbul Üniversitesinde Pedagoji Enstitüsü'nün kurulduğu bir tarihte, 1936 yılında "Kültür Bakanlığına bağlı erik okulları öğretmenleri" hakkındaki 3007 sayılı kanun ile (m. 14) ilga edilmiştir. Umumi bir kanun hükmünün hususi ve konuyla ilgisi bulunmayan başka bir kanun marifetiyle ilga edilmesindeki hukuki garabet bir tarafa bu ilga keyfiyetiyle orta öğretim öğretmenlerinde de "fenn-i terbiye" bilgisi yani peda-

goji artık aranmaz olmuştur. Aynı şekilde üniversite öğretim üyesi olmak için de her hangi bir pedagojik hazırlığa lüzum yoktur. Üniversite öğretim üyelığının bilgi tarafında çok ehemmiyet verildiği halde her nedense sanat tarafı üzerinde hemen hiç durulmamıştır. Doçentlik imtihanının son safhasını teşkil eden deneme dersinin normal pedagojik formasyonun yerini alması tabiatıyla mümkün değildir. Bugün üniversite öğretim üyesi ve yardımcısı öğretme sanatını eski loncalarda olduğu gibi sadece kalfa veya ustasından öğrenmekte ve bundan dolayı pek çok öğretim üyesi ancak şahsi tecrübe ve gayretleriyle kendilerine bir yol bulabilmektedirler. Öğretmenlik sanatını bu şekilde tesadüfe ve şahsi tecrübelerle göre elde etmiş olan öğretim üyelerinde pedagojik bir gaye birliği nasıl bulunabilir? Lisans ders kitabının hacmi meselesi gibi yazılı imtihan sorularının tesbiti, sözlü imtihan yapma tarzı, programların tanzimi, üniversite talebelerinin hakiki bir münevver olarak yetiştirilmesi meseleleri de hep üniversite öğretim üyelerinin hakiki bir pedagojik formasyon almış bulunmalarına bağlıdır. Müsterek bir pedagojik formasyonun mevcut olmaması öğretim konularında derece derece bütün üniversite kurullarında rastlanılan güçlüklerin başlıca sebebinin teşkil etmektedir.

İstanbul'da toplanan "Üniversiteler Derneği" Konferansının öğretmenlerin yetiştirilmesi konusundaki ikinci temin bir kısmını "Üniversite profesörü, yüksek derecedeki çalışmalarından ve araştırmalara hazırlıktan müstakil olarak, pedagojik bir formasyonuna sahip olmalı mıdır?" sorusu teşkil ediyordu. Komisyon çalışmalarında nedense hiç bir delege bu konuya temas et-

mek lüzumunu hissetmedi. Orada bir vesile ile tebarüz ettirmeğe çalıştığımız gibi bugün bu sahadada en aktüel, en mühim ve hattâ en müstacel mesele üniversite öğretim üyesinin pedagojik formasyonu meselesidir. Bir öğretim müessesesinin başka öğretim müesseselerine iyi öğretmen yetiştirilmesi için bu meseleyi şüphesiz kendi bünyesi içinde halletmiş olması gerekir.

Üniversite öğretim üyelerinin sağlam bir pedagojik formasyona sahip bulunmaları ve üniversite öğretim meselelerinin müzakere, münakaşa ve hallinde sadece pedagojik görüşlerin ve endişelerin hakim olması şarttır. İdarei maslahat, kapris, kayırma, keyfi hareket veya ilgisizlik gibi öğretmenlik sıfatının muhtelif derecelerde kötü kullanılması demek olan bazı vaziyetler üniversite vicdanı müsamaha ile karşılamamalıdır. Başta pedagoji kürsülerinin öğretim üyeleri olmak üzere bütün öğretim üyelerinin, üniversitelerin umumî ve kürsülerin hususî öğretim meseleleri üzerinde durmaları ve pedagojinin son gelişmelerini hassasiyetle takip etmeleri gerekir. Türk üniversite meselelerinin etraflıca ve açıkça münakaşa edilmesine imkân verecek bir üniversite dergisine şüphesiz büyük ihtiyacımız vardır. Üniversite ve fakültelerin zaman zaman kendi öğretim üyeleri ve yardımcıları arasında hususî seminerler veya kollokyumlar tertip ederek üniversitenin öğretim meselelerini, bu sahadaki gelişmeleri ve öğretim metodlarını münakaşa ve müzakere etmelerini temenni ederiz. Birçok eksikleri olan Üniversiteler Kanununun revizyonu bahiş mevzuu olduğu vakit ilk ele alınacak konulardan biri de herhalde müstakbel üniversite öğretim üyesinin pedagojik formasyonu meselesi olacaktır.

BÜRO ORGANİZASYONU İŞLERİNİZDE

EKONOMİ

SÜR'AT

Ve

EMNİYET

SAĞLAR

BÜRO ORGANİZASYONU için

lüzumlu malzemeyi

ÜSTAV
KOÇ TİCARET T. A. Ş.

BÜRO MAKİNELERİ ve MALZEMESİ ŞUBESİNDE

bulursunuz

Bir "Londra Günlüğü" Hakkında

Cavid ERGİNSOY

Harp içi Londrasının karartmalı, sığınaklı, alarmlı, uçan bombalı, ani ölümlü dünyasında yaşadığımız seneler, bir gün o günlerin, yalnız bize değil hiç o hayatı bilmeyenlere de yabancı gelmeyecek bir yakınlıkla anlatılabileceğini, bir gün memleketimiz edebiyatına da harp edebiyatı numunelerinin terci-me yoluyla değil, doğrudan doğruya, hem de taze, zengin ve şiirli bir Türkçe ile girebileceğini düşünmüş müydük? Aramızdan birinin - bugün birçok dergi okuyucularının Feyyaz Kayacan adıyla tanıdıkları Feyyazın - bir Londra Günlüğü (*) tuttuğunu ve bu günlükte "ölümüne dayattığı kahkahalarıyla, ölümün iki bacağına birden okuyuşlarıyla" Mrs. Valley'in, "sığınmakta bahçesini cebinde gezdiren, bütün ip uçlarını bahçesine bağlayan" Mr. Ellis'in, "her kadında büyüyen çimlenen, demlenen gözleriyle" Tütüncü Gareth'in, nihayet "tuzlu, ustalıkla, pazarlıksız, kaçamaksız eli, açık vücuduyla" postacının kızı Vera'nın ve onun "ölümünden arasıra izinli olduğu günlerde görebildiği kocası" tayyareci Max'ın yaşadıklarını biliyor muyduk?

Bu insanların arasında Feyyaz Kayacan kendini şöyle tanıtır: "Ve yabancı bir topraktan kopup gelen ve Dartmouth caddesinde İstanbulun arnavut kaldırımlarında çıkarttıklarına benzer ayak sesleri vermeğe çalışan ben vardım. İstanbulu düşündükçe içi minarelenen, içi kandil fenerleri gibi renklenen donanan ben vardım ben. Ben geceleri Dartmouth caddesine çıktığımda, karanlıkta yanımı yöremi göremezdim. Elektrik direklerinde kafamı parçalamaktan bıkmış İstanbuldaki çocukluğumdan ısmarladığım maytap ateşlerini elime geçirir, analarından babalarından gizli dükkân kapılarının kovuklarında delikanlılarla, kanlarında naraların zonkladığı erkeklerle sarmaş dolaş öpüşen, öpücüklerin arap saçına dalan kızları aydınlatır kıvılcımlandırırdım. Ve kanımın içinden göz kırpardım kızlara. Ve her kapı kovuğuna kocaman parçalar bırakırdım kendimden. Sevmenin Türkçesi, daniskası patlak versin diye zilli tefli zurnalı dudaklarda."

Buradaki hasret (minareler, kandil fenerleri, İstanbulun arnavut kaldırımları) bir Türkünür, tedailer (öpücüklerin arap saçı, sevmenin daniskası, zilli tefli zurnalı dudaklar) Türktür, fakat ölçü, tempo ve edebi gelenek İngilizdir. Hatıra Sait Faik geliyor belki yukarıdaki satırlardan, fakat Dylan Thomas da geliyor. Feyyaz Kayacan'ın edebiyatımıza getirdiği yenilik, esas itibarıyla birbirine yabancı olan iki unsuru (Türk his ve tedailerıyla modern Avrupa ede-

bi geleneğini) bu kadar yaklaştırmasıdır sanıyorum.

Bir şiirinde (*) Feyyaz hasretinin dizginlerini tamamen koyuvermişti, fakat hisleri gene kendiliğinden Avrupalı sanatkârın kontrolü altındaydı:

*Istanbulu gözüne koydu uykudan
nazardan öteye,
En külhanbeyi sokağından deminden
beri başlayıp
En uzun nefesli minaresine
tırmanmaya kadar,
Ve köprü altında yataraktan
Yosunlardan fazla,
Ve Yüksekaldırma halılar sererekten
Bir aşağı bir yukarı,
Ve Adalara giderekten
Aklında kalan vapurlarla
Ve intihar ederek Sarayburnundan.*

*Istanbulu sırtlamış gidiyor tavan
arasındaki adam.
Ve Türkçe konuşan sisler arasında
İstanbul duruyor.
Tavan arasındaki adamın kamaşan
omzunda
Bir papağan gibi, rengârenk omzunda
bir denizcinin.
Westminster köprüsü altından
Haliç'in sularında akan karpuz
kabuklarıyla*

(ö) Vatan'ın Sanat Yaprağı, 13 Mart 1955

Kavun-ı sandallarıyla.

Taymıs nehrine bakıyorum işte

Istanbulun güvertesinden.

Londra Günlüğü'nün Yenilik'te son defa çıkan kısmı Sığınak Hikâyeleri başlığı altında Postacı Kızı Vera'yı anlatıyor. Vera, harp zamanının yarımını hesaba katamayan, çünkü belki yarımı olmayan, fakat aksine korkunç bir vuzuhla aydınlanan bugün'ünün her saatine, dakikasına, saniyesine hayatı taşırıcasına doldurarak yaşayan insanlarından biridir. Gençliği, güzelliği ve sansüalitesi de zaten bu hayatla bağdaşmıştır. "Ne bilsin Vera? Keramette payı yoktu ki. Bilsen sanki atmıyacak mıydı aynı zari? Düşünmek neye yarardı kaderin teferruatını? Evrenine bir erkek dandanmıştı. Erkek göklerden izinli inmişti. Erkek bulut kokuyordu, yıldızlamasına geliyordu, gözleri mavi bakıyordu; erkeğin elleri sonsuzdu, ürpertileri kıskartınca. Kim vermişti bu elleri ona, fal kardeşi olsun diye Vera ile, bakıp bakıp avucunun içine? Ama tek taraflı çıkmıştı fal. Binlerce yolun yolcusu olan insanlar varken neden yolunu bulutlara yedirecek ve göğün ters yüzüne çivilenecek bir erkek çıkarılmıştı karşısına? İki yol birbirini nasıl bulmuştu? Kimin eliyle kesinleşmişti alın yazısının müveddesi ve hangi andan başlamak ve çürümek üzere? Vera'nın bunları düşündüğü yoktu. Vera'nın soluğunun can noktasında bir erkek vardı. Gözünün yerlisi bir erkek. Kader diye onu benimsemişti. Öte yanı teferruatı."

Başından itibaren "tek taraflı çıkan" falı biliyoruz. Biliyoruz ki Vera'nın "soluğunun can noktasındaki" erkek bir gün tayyaresinden düşecek, "göğün ters

Forumu Abone Olunuz

Abone Ücretleri : Bir yıllık 13.00 ve altı aylık 6.50 T.L. dir. Yabancı memleketlere iki mislidir. Abone ücretlerinin gönderileceği yerler :

Posta ile : P. K. 131, Ankara.

Banka havalesi ile :

T. C. Ziraat Bankası Merkez Müdürlüğü, Hesap No. 328/5858, Ankara.

Türkiye İş Bankası Yenişehir Şubesi, Hesap No. 533, Ankara.

Türk Ticaret Bankası Cebeci Şubesi Hesap No. 420, Ankara.

Derginin İdarehane adresi : Büyük Han No. 55, Yenişehir - Ankara. Tel : 27531.

Mektup veya telefonla bildirildiği takdirde ödemeli olarak abone kaydedilir.

yüzüne" çivilenecektir. Bunu belki Vera da Max da başından itibaren biliyorlardı. Belki Vera hikâyeye konu olan rüyasını Max ölmeden görmüştü. Buna rağmen evlenmişlerdi :

"Nikâh memuru o günedek binlerce çifte okumuş olduğu sözleri kirli, ezik konfetiler gibi, çekirdek kabukları gibi okumaya başladı. Vera'yı filân unuttu. İğreti baştan savma bir eda ile okuyordu. Sanki o değildi konuşan. Sanki elinde bir fatura vardı. Karşısındakilere değil de kendi kendine okuyordu. Odadan çıkıp gittikten sonra herkes, o gene o sözleri okuyup duracaktı kendiliğinden, durmak bilmeden, hep aynı yivdeki sesin bostan beygirliğini yapan gramofon iğnesinin, plâğın bir yerine takılıp kalması gibi. Nikâh memuru son soluğunu toprak altına kaçırdığı zaman da aynı şeyi yapacaktı. Cennete giderse melekleri, cehenneme giderse şeytanları evlendirecekti. Hiç bir yere gidemeyip de sesini boşluklara kiralarcasına, bir kepçelik toprağında sayıklayıp durursa, kurtları evlendirecekti kendi cebinden ve kemiğinden. Azala azala, çürüye çürüye. Kendinden bir kolalı yakası kalıncaya kadar, kolalı bir sesle konuşuncaya kadar. Nikâh memuru, çenesinin dilinin eleğinden hiçbir sözü kaçırmıyor sızdırmıyordu. Vera'nın babası hayretlerini hesaplıyordu. Vera'nın kanında konfetiler birbirini kovalıyordu. Dışardakiler, basamakların, kaldırımların tortuların üst katındakiler gibi değil; el değmemiş, bol keseden atılmamış türünden. Konfetiler Vera'nın damarlarında bayram yapıyor, bayramları koşuşturuyor, bayramlara kolan vurduruyordu. Max nikâh memurunun son sözünü, esneyişlerin bitimini iple halatla çekiyordu. Son söz gelmiyordu. Max, avucunda sımsıkı tuttuğu sabırsız yüzüğü Vera'nın parmağına geçirmek için evrenler dolusu açılmasını bekliyordu. Vera'nın babası, nikâh memurunun sözü kadar uzun olan hesapları desteliyordu. Memur bir şeyler mırıldanıyordu hâlâ. Bollukta zorlukta sizi birleştiriyorum, diyordu. Ve ölüm sizi ayırıcaya kadar birleştiriyorum, birleştiriyorum diyordu, sizi. Ve öte yandan

ölüm kulak kabartıyordu. Duymamazlıktan gelerek ve öte yandan ellerini oğuşturarak saman ve kefen altından."

Ölümün ehemmiyeti, onun herşeyden önce ve herşeyden sonra varlığı Kayacanın hem şiirinde hem nesirinde devamlı olarak işlediği bir temdir. Harp dünyasında ölümü yanbaşında hissetmemeğe imkân var mıydı?

Bir varmış
Ne varmış
Bir yokmuş
Ne yokmuş?

Bir varmış
Ölüm varmış
Bir yokmuş
Ölüm varmış

masasına inanmamağa imkân var mıydı?

Vera'nın Düşünde ölüm Max'ı nihayet buluyor. Yerdeki insanlara inerek gelen ölüm Max'ı kolayca havada yakalıyor. "Kursunların gevezeliği geliyor du arasıra aşağıdakilerin kulağına. Tak tak tak taktaktak.. Uzaktan ta davul sesinin içinden. Alınının tam ortasından. Çizgiler dehlizleşiyor. Örumcekler ortalanıyor. Max, Max, dikkat düşünüyorsun, Max, Maaaaax."

Max'ın düşüştü, saniyenin bilmem kaçta kaçında bütün hayatının çocukluktan ölümüne kadar gözünün önünden geçmesi ve hattâ uzun uzun ölümünü düşünmesi, bu ânları Feyyaz Kayacan stream of consciousness adı verilen tabii tedailer silsilesi usulüyle anlatıyor. Tecrübe Türk edebiyatında yenidir, neticesi fevkalâde :

Aşağıdaki tarlalara ne ekili acaba? Düşersem hangisine düşeceğim? Ekinler berbad olacak. Şu dümeni bir kavrayabilsem. Küçükken tatillerde şerbetçi otu toplamaya giderdim. Yüksek direklere asılıydı şerbetçi otları.. Tarla sahiplerinden yevmiye de alırdık. Şerbetçi otları kamyonlara yüklenip bira fabrikalarına gönderilirdi. Babam çok içerdi. Geceleri eve sarhoş döndüğünde beni uyandırır, bak sana ne getirdim der cebinden usulca bir gazoz şişesi çıkarırdı. Annemin kılı bile duymazdı.

Şişeyi sonra çöp tenekesine atardık. Annem görmesin diye. Ağzımdan sızan kanın da tatlı köpüklü bir tadı var.."

Max'ın son anlarındaki düşüncelerinde Vera vardır : "Vera'nın saçlarını dünyaya bırakıyorum Vera beni özlemeyecek, özlemlerin pususuna kapılmayacak. Niçin kapılsın, niçin suya düşürsün güzelliğe çevrik, sevmeye bütün süsleri ve hücrelerinin bütün donatımı ile alışık kadınlığının ışığa çıkardığı delilleri, gün ortasındaki uğurlarını. Vera'nın güzelliğini ve uğurlarını ve delillerini bırakıyorum."

Max, kendisine hayatta hediye olan Vera'yı, kendi ölümünden sonra tekrar hayata hediye etmekle tabiata hakkını verdiğine inanıyor. Vera da bu düştüen sonra aynı inancı, aynı hafifliği hissedecektir : "Vera düşünden uyandı ve, evet, dedi dünya adına, evet, dedi. Max'ın saydığı ve saymadığı uğurlara ve delillere evet evet dedi teninin kanısında ve güzelliğinin açısında evet.

Burada James Joyce'un Ulysses'inin sonunu hatırlamamak imkânsız! Bloom'un karısının rüyası da böyle bitiyordu :

"... when I put the rose in my hair like the Andalusian girls used or shall I wear a red yes and how he kissed me under the Moorish wall and I thought well as well as him as another and then I asked him with my eyes to ask again yes and then he asked me would I yes to say yes my mountain flower and first I put my arms around him yes and drew him down to me so he could feel my breasts all perfume yes and his heart was going like mad and yes I said I will yes."

Bu benzerlik ne bir taklit, bir özen-ti ne de saf bir tesadüftür. Evet'ten daha kuvvetli kelime her iki rüyanın sonunda da mümkün değildi. Belki bu kelimeyi bu şekilde kullanmayı Feyyaz Kayacan James Joyce'dan öğrendi. Mümkün. Hatta Kayacanın bu yazardan ve diğer bazı batılı yazarlardan öğrendiği birçok teknik maharetler var. Ancak onları Türkçeye tatbik etmekle edebiyatımızda yeni açılan bu tecrübecilik çığırını yaşatan yazarı bu yüzden ayıplamıyor, bilâkis alkışlıyoruz.

Ödül Kazanan İki Kitap

Cavit Orhan TÜTENGİL

Türk Dil Kurumu, her yıl ilim ve edebiyat eserleri için vereceği ödüllerden ilkinin geçen ay dağıttı. Türkçenin gelişmesini, yayılmasını yazı dilimizde hızlandırmak amacını güden bu teşebbüsüyle Türk Dil Kurumu, üzerinde çok söz edilmiş bir konuda, kendi payına düşeni gerçekleştirmiş oluyor. Genç edebiyat ve ilim mensuplarından çoğunun içten gelen bir anlayışla üzerinde işleyip durdukları dili-

miz, böyle bir armağan sebebiyle daha da derinden ele alınacak değildir. Çünkü dil işi, dilde duruluk ve türkçecilik akımı, hızını en azdan son yüzyılımızın Batılılaşma, kendimizi bulma hareketinden almaktadır. Sağlam temeller üzerinde yükselen bir fikir akımının armağanlandırılması, teşvikten çok, değerlendirici olması bakımından önem taşıyor.

Ödül kazanan iki kitap, yönetmeliğine

uygun olarak Türk Dil Kurumuna yollanmış olan eserlerden bir jüri tarafından seçilmiştir. "Türk Dili" dergisinin Ekim sayısından öğrendiğimize göre, Kuruma 2 ilim kitabı ile, 1 şiir, 3 hikâye ve iki çevirmeci tarafından yollanan 4 tercüme gönderilmiştir. Başka bir deyişle, 2 ilim adamıyla bir şair, üç hikâyeci ve iki tercümcü Türk Dil Kurumunun çağrısına katılmışlardır. Gelecek yıllarda çok daha kabarık sayılarla çağrıya katılacaklar olacaktır.

1954 yılı için ilim ödülü Dr. Gündüz Akıncı'nın "Abdülhak Hâmit Tarhan" adlı kitabına verildi. Şairin "Hayatı, Eserleri ve Sanatı" bir doktora çalışması olarak

Dr. Akıncı'nın bu kitabının konusu olmaktadır. (Ankara 1954, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 302 sf. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Yayınları: 93, Türk Edebiyatı Serisi: 3).

Dr. Gündüz Akıncı kitabının Önsözünde (Bence, yalnız sanat eserlerindeki davranışımız yetişmez, her alanda türkçenin kaygısını çekmeliyiz.) demektedir. Abdülhak Hâmit Tarhan üzerinde çalışırken bu kaygı ona kılavuzluk etmiş. Bir yandan (... Hâmit'in nazmını anlatmak, onun bu alanda yaptıklarını incelemek) isterken, ikinci amaç olarak da (... külfetli anlatıştan kaçtım, konuyu herkesin anlayabileceği bir dile ile işlemeğe çalıştım.) cümlesinde dile gelen yolu seçmiş. Böyle yapmakla da iyi etmiş. Çatık kas' ilim kitaplarıyla karşılaşmağa alışık okuyucular için ilk bakışta yadırganabilecek olan, güleç yüzlü bir eser meydana getirmiş.

Sayın doçent, konusunu incelerken yeni bir metotla karşımıza çıkmıyor. Edebiyatımızda alışlagelen biyografi eserlerine, iyi bir örnek veriyor. Hâmitin kitaplarını birer birer ele alarak, her türlü önfikirden uzak, objektif neticelere varmağa savaşıyor. Hâmit etrafında zamanla meydana gelmiş olan ölümsüz pohpohlamalar onun yolunu kesememiş. Adım adım ilerleyerek, gerektikçe kıyaslamalar yapılarak okuyucusunu inandırıcı neticelere götürüyor. Bu çalışmadan Hâmitin de, bir bakıma, alın akı ile çıktığını söylemeliyiz. Gerçi yazar, Hâmiti bir dâhi olarak göremiyor, onu yoğuranın Namık Kemal olduğunu kitabının bir kaç yerinde belirtiyor. Fakat, Abdülhak Hâmit Tarhan'ın Tanzimat Edebiyatının gelişmesindeki payını, fikir tarihimizdeki yerinin gene de şairliğinden ileri geldiğini ortaya koyuyor.

Dr. Gündüz Akıncı'nın şair Hâmitte affedemediği taraf, çoğu eserinde yer alan yapma dildir. Gölgesinde yeni bir neslin yetiştiğini kabul ettiği şairin, bu sebeple, yarın okunabileceğini sanmıyor. (... onun nazmımızın gelişmesinde, Batı edebî türlerinin yerleşmesinde ne kadar büyük emekleri olduğunu çok iyi bilirim; ..., ama, onu bir dâhi olarak göremiyorum; çünkü, bütün büyük söz sanatçıları, kendi ana dillerine ışık ve can verirler; ... Hâmit'se dile gerektiği önemi vermedi.) diyor (sf. 251).

Şairin sosyal meseleler karşısındaki durumu Dr. Gündüz Akıncı'nın, biraz da iğneleyici, hücumuna uğruyor; okuyucuya, ister istemez, Nurullah Ataç'ın Abdülhak Hâmit adında bir şair değil, bir Sefaret kâtipi tanıdığını hatırlatıyor. Hâmiti Namık Kemalle kıyaslayarak şu hükme varıyor: (... Hâmit Tanzimat edebiyatını yapanların, geliştirenlerin başındadır; ama onda, Kemal'de olduğu gibi devrin o büyük heyecanı yoktur, meydan adamı değildir, öyle pek etliye sütlüye karışmaz, "vaziyete idare" etmesini bilir, ne de olsa mesleği diplomatlıktır.) (sf. 250).

Dr. Gündüz Akıncı'nın kitabı üzerine edebiyat tarihçilerinin söyleyecekleri olabilir. Bazı hükümlerini yadırgayabilir, öl-

çülerini dar bulabilirler. Fakat etraflı çalışmasını, bilhassa dilindeki duruluğu, anlatışındaki açıklığı öveceklerini umarım. 1954 yılında Türkiye'de yayınlanan ilim kitapları arasında Türk Dil Kurumunun ödülünü kazanmayı hak etmiş tek kitap Dr. Gündüz Akıncı'nın kitabıdır. Kuruma yollanan iki kitap arasından seçilmiş oluşu, bu gerçeği değiştiremez. "Abdülhak Hâmit Tarhan" kitabının ödül kazanmasının bize verdiği umut, bu kitabın daha geniş bir okuyucu topluluğu tarafından aranıp okunabileceğidir.

..

1954 yılının ödül kazanan ikinci kitabı Cahit Külebi'nin "Yeşeren Otlar" adını taşıyan şiirleri oldu. (İstanbul 1954, Yeni Matbaa, 79 sf., Varlık Yayınları, sayı: 293) Ödül kazanacak edebiyat eserinin seçilmesinin çekimeli geçtiği anlaşılıyor. Yabancı dillerden Türkçeye yapılan çevirmeler üzerinde de durulmuş. Türk dilinin gelişmesinde başka dillerden Türkçeye eser çevirenlerin büyük yeri olduğunu kimse inkâr edemez. Bu işi, Mehmet Fuat gibi anlayışlı bir şekilde yapanların hizmeti elbette anılacaktır. Gelecek yıllarda, ödül kazanan çevirmelerle karşılaşsaksak bunu yadırgamayız da. Fakat, çağdaş şiirimizin Türkçeye hizmeti, bütük edebiyat çeşitlerinin başında gelir. Bu bakımdan, ilk edebiyat ödülünün Türk Dil Kurumu tarafından bir şairimize verilmesi çok yerinde olmuştur. Hele bu şairin, yıllar yılı-

dır Türkçenin şiirini yazan Cahit Külebi oluşu, daha da memnunluk vericidir. "Adamın Biri", "Rüzgâr", "Atatürk Kurtuluş Savaşında" ve "Yeşeren Otlar" türkçenin soluk alıp verdiği şiir kitaplarının adıdır.

Devletten gelen nefesle üflenmediği için halk topluluklarına sıcaklığını yitirmiş görünen Dil Bayramı, diri aydınların bayramı olmakta devam ediyor. Gelecek 26 Eylülde de Türk Dil Kurumunun ödül kazanan kitaplarını öğreneceğiz. Fikir ve edebiyat alanlarında türkçeyi kendilerine kaygı edinenleri, bir kurulun şahitliğiyle, güze girerken tanyacağız. İlim ve sanat adamlarımızın her yıl, bu yarıştan yüz akı ile çıkmalarını dilerim. Şu gerçeği bir daha hatırlatalım. Türkçe endişesi taşımadan soylu fikir ve edebiyat eserleri ortaya konulamaz.

Düzeltilme

Forum'un 1 Ekim 1955 tarihli sayısında C. O. Tütengil arkadaşımızın Z. Gökalp'ın kitaplarına dair yazısında yazının sonu ortaya ortası da sona geçmiştir. Bu arada "Diyarbakir" kelimesi de Diyarbakır şeklinde çıkmıştır. Halbuki Z. Gökalp'ın yazıları "Peyman" ve "Diyarbakir" gazetesinde çıkmıştır. "Ziya Gökalp'ın Diyarbakirdeki İlk Yazı Hayatı" adı altında çıkacağını yazdığı kitabın doğru adı: "Ziya Gökalp'ın İlk Yazı Hayatı" olacaktır.

Düzeltilir, özür dileriz.

Saçlarınızın Yerini Hiç Bir Şey Tutmaz

VAKTİNDEN ÖNCE DÖKÜLÜR

KAŞINTI VE KEPEKLERİ YOK EDEN, SAÇLARINIZIN

DÖKÜLMESİNİ ÖNLEYEN SAPIKSİN KAT'I BİR TEDAVİDİR

S A P I K S İ N

BÜTÜN ECZANE VE PARFÜMÖRİLERDE SATILIR.

Georg Markowitz

Georg Markowitz, 9 Ekim cuma günü tam yedi saat ders verdi; sene 1953. Son öğrencisi de yanından ayrıldıktan biraz sonra, piyanonun üzerine yığılverdiğini gördüler. Değerli piyanistin Türk sanatına ettiği hizmetler bu suretle sona eriyordu. O günden bu yana, tam iki yıl, hasta yatağından çıkamadı. Nihayet 15 Ekim 1955 cumartesi günü bütün acılarından kurtulduğunu işittik. Georg Markowitz'in hastalanmasıyla ve ölümüyle Türk Operasında büyük bir boşluk açılmıştır.

Devlet Konservatuvarı Müdürünün ve Almanya Büyükelçiliği Müsteşarının, cenaze merismindeki konuşmalarını sütunlarımıza aynen alarak değerli sanatçıyı anmak istiyoruz.

Devlet Konservatuvarının ve Devlet Operasının kıymetli ve emektar hocası Georg Markowitz'i ebedi istirahat-gâhına tevdi etmiş bulunuyoruz.

Georg Markowitz, 25 temmuz 1889 da Almanya'nın Strelno şehrinde doğmuş, 1 ekim 1955 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir. 66 senelik ömrünün en feyizli ve olgun devresini bize hasretmiştir. Kendisine vazifesini başarmış bir insan olarak huzur ve sükûn içinde yurdumuzun şu kıymetli köşesinde yatmasını dileriz.

Markowitz, 1936 senesine kadar Almanya'da Breslau, Berlin, Gablonz şehirleri operalarında orkestra ve koro şefi olarak çalışmış ve bu tarihte Ankara'ya davet edilerek Konservatuvarın

Şan ve Opera bölümünde ve Devlet Orkestrasında son zamanlara kadar değerli sanatkarlar yetiştirmiş ve Türk sanat hayatına önemli hizmetler görmüştür.

Devlet Konservatuvarında uzun seneler Baş Korrepetitör olarak çalışan Markowitz, tegannî sanat ve zevkini en ince ve hassas noktasına kadar öğrencilerine aşılamış, bunun için durmadan çalışmıştır.

Alman, İtalyan, Fransız, Avusturya tegannî üslûp ve interpretasyonlarına vakıf bulunan kıymetli hocamız Markowitz, daima yanımızda, gönlümüzde kalacaktır. Türk Operasının ve Konservatuvarının kuruluş tarihinde en mühim yeri işgal edecektir. Sanatkar olarak ona ebedî şükran ve minnetleri-

mizi takdimi bir borç telâkki ederim.

Fuat TURKAY

Almanya Büyükelçiliğinin bir mümessili sıfatıyla ve bu hazin toplantıda bizzat bulunmağa maalesef fırsat bulamayan Büyükelçi adına bir iki söz söylemek, aynı zamanda üç seneye yakın bir zamandan beri şahsen tanıyıp takdirkârı olduğum Markowitz ailesinin bir dostu sıfatıyla teessürlerimi ifade etmek isterim. Aramızdan ayrılan bu kıymetli adamın yirmi sene müddetle Türkiye'nin merkezi Ankara'da müzik hayatının kuruluş gelişmesinde ne derece müessir olduğunu yetkili bir ağızdan dinlemiş bulunuyoruz. Ben, Profesör Markowitz'i, pek hareketli bir sanatkar ve müzik hocası olduğu zamanlarda tanımış ve şahsiyetinde hakikî ve pek iyi bir insan hüviyeti sezmiştim. O, vazifelerine bütün gönülleri ile bağlanan, bu uğurda takat ve sıhhatlerine değer vermeden kendilerini seve seve feda eden insanlardan biri idi.

O, dünyada, bilhassa vatanımız Almanya'da derin bir kin ve şuursuzluğun hüküm sürdüğü zamanlarda, milletleri birleştirmeye yarayan musikinin bir misyoneri sıfatıyla dost Türkiye'ye gelmiş ve bu güzel Ankara'da saçtığı feyizlerle yalnız Türk dostlarımıza değil, kendi vatanına da hizmet etmiştir. Bu vadide, onun Ankara'da sarfettiği müsmir gayretleri vatanımız unutmayacak ve onu şükranla yâd edecektir.

Dr. RÖHRIG

Besançon Üzerine Tartışma

Bedii SEVİN

Forum'un 37. sayısında (1 ekim 1955) yayınlanmış olan bir yazım, Akis'in 75. sayısında adamakıllı çürütülüyor. Ben, Besançon uluslararası amatör orkestra şefleri yarışmasının kolay olduğunu ve böyle bir yarışmayla şeflerin değerinin anlaşılamayacağını söylemiştim. Verilen cevabı gözden geçirmemiz faydalı olur :

"Eğer nota okumasını, ölçü vurmamasını iyi biliyorsanız ve daha evvel sazların giriş çıkışına mim koymuşsanız hiç çekinmeden siz de böyle bir sınava girebilirsiniz, orkestra kendi kendine yürüyecektir." Forum Dergisinin "Müzik" sütunundaki bu satırları okuyunca insanın hemen eline değnek geçirip orkestra idare etmeye koşacağı geliyordu. Sanat bu kadar ucuz ise sanatkar olmak işten bile değildi.

Ne garip tesadüftür ki Berlioz'dan Karl Schuricht'e kadar pek çok müzisyen, sadece nota okumasını, ölçü vurmamasını bilmekle kendini şef sanan ve bir orkestranın başına geçen asalaklardan dert yanmaktadır. Hattâ Alman dilinde bunun gibileri anlatmak için

"Takttschlaeger = darp vurucu" gibi yarı mizahî bir deyim bile vardır. Halbuki musiki tarihinde şarlatan kemancılardan, sahtekar piyanistlerden bahsedildiğini duymadık. Forum'un 36. sayısında yazdığım satırları okuyunca elinize bir değnek geçirip orkestra idare etmeye koşabilirsiniz; ama bu, sanatın ucuzladığına delil değildir: ozaman size sanatkar mı, estâğfurullah, olsa olsa "darp vurucunun biri" derler.

Akis'in yazarı ufak bir yanılmadan sonra (üzerinde durmaya değmez; merak edenler dergiyi bulup okur) makalesine şöyle devam ediyor :

Aslında bu müsabakanın programı, bir şefin muhtelif cephelerini aydınlatmağa müsait bir şekilde tertiplenmişti. Böyle bir yarışma ile şeflerin değerlerini anlamağa imkân olmadığı söylenemez... Belki Johann Strauss'un "İmparator Valsi" nin ve bir dereceye kadar da Weber'in "Oberon" uvertürünün, daha ziyade şefin teknik imkânlarını ölçmeğe müsait olduğu ileri sürülebilir. Ancak Liszt'in "Prelüdlere"indeki ve küçük bir parça olmasına rağmen De-

bussy'nin "Cortege" indeki mânâ ve ifadesi ve sadece bu iki eserin bile bir orkestra şefinin yaratıcı cephesini kolayca ortaya çıkarabileceğini unutmamak lazımdır. İcracı, partisyon hudutları içinde bir hareket serbestliğine sahiptir ki yaratıcı kudreti bilhassa burada mevzu bahis olur. Bunda armoninin bütün hususiyetlerine riayet etmek şartı ile bazı noktaları bilhassa belirterek, buna mukabil bazılarının önemini kasden azaltarak umumî renklere verilecek değişiklikler kadar, tempo, ölçüler de ehemmiyetlidir. O halde sadece "ölçü vurmamasını bilmek" sehpa çıkarmak için kâfi değildir.

Besançon'u, yarışmanın şartlarını bir an için unutursak yukardaki satırların altına ben de imzamı atarım; ancak bir paragraf sonra durum değişiyor :

Esasen, Besançon'da da şeflerin karşısına programdaki eserleri hazmetmiş bir orkestra çıkmıştı. Prova fırsatı yoktu.

Tanınmış müzik yazarlarından Alfred Szendrei "Dirigierkunde" adlı eserinde bu konuya temas etmiş. Bizi ilgilendiren birkaç paragrafı aynen naklediyorum: "Sanat değeri yüksek hiçbir orkestra icrası yoktur ki uygun ve şurlu provalara dayanmasın. Herhangi bir orkestra, daha evvel zikre değer bir çalışma yapmadan da iyi bir konser ve

rebilir; fakat bunu bazı uygun şartların tesadüfen bir araya gelmesiyle izah edeceğiz... Provalar, bir şefin can damarı olduğu kadar sanatkârca müzik yapmanın da ana şartıdır... Bir şef, ancak yeteri kadar prova yapmaya imkân bulabilirse konserin aksamadan geçeceğine ve sanatkârca maksatlarını ifade edebileceğine güvenir."

Ben işte bu noktadan hareket etmiştim. Yazımdan bir paragrafı tekrar okuyalım: "Herşeyden evvel böyle bir yarışmayla şeflerin değerlerini anlamaya imkân olmadığını söylemeliyiz; hiç olmazsa sanatkâr cephesini, yaratıcı cephesini... Çünkü çaldırmakla çalıştırmak arasında çok fark vardır." Akis'in müzik yazarı, "bilhassa orkestra idaresi mevzuunda birincisini başaran bir müzisyenin diğerine de muktedir" olacağına inanıyor. Ben bütün bütüne ters kanaatteyim; iyi çalıştırmanın iyi idare etme ihtimali iyi idare edenin iyi çalıştırma ihtimalinden daha kuvvetli olmalı. Sebep ile sonucu birbirine karıştırırsak bütün eğitim ilkelerinin zıddına gitmiş oluruz. Nitekim koca Furtwaengler'in bile deşifreden gözü yılmış; mektuplarından birinde şöyle yazıyor: "Bir orkestra ile iki-üç prova yapmadan anlaşmama imkân yok; ben forte derim, onlar fortissimo çalar, ben piano derim, onlar pianissimo'ya düşer. İnsan birbirinin lisanını öğreninceye kadar epeyce vakit geçiyor. Hele orkestra usta ise, o korkunç routine'e sahipse bir bakarsınız siz onu idare etmiyorsunuz, o sizi sürüklüyor."

Akis'ten okumaya devam edelim:

Orkestra kendi kendine yürüyebilse, 47 değil, 1047 kişi idare ettiğinde de netice aynı olacaktır. Halbuki Toscanini ayrıldıktan sonra NBC Senfoni Orkestrası'nın şefsiz bir konser verdiği, buna mukabil en ufak bir alâka dahi çekemediği hatırladadır.

Dostumuz burada kendi kendisine cevap vermiş: NBC Orkestrasının şefsiz bir konser vermesi, orkestranın -iyi yahut kötü- kendi kendine yürüyebilmesine delil sayılmaz mı? Eğer o sırada şef kürsüsüne nota okumasını ve ölçü vurmasını bilen biri çıksaydı, icranın şerefini yahut şerefsizliğini ona malederdik. Zaten ben o cümleyle, bir orkestranın, başında iyi bir şef olmadan da yürüyebileceğini söylemek istemiştim; yoksa kendi kendine çalan bir orkestradan değerli icralar ummak hafifliktir kanaatindeyiz. Daha evvel de yazdığım gibi meselenin ruhu provadadır.

Akis'in müzik yazarı makalesine şöyle devam ediyor:

Debussy'nin "Cortège"i kısa bir parçadır. Ancak buradaki kasdı hataları küçümsemek için pek fazla iyimser olmak lâzım. Gerçi plâktan yüzlerce defa dinlemek sureti ile armoni bakımından tanımak mümkündür ve hakikaten kestirme bir yoldur. Lâkin eser ister kısa, ister uzun olsun; ancak hassas partiyonu duyabilen- bir kulak buna tamamen nüfuz etmeğe muktedirdir. Son-

ra, armoni değişikliğini sezince çat diye sehpaye vurmak da kâfi değil. Zira, şef orkestraya hatanın ne olduğunu ve nasıl çalınması gerektiğini de bildirecektir.

Bir şefin mutlaka "partiyonu duyması", "armonileri duyması" şarttır. Bunda bütün müzik yazarları birleşiyor (Bakınız: Ernst Kunwald - Pult und Taktstock, Felix Weingartner - Über das Dirigieren, Cahn Speier - Handbuch des Dirigierens, Alfred Szendrei - Dirigierkunde). Ancak Debussy'nin "Cortège" i bu yeteneği sınamak için en uygun parça olmasa gerek. Bir defa kısadır; daha mühimi kolaydır; en mühimi, suluboya gibi şeffaf, bütün partilerin rahatça takibedilebileceği bir eserdir. Eğer plâgını üstüste yirmi otuz defa dinliyorsanız Cortège'in kalbini beyninize çıkarmış olursunuz. Artık en ufak hatayı farketmeniz (orkestrasyonu da pek sade olduğu için) hatanın menşesini bulmanız işten bile değildir. Elveda "partiyonu duyma", elveda "armonileri duyma". Acaba bu durumda jüri heyeti, kulağı gerçekten keskin olanla işin hilesine sapsız olan açık gözü nasıl a-

yırdedebilir? Hem biz, Akis yazarı gibi, Cortège'i plâktan yüzlerce defa dinlemenin bu bapta kestirme bir yol olduğuna da inanmıyoruz. Zira partiyonu duyan, bir defa notaya baktı mı çıkacak sesi kafasında derhal canlandırabilir.

Şimdi okuyucularına bu ışık altında Akis'in 67. sayısını (20 ağustos 1955, sayfa 27) okumalarını rica ederim:

"Geçen hafta Ankara'da genç bir adam, günlerinin mühim bir kısmını Marif ve Maliye Vekâletleri arasında geçirdi. Kalan zamanında, orkestra partiyonları okudu; bir dostunun evine gidip plâk dinledi. Aynı plâğı üstüste... Israrla dinlediği bu plâk, Debussy'nin "Küçük Süit" inden "Cortège" kısmıydı. Bu gencin adı, Pertev Apaydın'dı."

Okuduğunu Anlamak

Yine Akis'in müzik yazarından söz açacağım; derginin 76. sayısında benim Forum'daki yazımı ele almış (Forum, sayı: 37, 0+10=10, 10-10=0); doğru düşünmediğimi söylüyor. Bir paragrafı aynen naklediyorum:

TÜRKİYE \$ BANKASI

1955 İkramiye Plânı

**İKİŞER DAİRELİ
5 APARTMAN
BAHÇELİ 15 EV
725.000 LİRA**

tutarında para ikramiyeleri

Hesabınızda en az 150 lira bulundurunuz.

Keşide tarihleri:

1 Mart	1 Temmuz	1 Kasım
2 Mayıs	25 Ağustos	30 Aralık

TÜRKİYE İŞ BANKASI
paranızın... istikbalinizin emniyeti

D-109

"Hülâsa, biraz itina ve takviye ile Fılârmoni Orkestrasından çok iyi neticeler almak mümkün olacaktır. Nitekim buna benzer noksanlar, opera için ayrılan orkestraya dışardan bazı sanat-kârlar getirtmek suretiyle telâfi edilme-ğe çalışılmaktadır. Müzikseverlerde haklı olarak memnuniyet uyandıran bu teşebbüs karşısında bir yazar, hiç de memnuniyet duymadığını belirterek, hariçten davet edeceğimize, sanatkârların bizden yetişmesini beklememizi ve gayretin sadece bu yolda gösterilmesini tavsiye ediyor."

Akis yazarının bu mânâyı benim hangi yazımın hangi satırından çıkardığını öğrenmek isterim. Galiba maksadımı anlatabilmek için Forum'un 37. sayısındaki yazımı kısaca tekrarlamam gerekecek: ben, Cumhurbaşkanlığı Orkestrasını yıllardan beri için için yiyen ve çökerten sebeplere el atılmadığını, hâlâ meselelerin yüzünde dolaşıldığını, dışardan solist getirmekle hiçbirşeyin halledilemeyeceğini, memleketimizde yirmi yıl evvel tam 52 yabancı uzman bulunduğunu, bugün yine onlara ihtiyacımız olduğunu, bu gidişle yirmi yıl sonra kapımızı yine yabancılara açmak zorunda kalacağımızı, onun için Avrupa'dan gelecek sanatçılara, önümüzdeki yıl onların sayesinde dinliyeceğimiz iyi konserlere sevinemediğimizi yazmışım. Hariçten sanatçı davet etmemek, sanatkârların bizden yetişmesini beklemek, sadece bu yolda gayret göstermek gibi garip fikirler Akis yazarının kendi icadı. İşin tuhafı, bu noktadan hareket ederek tam bir sütun yazı yazmış. Mammafi güzel ve doğru şeyler söylemesine fırsat verdiğim için seviniyorum. Cumhurbaşkanlığı Orkestrası ve meseleleri yıllardan beri çıkmazda; ilk fırsatta bu konuya biz de el atacağız.

Onbeş Günün Yayınlar

Bibliyografya :

Dr. Müjgân CUNBUR: Türk kadın yazarların eserleri. Bibliyografya 1928-1955. Ankara 1955 Son Havadis M. 255 s. 8° 750 kuruş. Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları: 3.

M. Ziya ÜNSEL: Spor bibliyografyası. (1953 e kadar). İstanbul 1955 Kader B. 99 s. 8° 100 kuruş. Malatya B. T. Bölge Mü-

dürlüğü Neşriyatı No. 2.

Adres kitabı :

İstanbul Ticaret Odası. Adres Kitabı. 2 cilt. İstanbul 1955, İstanbul Matbası T. A. O. 4°.

Ahlâk :

Münir Raşit Öymen: Bugünün ahlâk terbiyesi meseleleri ve ahlâkın testle ölçülmesi. 2. baskı. İstanbul 1955 Matbaacılık Okulu. 80 s. 8° 100 kuruş.

Maliye :

Muhtelif memleketlerde servet ve sermaye vergileri. Ankara 1955 Gürsoy B. 107 s. 8°. Maliye Vekâleti Maliye Tetkik Kuru-

lu Neşriyatı: 1955-56: 70.

Atif SANVER: Fransa'da tarım kazançlarının teklif şekilleri. Ankara 1955. Gürsoy B. 50 s. 8°. Maliye Vekâleti Maliye Tetkik Kurulu Neşriyatı: 1955-56: 68.

Derliyen: Perran ERALP

DÜZELTME

Geçen sayımızın Kültür bölümünde çıkan, Bülent Ecevit'in "Sözde Kalan bir Devrim: Lâyiklik" başlıklı yazısında, 28 inci sayfanın 3 üncü paragrafının son kelimesi "göstermektedir" değil, "göstermemektedir" olacaktı.

Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü : Nilüfer YALÇIN

Sekreter : Orhan BALI

İdarehane Tel. : 27531

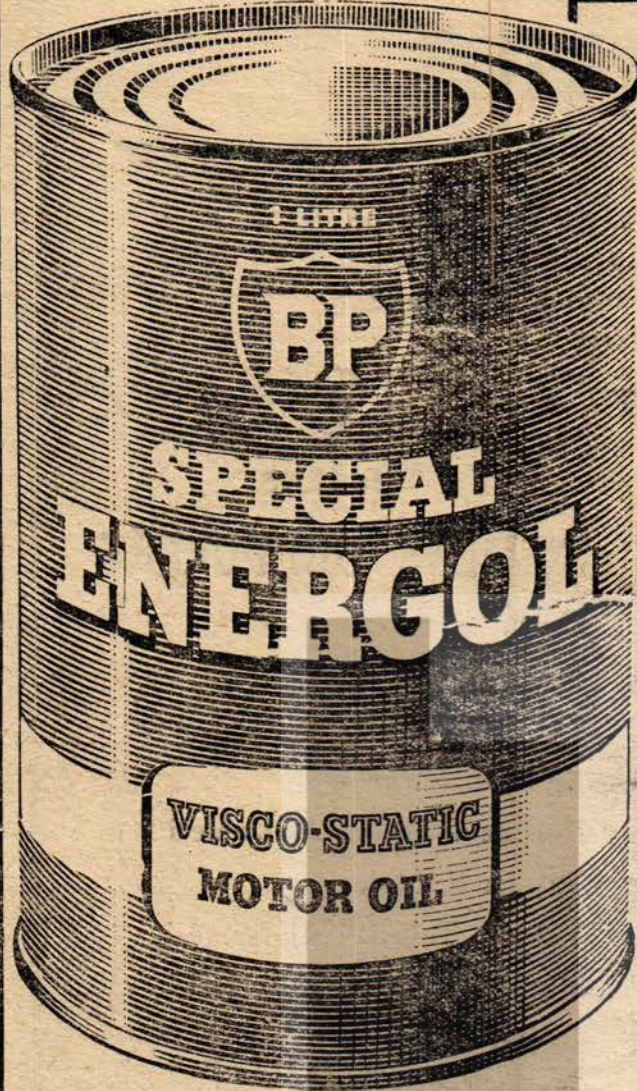
Basıldığı yer : Yeni Matbaa — Ankara, — Tel : 15023.

Muhabank

En ucuza malolan en pahalı motor yağı

BP SPECIAL ENERGOL

motor aşınmasını
% 80 azaltır

benzinden **% 12** ye varan
tasarruf sağlar

Piyasaya yeni arzedilen BP SPECIAL ENERGOL halen bütün motor yağlarından daha pahalıdır... fakat temin ettiği faydalar bu cüz'i fiat farkı yanında o kadar fazladır ki bugün Avrupanın her tarafında bu yeni yağ için "ucuza malolan pahalı yağ," denilmektedir. Filhakika BP SPECIAL ENERGOL

- motor aşınmasını % 80 azaltarak motorun ömrünü en az iki misli uzatır
- bazı ahvalde yakıttan % 12'ye kadar tasarruf sağlayarak fiat fazlalığını derhal telâfi eder
- her hararete mükemmel bir yağlama temin ettiğinden motorun daha az gayret sarfiyle çalışmasını temin eder
- akümülatörü zayıflatmaz, iştiâl hücresindeki teressübâtı azaltır.

Motorunuzun daima iyi kalması, daha iyi randıman vermesi ve aşırı aşınma ile çalışması için hemen bugün karterinizdeki yağı BP SPECIAL ile değiştiriniz

SPECIAL ENERGOL

VISCO-STATIC MOTOR YAĞI

BRITISH PETROLEUM ŞİRKETİNİN YENİ BİR MAMÖLÜDÜR BP-6

BP BENZİNİ zait BP 08 paranzın tam mukabili kuvvet temin eden, piyasada mevcut en iyi benzindir
BP ENERGOL
5 kat tasfiyeli olup nisbeten yıpranmış motorlara en uygun motor yağıdır

BÜYÜK SINEMA'da

Bu hafta

AŞK ve KADIN

"Pane, Amore e Fantasia"

Gina Lollobrigida - Vittorio De Sica

Seanslar: 14 - 16,15 - 18,30 - 21

Gelecek Hafta

KORKUNÇ İFTİRA

"Lure Of The Wilderness"

Jean Peters - Jeffrey Hunter -

Constance Smith

(Renkli)

Pazar: 10 — 12 ucuz Matina

SIEMENS

München - Erlangen - Karlsruhe - Berlin (Almanya)

Dünya Elektrik Sanayiinde müstesna
bir mevkie sahip olan meşhur
SIEMENS Fabrikalarının mamulâtından
bazıları:

SIEMENS

SIEMENS UND HALSKE

Telefon Santrali
Telefon Makinaları
Elektrikli Saat
Yangın İhbar Tesisleri
Oparlör ve Mikrofon
Amplifikatör
Radyo
Su Sayacı
Telefon Kablo ve Nakilleri
Ampermetre ve Voltmetre
Her nevi Ölçü Aletleri
Karşılıklı Oparlör Tesisatı
Pyrometre
İzolasyon Muayene Aletleri

SIEMENS

SIEMENS SCHUCKERT

Motör
Jeneratör
Transformatör
Elektrik Sayacı
Her nevi Tesisat Malzemesi
Yeraltı Kablolari
Yüksek Tenvettür Malzemesi
Motör Muhafaza Şalterleri
Disjonktörler
Elektrik Fırınlari
Kaynak Makineleri
Kaynak Çubuklari
Elektrik Matkaplari
Takat Kondansatörleri

TÜRKİYE UMUM MÜMESSİLİ

TÜRKELİ TİC. A. Ş.

Galata, Bankalar cad., Tel: 41621 - Telgraf TÜRKEİ - İSTANBUL

ŞUBELER: İzmir: İkinci Kordon, Tel. 7622

Ankara: Yeni Şehir - Aktar Apt. Tel. 21891